

XX. reál- és humántudományi Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia (ETDK)

Kolozsvár, 2017. május 18–21.

A „kis magyar világ” székelyföldi képeslapjai. Andory Aladics Zoltán vizuális reprezentációi.

Szerző:

Kedves Anett

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Néprajz és Antropológia
Intézet, Kolozsvár, Kultúra és társadalom hagyomány és modernitás között, mesterképzés, II. év

Témavezetők:

dr. Könczei Csilla egyetemi docens,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Néprajz és Antropológia
Intézet, Kolozsvár

dr. Szikszai Mária egyetemi adjunktus,

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Néprajz és Antropológia
Intézet, Kolozsvár

Tartalom

1. Bevezetés	2
1.1. <i>Az értelmezés keretei</i>	4
1.2. <i>Felhasznált források</i>	7
1.3. <i>Módszertani megfontolások</i>	9
2. A „kis magyar világ”	10
3. Népi alakok a képeslapokon	12
3.1. <i>A „magyaros” stílus</i>	15
4. Az Erdély-kép kialakulása	19
4.1. <i>A 20. századi magyar turizmusdiskurzus</i>	19
4.2. <i>A 20. századi magyar állam Erdély-képe</i>	22
4.3. <i>Az OMIH által forgalmazott Erdély-kép</i>	24
5. A régió mint a turizmus tere, majd a nemzeti lét tere	31
5.1. <i>Az Aladics-felvételek diskurzusa</i>	34
5.1.1. <i>Az OMIH útikönyvének Aladics-illusztrációi</i>	35
5.1.2. <i>Az Aladics-képeslapok vizuális beszédmódja</i>	37
5.2. <i>Egy múlt századi ideológia aktualitása</i>	45
6. Összegzés	50
7. Hivatkozott irodalom	55
8. Adattár (A)	60
8.1. <i>Az Aladics-felvételek tartalomelemzésének kivonata</i>	60
8.2. <i>Az Aladics-képeslapok</i>	69
8.3. <i>Az Aladics-illusztrációk</i>	90
9. Mellékletek (M)	93
9.1. <i>Marótlaki román népéletet ábrázoló képeslapok</i>	93
9.2. <i>A képeslapok készítője: Andory Aladics Zoltán</i>	95
9.3. <i>Táblázatok</i>	97
9.3.1. <i>„Szállodák, penziók és villák” című tájékoztatófüzet jelmagyarázata</i>	97
9.3.2. <i>„Szállodák, penziók és villák” című tájékoztatófüzet adatai</i>	98
9.3.4. <i>„Szállodák, penziók és villák” című tájékoztatófüzet tartalomelemzésének kivonata</i> 110	
9.4. <i>Az OMIH útikalauzának Erdély-térképe</i>	111

1. Bevezetés

Napjaink közéletében Erdély, különösképpen pedig az Erdélyben egy tömbben élő székelység témáját általános zavar övezi. A közéleti diskurzusban annyi minden rakódott rá az idők során erre a racionálisan igencsak nehezen megközelíthető témára, hogy annak tárgyilagos megközelítése a tudományos diskurzusban is kihívást jelent. Dolgozatomban arra vállalkoztam, hogy megnézem, hogyan alkotta meg egy 20. századi csíkszeredai fényképész a székelység képét vizuális eszközökkel a képeslap műfaji keretein belül. Azt vizsgáltam, hogy a képeslapok ábrázolásain keresztül megalkotott vizuális rendszer hogyan viszonyul a székelységről kialakított és mai napig forgalmazott képhez.

Andory Aladics Zoltán nevéhez és alkotó tevékenységéhez köthető képeslapok reprezentációs kelléktárát igyekeztem számba venni. Andory Aladics Zoltán (1899–1990) fogarasi születésű, Csíkszeredában élő, Székelyföldön tevékenykedő fényképész. Eredeti végzettsége szerint erdőmérnök. Első fényképezőgépét édesapja német nyelven írt megrendelése segítségével szerezte be egy cseh cégtől. A fényképezőgéppel használati útmutatót is küldött a cég, amelyből saját maga szórakoztatására lassan sajátította el a fényképezés tudományát. Teljes jogú erdőmérnökként nem tudott elhelyezkedni, ezért fiatalkori szenvedélyét továbbfejlesztve fényképész mesterlevelet szerzett, majd műtermet nyitott 1930-ban *Foto Electric* néven. Csíkszeredai szinten az első modern műteremnek számított, amely a helyi konkurenciával ellentétben nem függött a tetővilágítástól és a naptól, természetes fényviszonyoktól, hiszen reflektorokkal dolgozott. Lemezes Linhof fényképezőgépet használt, amelynek súlya 24 lemezzel körülbelül 15 kg lehetett. A csíki székely népi élet fényképezését szisztematikusan 1930-tól kezdte el, de a népi életképek megörökítése céljából történő kiszállás nem volt állandósult gyakorlat a fényképész életében. Az üvegnegatívokat képeslap formában sokszorosította, és saját műtermében árusította a felvételeket. Ez a gyakorlat nem számított kivételesnek a maga idejében, a huszadik században ugyanis a képeslapokat nem külön kiadók, hanem magán műhelyek adták ki. Aladics műtermét 1944-ben a bevonuló csapatok feldúlták, a raktárban felhalmozott munkáit az udvarra hányták. A második világháborút követően felhagyott eredeti szakmájával és megélhetési forrása kizárólag a fényképezés lett. Műtermét 1988-ig üzemeltette, amikor is kénytelen volt bezárnia, mivel ugyanazon ház földszintjén nyitottak egy állami fotóműhelyt. Andory Aladics Zoltánnak nem maradt fenn egységes hagyatéka. Nem született örököse, aki az életművét megőrizhette volna. A magánlakás és a fotóműhely többszöri költöztetése következtében munkái egy része szétszórva, az ismerősök, barátok, rokonok, vásárlók

tulajdonában maradt fenn. A gazdátlan anyagokat halála után intézmények vették gondozásba.

A vizsgálat tárgyát adó képeslapok az 1940-es bécsi döntést követő „kis magyar világ”¹ emlékei. Azt állítom, hogy ezeken a képeslapokon keresztül a székely népelet egy sajátos interpretációja, újragondolása válik láthatóvá. Kutatóként pedig ezt a sajátos interpretációt vizsgálom és értelmezem egy következő században. Ebből kiindulva arra a kérdésre igyekeztem választ adni, hogy mi az, amit elárulnak magukról a képeslapok, és mi az, amit egy következő században hozzá adunk? Mit láthattak benne a maga korában és mit lát(ha)tunk bennük ma? Van-e ma aktualitása annak az ideológiának, amely az Aladics képeslapokon megjelenítődik? Ha igen milyen kontextusban, és miért? A vizsgálat tárgyát adó 20. századi képeslapok ábrázolásain a mai turisztikai irodák által forgalmazott Székelyföld- és Erdély-imázs elmaradhatatlan elemei felfedezhetők. Véletlen? Mi a különbség és mi a közös a kis magyar világ és napjaink székelyföldi reprezentációi között?

A téma kifejtése két szálon halad. A dolgozat első felében ismertetem azokat a történelmi és technikai információkat, amelyek fontosnak bizonyultak az értelmezés folyamatában. A „kis magyar világnak” nevezett történelmi időszak rövid ismertetése után végig követem a népi alakok képeslapokon való megjelenésének történetét, majd a bemutatom azt, hogy milyen társadalmi és politikai változások, sztereotípiák határozták meg az Erdély-kép kialakulását. A dolgozat másik felében a régió képének és turisztikai kapacitásának szemléltetésére az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal (OMIH) 1941-ben kiadott *Erdély északi része és Székelyföld* című útikönyvét, illetve az útikönyvhöz mellékelte *Szállodák, penziók és villák* című tájékoztató füzetet vizsgáltam meg, amelynek székelyföldi illusztrációt Andory Aladics Zoltán készíttette. Az elemző részben Aladics képeslapjainak vizuális nyelvezetét vizsgálom, amelyen keresztül Székelyföld diskurzív megjelenítésének képi elemei körvonalazódnak.

A dolgozat gondolatmenete tehát egy láncszerű folyamatot igyekszik szemléltetni és bemutatni, amelynek kezdő- és végpontja egyaránt kapcsolódik Andory Aladics Zoltán nevéhez. A lánc összekötő eleme az OMIH útikalauza, amely a bécsi döntést követő hivatalos turisztikai és nemzeti propagandát, azaz az akkor népszerű turisztikai nézetek és célok népszerűsítését és terjesztését képviselte. Az a tény, hogy Aladics felvételei szép számmal megjelennek ebben az útikönyvben, azt bizonyítja, hogy a fényképész tisztában volt a korszak turisztikai nézeteivel, tisztában volt az Erdélyről forgalmazott képpel, és annak

¹ A második bécsi döntést követő négy év időszakát a magyar köznyelvben „kis magyar világnak” is nevezik.

megfelelően készítette el az útikönyv székelyföldi illusztrációit. A folyamat végeredményeként értelmezhetjük a képeslapokat, melyek híven tükrözik az útikönyvben is körvonalazódó Erdély- és Székelyföld-képet. A képeslapokon megjelenő önreprezentáció pedig alárendelődik egy bizonyos korszak és egy bizonyos társadalmi réteg Erdélyről kialakított nézeteinek.

1.1. Az értelmezés keretei

Mivel Andory Aladics Zoltán fényképész nevéhez köthető képeslapok elemzésére vállalkoztam, hagyományos etnográfiai szempontból a legideálisabb megközelítési mód az lett volna, ha a fényképész életének írott forrásokra támaszkodó pontos leírása alapján beszélhetnék a fényképész képalkotó indítékairól, motivációiról, szándékairól. A helyzet azonban ennél sokkal összetettebb. Egyrészt egy század választ el a képeslapok készítőjétől, másrészt hiányoznak azok az írott források, amelyekkel alátámaszthatnám a fényképész életpályájára és életművére vonatkozó információkat. Andory Aladics Zoltán életműve nem maradt fenn egységben, hanem különböző személyek és intézmények vették gondozásba a különálló részeket. Egyetlen intézmény sem őrizz elsődlegesen a fényképésztől származó írott dokumentumokat. A „hagyaték” fogalom, mint olyan, mindig feltételez valamiféle intencionalitást, Aladics esetében azonban *gyűjteményről* beszélhetünk, ami véletlenszerűen, bizonyos helyzeteknek és történéseknek eredményeként maradt fenn a mai formájában. Köszönhetően ennek a helyzetnek ma minden olyan forrás, ami közelebb visz a fényképész egyéniségéhez és tevékenységéhez másodlagos forrás marad. Az, amit a specialista életéről és életművéről tudunk, interjúk, újságcikkek, és egy gyászjelentő alapján körvonalazódó hiányos puzzle egy-egy apró darabkája.²

A képeslapok azonban túlmutatnak a fényképész emberi életének történetiségén. Ezek a vizuális ábrázolások strukturális és funkcióbeli váltáson mentek át, hiszen kizárólag Aladics halála után kezdenek egy széteső hagyaték részeként funkcionálni. Bár hajlamosak lehetünk korpuszként látni és kezelni, az Aladics képeslapok esetében nem egy összefüggő képeslapkorpuszról, hanem több különböző forrásból kiegészülő, pontosan megszámolható képeslapokról beszélhetünk. Az eddig felvázoltakból az következik, hogy Aladics *hagyaték*, mint olyan nem létezik, ezért nem is beszélhetünk róla, sőt, nem is lehet viszonyításunk alapja. Csupán gyűjteményi töredékek vizsgálatáról beszélhetünk, vagy sokkal inkább olyan

² Bővebben lásd Kedves 2015: 9-12.

hozzáférhető és megszámlálható képeslapokról, üvegnegatívokról, amelyek bizonyíthatóan Andory Aladics Zoltán nevéhez köthetők.

Az általam vizsgált töredékanyag esetében a hozzáférhető források közül a képeslapok jelentik az elsődleges forrást, azaz minden, ami ezen kívül esik, másodlagosnak számít. Azt gondolom, nem vall túl nagy merészségre azt állítani, hogy ez a különleges kutatói helyzet nem vonhat le a képeslapok képi dokumentációs és információs értékéből. Így tehát a képeslapok vizuális nyelvezetét vizsgálom, és abból kiindulva, a korszak egyik társadalmi rétegének, a helyi elit képzőművészeti gondolkodásmódjáról állítok valamit. Az ugyanis már a kutatás első fázisában körvonalazódott, hogy Aladics tevékenysége nem izolált jelenség. A képeslapok vizuális nyelvezete egy jól kidolgozott és megalkotott konstrukciót mutat, amelyen keresztül különböző szférák különböző szerepei megmutatkoznak. A képeslapokon keresztül körvonalazódó gondolkodásmód azonban bármennyire volt domináns, nem feltétlen tükrözi azt a másik gondolkodásmódot, amit azok az emberek képvisel(het)tek, akiket a felvételek ábrázolnak.

Feltételezem, hogy ha nem Andory Aladics Zoltán csíkszeredai fényképész példája lett volna a vizsgálat kiindulópontja, hanem más ebben a korszakban tevékenykedő fényképész, akkor is eljuthattam volna hasonló következtetéseikig. Nem a fényképész személye a huszadik századi történések mozgatórugója. Andory Aladics Zoltán esete tehát csak egy olyan példa bizonyos általános mechanizmusokra, amely segít elvonatkoztatni. A módszerek (tartalom- és diskurzuselemzés), amelyek segítségével következtetésekre jutottam a kultúrakutatás elfogadott, elismert és megbízható módszerei. Számomra egy járható útnak bizonyult az, hogy a képi beszédmód alapján megpróbáltam elhelyezni valahol a specialistát a kor reprezentációs mechanizmusainak síkján, ez a (rész)megoldás pedig kiindulópont lehet a kutatás bármilyen irányba történő kiterjesztéséhez.

*

Az értelmezés következetessége szempontjából fontosnak tartom pontosítani továbbá azt, hogy az elemzés alapját adó képeslapok esetében hogyan árnyalódik az időbeliség és a térbeliség kérdése. Ezeknek a szempontoknak a segítségével ugyanis többszörösen speciális helyzetre mutathatók rá. A helyzet szokatlanságát egyrészt az ellenőrizhetőség kérdése adja. Egy történeti anyag vizsgálata esetében a kutató elesik attól a lehetőségtől, hogy folyamatában vizsgáljon egy jelenséget. A képek azonban könnyen keltik azt a benyomást, hogy zárványszerűen őrzik az időt, pedig sosem a kimerevített múltat látjuk

általuk.³ Egy paradox helyzet ellentmondásai ezek, amelyek abból a megállapításból erednek, hogy a múlt századi valóság és a képeslapok közötti kapcsolat nem ellenőrizhető. A képeslapok első ránézésre az elmúlt század népi életét jelenítik meg, amelynek nyomait ma már csak az emlékezet őrzi. A múlt századról való megemlékezésnek azonban olykor éppen ezek a képeslapok válhatnak az eszközeivé. Az a valóság ugyanis, ami a képeslapokon keresztül megteremtődik, legalább annyira szól a ma emberéhez, mint amennyire egy századdal korábban jelentésekkel bírt.

A kutatói helyzet különlegességét másodszer az adja, hogy a több, különböző forrásokon keresztül összegyűlt képeslapok egy nehezen megfogható, nehezen körülírható, illékony terepfogalmat implikálnak. A képeslapokon keresztül árnyalódik a térbeliség kérdése. Különböző, egymást gyakran átfedő térfogalommal találkozunk. A képeslapok különböző lelőhelyei – ld. magánygyűjtők gyűjteményei, intézmények tárgyi és digitalizált archívuma, internetes felületek – közösen adják a képeslapok fizikai tereit. A képeslapok ábrázolásain keresztül azonban egy másik, a korábbiaktól eltérően konceptualizált térbeliség körvonalazódik. A képeslapok értelmezésének kontextusa pedig az a mentális tér, ami a felvételeken keresztül válik láthatóvá és a fényképész Székelyföld-fogalmát jeleníti meg. A képeslapok tehát egy időben távoli, de térben azonos terepfogalmat körvonalaznak.

Az Aladics-képeslapok vizsgálata több szempontból is kettős áttételű. A fényképész művészi pillantása a képeslapok elsődleges kontextusát láttatja. Például a lapok hátoldalán megjelenő sorszámozás az elsődleges kontextusban a kiadásra, újranyomásra, rendszerezésre és akár az eladás körülményeire vonatkozóan hordozhatott információkat a fényképész számára, tehát az akkori valóság vonatkozásai. A néprajzi pillantást a fényképész pillantásának előzőleg már bizonyos szempontok alapján megszürt valóságot tovább árnyalja, ugyanis a kutatói érdeklődés irányítja. Ebben a másodlagos kutatói kontextusban a hátoldalon szereplő sorszámozás nehezen értelmezhető. Sokáig kerestem a logikus magyarázatát, azt reméltem, hogy ha átlátom a képeslapok számozását, világossá válik, hogy körülbelül hány féle Aladics-képeslap volt forgalomban, és ehhez képest az én gyűjteményem mennyire teljes vagy hiányos. A különböző források egymáshoz való viszonyát tekintve azonban az mondható el, hogy ugyan azt a képet eltérő időpontokban más sorszám és más cím alatt újra kiadták. Sőt ugyan abból a korszakból származó képeslap egymástól eltérő számmal, és adott esetben eltérő címmel is megjelent. A másodlagos kontextusban tehát egy – a korábbit felülíró – új számozásra, új rendszerre volt szükség.

³ Kunt 1987: 1.

Mivel a képeslapok vizsgálata elkerülhetetlenül áttételes, fontos feltennünk azt a kérdést, hogy milyen viszony van a különböző kontextusok és értelmezési formák között? Jelen dolgozat során a kutató célja az adatgyűjtés, a megértés, a rendszerezés és az értelmezés, valamint az eredmények másokkal való közlése volt. Ebben az értelemben a tudományos kutatás valóságértelmezés. A fényképész művészi pillantása megteremti, a kutató pillantása pedig értelmezi ugyanazt a 20. századi képi valóságot. A két különböző megismerési forma pedig segíti egymást. Nem beszélhetek arról, hogy Andory Aladics Zoltán mit gondolt, csak arról beszélhetek, hogy a kutató számára milyen jelentésekkel bírnak ezek a képeslapok. A kutatás ugyanis emberi viszony, a kutató emberi minőségben van jelen a tudományos kutatás folyamatában, azaz az értelmezés folyamatában a „saját” és a „másik” világ között teremt határokat és jelentéseket. A két különböző világ különböző társadalmi kontextusokat, ezáltal pedig nézetkülönbségeket is magával hordozhat.

A céloom az, hogy az Aladics-képeslapok megismerésének folyamatát leírjam. A megismerési folyamat első lépései az adattárban szereplő felvételek vizsgálatával kezdődik, majd a képeslapok közös nevezőinek felismerése indíthat el a rejtvényfejtés útjára. Kutatóként az Aladics-képeslapokat önkényes és szempontfüggő módon vizsgálom, és ez a tény bár nem is tehet hozzá, de nem is vonhat le azok esztétikai értékéhez és megítéléséhez. A képeslapok elsődleges rendeltetésük szerint ugyanis emléktárgyak. Egyrészt abból a szempontból, hogy az emberek utazásaik alakalmával megvásárolták, pár soros helyzetjelentéssel és jókívánásaikkal ellátva postán keresztül elküldték szeretteiknek, vagy egyszerűen saját részre postázatlan megőrizték egy személyes tapasztalat emlékeként – ami feltehetően megtalálta helyét a családi fényképalbumban, vagy egyéb, az emlékezést elősegítő tárgyak sorában. Másodszor a képeslapok emléktárgyak abból a szempontból is, hogy fekete-fehér üvegnegatívak alapján készültek, és éppen ezért hajlamosak vagyunk a 20. századi valóság objektív lenyomataiként tekinteni rájuk. A képeslapok ebben az értelemben a múlt jelei, amihez viszonyulni tud az ember. A sajátjának érezheti, ezért azonosulhat vele és beépítheti a képeslapokon látott kompozíciót az emlékezésbe, vagy éppen ellenkezőleg, eltávolodhat tőle.

1.2. Felhasznált források

A gyűjtést 2014. februárjában kezdetem el, azóta képeslapok és üvegnegatívak digitalizált formái kerültek hozzám. A két fő mediális hordozó - üvegnegatívak és képeslapok - további kategóriák szerint csoportosítható. Az üvegnegatívak esetében találkozunk

különbféle csoportképekkel (családi, egyházi, iskolai, stb.), kiállításokat megörökítő felvételekkel (Ezer Székely Leány napja 1931–1934, csíksomlyói pünkösdi búcsú), esküvői felvételekkel, katonai és más portrékkal, népviseleti felvételekkel, sport illetve színház témában készült felvételekkel, utca- és tájképekkel, valamint állatokról, lakásbelsőkről, épületekről készült felvételekkel. Az üvegnegatívak feldolgozása a kutató jövőbeli célja.

Nagyon hamar körvonalazódott, hogy az egybegyűlt gazdag anyagot csak hosszabb időn keresztül, több munkafázisra osztva lehet feldolgozni. Az *első kutatási fázis* vizsgálatának eredményei szakdolgozat formájában teljesedtek ki 2015-ben.⁴ A feldolgozás kiindulópontjaként az emberi alakot/alakokat ábrázoló képeslapok szolgáltak. Az első kutatási fázis során körvonalazódott, hogy Andory Aladics Zoltán képeslapjai a 20. századi csíki népi élet azon szegmenseit és aspektusait örökítik meg, amelyeket a fényképész fontosnak és emlékezetre méltónak tartott. A képeslapok, ezen belül a kis magyar világ négy évéhez tartozó képeslapok lehetőséget biztosítottak a fényképész számára egyfajta regionális identitástudat megfogalmazásához. Továbbá megtudtuk azt, hogy Aladics tevékenysége nem izolált jelenség, hanem a kor reprezentációs mechanizmusaihoz igazodott.

A *második, jelenlegi kutatási fázis* során az egybegyűjtött anyag teljes képeslapállományát igyekeztem feldolgozni. A gyűjtemény összes képeslapjának formanyelve megfelel a „magyaros” stílus előírásainak, ezért a kiindulópont továbbra is az, hogy ezek a lapok az 1940–1944 közötti négy év képpalkotó diskurzusának lenyomatai. A vizsgálat során a képeslapot a tulajdonképpeni terepnek tekintem. Értelmezésemben a képeslap nem a vizsgálódás eszköze, hanem maga a vizsgálat tárgya. Ebben az esetben abduktív módon, a képekből kiindulva juthatunk következtetésekre. A képeslapot kulturális termékként, kordokumentumként, társadalmi tényként, reprezentációs kérdésként vizsgálom. A képeslapok képi dokumentációs értékének feltérképezésére törekedtem.

Az adattár alapját a legterjedelmesebb forrás, Gál Bence magángyűjtő képeslapjai adják (67 db. képeslap). Ehhez az alaphoz kerültek hozzá olyan különböző forrásokból származó képeslapok, amelyek az előbbiből hiányoznak. Ennek értelmében a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum archívumából (2 db. képeslap), Pethő Csongor marosvásárhelyi képeslapgyűjtő közzétett gyűjteményéből (2 db. képeslap), Eröss Vilmos csíkszeredai helytörténész közzétett gyűjteményéből (5 db. képeslap), az okazii.ro webáruház felületéről (8 db. képeslap) gyűjtött képeslapok kerültek hozzá a magángyűjtőtől kapott alaphoz. Összesen 84 darab képeslap került be az Adattárba. Ezek mellett Az Országos

⁴ Kedves 2015.

Magyar Idegenforgalmi Hivatal 1941-es *Erdély északi része és Székelyföld* című útikalauzájának Andory Aladics Zoltán által készített fényképes illusztrációi (12 db.) is helyet kaptak az Adattárban, ami összesen 96 darab Aladics-felvételt jelent.

A dolgozatban bemutatottak nem zárják ki annak lehetőségét, hogy előbukkanhat olyan Aladics-képeslap, ami a dolgozat közlésének pillanatáig nem került be az Adattárba. Nem tartom valószínűnek azonban, hogy egy – a jövőben előkerülő – képeslap megbontaná a dolgozat gondolatmenetét. A különböző lelőhelyekről, különböző időpontokban egybegyűlt képeslapok mindegyike azonos stílus- és formajegyeket mutat, ami arra enged következtetni, hogy a fényképész egy bizonyos cél érdekében, egy jól kidolgozott szempontrendszer szerint és egy jól körülhatárolható időintervallumban sokszorosította felvételeit. Az Adattárban szereplő képeslapok gyűjteménye, ha teljesnek nem is, de reprezentatívnak minden bizonnyal tekinthető.

Andory Aladics Zoltán életpályájának szakaszai közül az általam vizsgált felvételek az 1940–1944 közötti szakasz emlékei, amely kiindulópont lehet az életmű még feldolgozatlan részének vizsgálatához. Fontosnak tartom felhívni a figyelmet arra, hogy a fényképész munkásságát nem lehet és nem is szabad ezzel a négy évvel azonosítani. Bár a felvételek embert, munkásságot, korszakot reprezentálnak, a teljes gyűjteménynek csak egy nagyon kis töredékét adják, ami ugyan elmond valamit a kor egy bizonyos társadalmi rétegének gondolkodásmódjáról, mégsem azonosítható teljesen az Aladics életművel – még akkor sem, ha nagyon fontos és meghatározó időszak lenyomatai.

1.3. Módszertani megfontolások

Amennyiben a vizuális képet egyfajta olvasható, dekódolható szöveggént fogjuk fel, a rejtett tartalmak rekonstruálására különböző tartalomelemző módszerek alkalmasak. A képek tartalmának megértése, keletkezésük nyomon követése elvezethet a történelmi, társadalmi és kulturális összefüggések felismeréséhez, sőt a rejtett, közvetlenül nem hozzáférhető tartalmak rekonstruálásához. Ezek a képek azonban nem az objektív valóság tükröződései, hanem a vizuális nyelvezet által felépülő világ empirikusan megragadható dokumentumai.

Jennifer Mason kvalitatív kutatásról szóló könyvében az interjúk adatfeldolgozásának három szintjét különíti el.⁵ Az első szinten az adatok szó szerinti értelmezése történik. A kutatás tárgyát képező adatok formája, tartalma, stílusa kerekedik ki,

⁵ Mason 2002, 49-144.

ami szükséges az adatok megértéséhez. A második szinten az adatok interpretív olvasatát végezzük el, azaz értelmezzük a képi szöveget. Ezen a szinten a kutató is szerepet kap a jelentés megkonstruálásában, hiszen amellet, hogy az interjúalany értelmezését befolyásoló normák, diskurzusok, társadalmi interakciók a felszínre kerülnek, az is kiderül, hogy a kutató külső nézőpontból hogyan értelmezi a beszélgetés egyes részeit. A két értelmezést azonban nem szabad egybemosni, összekeverni. A harmadik szinten az adatok reflexív olvasata történik meg. Ebben a szakaszban a kutató önmagát értelmezi, arra próbál rálátást nyerni, hogy mit miért gondol a szöveggel kapcsolatban és mi a szerepe az értelmezés folyamatában. Végeredményben három különböző olvasatát különíthetjük el az adatoknak.

A jelentés-generálás egyik gyakorlati módszere az indexálás. Ennek értelmében a szöveget olyan részekre kell tagolni, amelyek később bizonyos szempontok szerint visszakereshetőek. A részeken belül különböző kategóriákat állítunk fel, amelyek szintén nem változhatnak a visszakereshetőség érdekében. A kategóriák különböző szintűek lehetnek. Tulajdonképpen címkékkel látjuk el a szöveget, ami egy praktikus cél érdekében könnyíti a későbbi elemzést is.

Ez a módszer kiválóan alkalmazhatónak bizonyult vizuális témakörben is. Esetemben az adatgenerálás tárgya 96 felvétel. Ez az adatbázis részekre tagolható, az egyes képek pedig egységes kategóriák mentén címkézhetőek. A végeredmény tulajdonképpen egy tartalomelemzés. Jennifer Mason háromszintű elemzésének mintáját követve a képeslapok esetében az első szintű olvasat szerint egyszerűen megnevezzük, és feljegyezzük azt, amit látni vélünk a képen. A lapok tulajdonképpeni értelmezése a második olvasat.⁶

2. A „kis magyar világ”

Az első világháborút lezáró párizsi békeszerződések és a trianoni döntés következtében a történelmi Magyarország szétesése váratlan és a legtöbb ember számára felfoghatatlan politikai és közjogi változást jelentett, amely rendkívüli hatást gyakorolt a magyar nemzettudatra és identitásra, hiszen a korábban egységes jogi, gazdasági, politikai és részben társadalmi keretek között élő magyar nemzet egyszer csak részeire hullott. Egyes részközösségek új államok keretei közé kerültek, a földrajzilag központi rész pedig a csonkának nevezett országban maradt. A korábban adott egység megszűnt. Az anyaországgal való korlátozott érintkezés, és a kisebbségi polgároknak az új államok politikai kultúrájába, társadalmi keretébe és jogrendjébe való

⁶ Lásd az *Adattár* fejezetben Az *Aladics-felvételek tartalomelemzésének kivonata* című táblázatot.

szükségszerű betagolódása kitapintható, a nemzeti egység toposza tükrében nehezen értelmezhető különbségek kialakulásához vezetett.⁷

A második bécsi döntés értelmében 1940. augusztus 30-án Magyarország visszakapta Romániától a trianoni békével elcsatolt Észak-Erdélyt, ezzel az első világháború után elcsatolt területek jelentékeny része vissza került Magyarországhoz. A román és a magyar történetírás egymástól eltérő módon értékelte a döntést. Míg a román szerzők túlnyomó többsége a „bécsi diktátum” megjelölést használja – a döntés Bukarestre erőszakolt kényszerítő jellegét hangsúlyozva –, addig a magyar történetírás a „második bécsi döntés” semlegesebb fogalmat, a magyar köznyelv pedig a „kis magyar világ” szókapcsolatot használja leginkább.

Kezdetben a visszatérés euforikus hangulatában mindenki osztozott a korábban kisebbségi magyarság részéről. Kis idő elteltével azonban az új helyzet szülte ellentétek is megmutatkoztak. Ezeket a kisebbségi létből szabadult magyarok és a visszacsatolások következtében kisebbségivé vált román nemzeti kisebbségek eltérően értelmezték. Az alapvető problémák egy része az éppen hatalmon lévő kormány programjának és a visszatértek elképzeléseinek eltérő voltából fakadt. A kezdeti időszakban fontosnak tűnt a politikai érdekképviselőtek kérdése, viszont a nemzeti kisebbségeknek nem volt egységes képviselője – kivételt a ruszinok/rutének képezték, akik saját parlamenti klubot hoztak létre –, azzal együtt, hogy a kormányok igyekeztek egy-egy tekintélyes nemzetiségi személyiséget kinevezni a képviselőház tagjai közé. Horthy kormányzó néhány felsőházi tagot is kinevezett a nemzeti kisebbségekből.⁸

A visszacsatolt területeken egy ideig katonai közigazgatás működött, amit később polgári közigazgatás váltott föl. A források szerint a katonai és a polgári vezérkar eltérő elképzelések szerint képzelte el a vezetést. A katonai vezérkar előtt célként a visszacsatolt területek megőrzése lebegett. Ezzel szemben Teleki Pállal kezdődően a miniszterelnökök előbb azt akarták elérni, hogy az ország kimaradjon a háborúból, később azt, hogy a lehető legkisebb ember- és anyagi, valamint területi veszteséggel vészelve át a világegést.⁹

A katonai közigazgatás bevezetett egy olyan rendszert, amely szerint az új nemzeti kisebbségi tömegeket „megbízhatóságuk” szerint osztályozták: jobb minősítést a rutének, a szlávok és a horvátok kaptak, a románokat és a szerbeket viszont rosszabb minősítéssel illették. A fegyveres erők és a nemzeti kisebbségek között főként a területgyarapítások

⁷ Egrý 2008: 7.

⁸ Filep Tamás 2008: 154-156.

⁹ Filep Tamás 2008: 155.

heteiben fegyveres konfliktusok alakultak ki. Észak-Erdélyben román partizánakciókra került sor, amelyeket megtorlás követett. A bécsi döntés után a román államapparátus tagjainak nagy része elhagyta a Magyarországhoz került közigazgatási egységet. Önként vagy magyar nyomásra mintegy kétszázezren telepedtek Dél-Erdélybe (ezt megelőzték a trianoni döntés után ott maradt magyarság elleni atrocitások, amikor önként, vagy román hatóságok nyomására több tízezer ember távozott Romániából Magyarországra).¹⁰ Ebből az is következik, hogy a visszatért területeken lakó egykori magyar kisebbségek szintén különbséget tettek a velük együtt élő etnikumok között aszerint, hogy azok mennyiben voltak felelősek a korábbi magyarellenes intézkedésekért.¹¹

Az időben alig négy évet magába foglaló *kis magyar világ* időszak alatt sajátos kérdéskört jelentett a székelység helyzete, ugyanis ebben az időben a székelységet mint sajátos hagyományokat ápoló, földrajzilag is jól meghatározott és viszonylag elzárt régióban élő csoportot illesztették be az erdélyi identitásdiskurzusba. A székelykérdés a kialakuló közéleti diskurzusban nem maradt meg szakpolitikai keretek között, hanem identifikációs és szimbolikus elemekkel vegyült. A székelyek kérdése jól illeszkedett a sajátos erdélyi identitáspolitikához, különösen a nemzet védelmének eszméjéhez. A székely közösségi intézményeket az idealizált kisebbségi társadalom előfutáraként állították be, és az idealizálás egészen odáig elmehetett, hogy a jövő magyar berendezkedésének megvalósult formájaként mutathatták be. Ehhez társult a székelység régi toposzokra épülő képének megjelenítése a közéleti diskurzusban.¹²

3. Népi alakok a képeslapokon

A népi alakok ábrázolásának első előfordulásai a polgári fejlődés kísérőjeként a 18. század végén jelentek meg, amikor az európai műveltségben – elsősorban Herder és Rousseau hatására – kezdetét vette a nemzetek sajátosságát, egyes tájegységeket és népcsoportokat bemutató törekvés. A cél a nemzeti karakter ismertté tétele, nagyközönség előtti felvonultatása volt. Ezek a népeletképek elsősorban a parasztság öltözetét reprezentálták. Vahot Imre 1847-ben országjáró útjához Fajth János optikust szerződtette azért, hogy dagerrotípiákat készítsen Zala, Vas és Sopron megyében.¹³

¹⁰ Filep Tamás 2008: 157.

¹¹ Filep Tamás 2008: 157-158.

¹² Egry 2008: 125-127.

¹³ Tasnádi 2013: 11.

Az 1867-es kiegyezés a fényképészet számára is kedvező gazdasági feltételeket teremtett, így az egyre nagyobb népszerűségnek örvendő műtermekben a fényképészek a leggyakoribb megrendelők, a polgárság ízlésének képalkotási igényeit tartották szem előtt.¹⁴

A 19. század elejétől jelent meg egy új ábrázolási típus a képzőművészetben: a népies zsánerkép. Az alakok kompozícióba szervezve valamilyen tipikusnak vélt falusi eseményt jelenítettek meg, a háttér és előtér szerves egységet alkotott. A megközelítés romantikus jegyeket mutatott, a képeknek epikus jellege volt. A fotográfia ebben az időszakban még nem (vagy csak ritkán) volt képes a pillanat törtrészének megörökítésére. A 19. század második felétől azonban a litográfia megjelenése a fényképészet egyre szélesebb körű alkalmazását, ezzel egy időben pedig a népélet-ábrázolás divatjának elterjedését eredményezte. A korszak fotográfiai műfaja az alkotói szándéknak, a mindenkori ízlésnek, később pedig a megrendelők szándékának megfelelően alakult.¹⁵ A korabeli ábrázolások természetesebbek, míg a későbbiek az eltúlzott gesztusok lesznek meghatározóak. Színpadiasság, ünnepélyesség és jelmezként viselt paraszti ruha volt jellemző.¹⁶

A népipart (is) bemutató nagy nemzetközi és országos kiállítások hozzájárultak ahhoz, hogy az egyes tájegységek viselete és népi kultúrája a sokszorosítóiparba kerüljön. A kor képzőművészete, a színház, a fényképészet és a sajtó kulturális termékei között fontos helyet foglalt el a képeslap műfaja is.¹⁷ Az első képet ábrázoló levelezőlapokat 1870-75-től számítjuk, amelyeknek megjelenését minden ország más-más eseményhez köti. A németek esetében például a francia-porosz háború idején látott napvilágot 1870. július 16-án, a német mozgósítás napján: egy ágyú mögött álló tüzér képét nyomtatták a levelezőlapra postabélyeg méretben.¹⁸ Az Osztrák–Magyar Monarchiában 1869. október 1-jén adták forgalomba az első képes levelező lapot, amin a „Correspondenz-Karte” felirat, valamint az osztrák és a magyar címer volt látható. Egy hónappal később a német nyelvű feliratot felváltotta a magyar nyelvű „Levelezési lap” felirat. Következő lépésként a Monarchiában 1885-ben engedélyezték, hogy magánszemélyek is készíthessenek és forgalmazhassanak képeslapokat.¹⁹

Magyarországot 1896-ig nyugati, főleg német és osztrák kiadók látták el képes levelezőlapokkal. 1869-ig csak két alkalmi levelezőlap jelent meg, amelyeknek kiadók ismeretlenek. Az egyiket 1891-ben adták ki a temesvári dél-magyarországi ipari- és mezőgazdasági kiállításról, a másik 1895-ben jelent meg Kis-czellről a király látogatása

¹⁴ Kunt 2003: 44.

¹⁵ Fogarasi 1999: 152.

¹⁶ Fogarasi 1999: 153.

¹⁷ Tasnádi 2013: 16.

¹⁸ Tasnádi 2013: 13.

¹⁹ Petercsák 1981: 171-178.

alkalmából. A magyar képeslapkiadás a milleniumi évben kezdődött. Az ezredéves ünnepek és a kiállítás alkalmából jelentette meg a magyar posta a harminckét lapos milleniumi képeslapsorozatot.²⁰ Ezzel a sorozattal indult el a tömeges képeslapterjesztés. Elsők között a fővárost és más nagyobb városokat, hegyi és tengeri üdülőhelyeket, fürdőket és turisztikai látványosságokat ábrázoltak. A lapokat könyvkiadók, könyv- és papírüzletek tulajdonosai, nyomdák, fotóműhelyek árusították, tehát nem jelentett önálló keresetet a képeslapok kiadása.

A műfaj elterjedése a polgári átalakulás velejárója volt. A 19. század második felétől elsősorban a középosztály és a polgárság használta ki a képeslap nyújtotta lehetőségeket. A képes levelezőlapok lehetővé tették a kispolgári és a középrétegek számára a világ megismerését. Olcsó és újszerű tulajdonságából adódóan gyorsan elterjedt és népszerűsége tett szert. Az utazás, a turisztika és az üdülés kultúrájának meghatározó elemévé vált.

A 19. században rengeteg képeslap készült vidéki városokról és falvakról, népszerű témává vált a népelet és a népművészet. A század utolsó éveitől az idegenforgalmi fejlesztési program részeként jelentek meg az eredeti fényképekről vagy plakátokról készített képeslapok.²¹ Az 1880-as évektől a képeslapok külföldön és Magyarországon egyaránt elkezdtek bemutatni az érdekesnek és látványosnak tartott színes helyi népviseleteket. Az első népviseleti képek az ún. mozaik lapokon – a tájképek vagy városrészletek mellett – jelentek meg. A századforduló éveitől azonban már önálló néprajzi felvételeket is kiadtak. A legtöbb képes levelezőlap az ismertebb néprajzi csoportok és tájak népművészetét mutatta be. A felvételeket helyi kiadók készítették és forgalmazták idegenforgalmi céllal. Ezek a lapok a közfelfogás szerinti vizuális sztereotípiákat tartalmazták, a helyinek vélt sajátosságok bemutatására jelentek meg.²²

Az első képeslapokkal foglalkozó folyóirat a 19. század végén, 1899-ben indult meg *Képes Levelező-Lap* címmel, amely Klökner József székesfehérvári gyűjtő és képeslapkiadó nevéhez fűződik. Szintén ebben az évben alapította meg ugyan ő a *Hungária Képeslap Gyűjtő-egyesületet*. Ekkorra a képeslapgyűjtés óriási méreteket öltött, ez pedig arra ösztönözte a kiadókat, hogy bővítsék a képeslapok témakörét. A külföldi, főként osztrák, német és cseh képeslapok mintája a magyarországi kiadókat arra sarkalta, hogy olyan hazai témákat jelenítsenek meg, amelyek minőségükben és tartalmukban képesek kiszolgálni a magyar gyűjtőket. Balázs Károly képeslapszakértő szerint az 1890-es években a

²⁰ Petercsák 1994: 13.

²¹ Petercsák 1994: 41.

²² Petercsák 1994: 42-47.

magyarországi piacon húsz–huszonöt millió képeslap volt kereskedelmi forgalomban, és egyre több hazai kiadó ajánlotta lapjait a magyar közönségnek.²³ Köszönhetően a rohamos elterjedésnek a 20. század elejére minden társadalmi réteg a képeslap használója lett, és ettől az időszaktól Magyarországon a parasztság már nem csak szereplője, hanem használója is lett az illusztrált lapoknak.²⁴

3.1. A „magyaros” stílus

Az alcímben szereplő idézőjel az elnevezés sajátos problémáját igyekszik szemléltetni. A stílus megnevezése ugyanis többféle változatban ismert. A legegyszerűbb *magyaros* kifejezés valami mindennapos, bevett jelenségre utal – számos korabeli írásban, valamint történeti feldolgozásban így látható. A „magyaros” írásmód idézőjele bizonyos fenntartást, megszorítást sejtet, adott esetekben némi iróniáról is árulkodik. Használatos továbbá a *magyarosch* forma, amelyben szintén felvillan történelmi, társadalmi háttér, ugyanakkor némely kontextusban gúnyos jelleget is hordoz. Az elnevezés bonyolult volta abban áll, hogy mindhárom megközelítésben van igazság, ezért egyik eset sem helytálló kizárólagosan.²⁵

A népies témák már a századfordulón fokozatosan teret nyertek az úgynevezett magas művészetekben, a 20. század elejétől pedig egyre népszerűbbé vált a művelt réteg érdeklődése a paraszti kultúra iránt. Az egyre erőteljesebb etnográfiai érdeklődés jelen volt a mindennapi élet számtalan területén, a fotográfián kívül a művészet más ágaiban is. A folyóiratok cikkeinek tematikájától a világkiállításokon²⁶ reprezentált tárgyakig a művelődéstörténet legkülönbözőbb területein megfigyelhető ez a folyamat. Különböző – más-más társadalmi rétegeknek szóló – lapokban viszonylag nagy számban kezdtek „magyaros” fotográfiák megjelenni. Ennek a sajtóáradatnak a kezdete 1925-ben kezdődött.²⁷

Györgyi Kálmán a *Magyaros ízlés* 1929-es számában a következőképpen fogalmaz a magyar iparművészetről: *„Ma-holnap ötven éve lesz már annak, hogy lelkes hazafiak mozgalmat indítottak az akkori közös vámterület miatt az osztrákokéval szemben védtelenül küzdő magyar iparművészet érdekében. Azt hirdették, hogy ha az iparművészetünk itthon és a világpiacon érvényesülni akar, eredeti, nemzeti jellegű alkotásokat kell forgalomba hoznia. Olyanokat, mint aminőket sem az osztrákok, sem más nemzet fiai nem csinálnak./ Kiadták a*

²³ Tasnádi 2013: 13-14.

²⁴ Tasnádi 2013: 15.

²⁵ Apbertini 2012.

²⁶ A világkiállításokról bővebben lásd. Farkas 2007: 107-125.

²⁷ Apbertini 2012.

*jelszót: magyar tervezők és iparművészek, hagyjatok fel az idegen dolgok szolgai másolásával, igyekezzetek nemzeti jellegűvé tenni a kezetek alól kikerülő munkákat, ha boldogulni akartok!*²⁸ A cikk írója „magyaros irányának” nevezi az iparművészet azon ágát és követőit, amelyek a magyar nemzeti jelleg megformálására törekedtek, s melynek hívei a népművészeti alkotások gyűjtésének és közkézre kerülésének köszönhetően szaporodtak.²⁹

Az 1930-as évek elején következett be Magyarországon az a változás, ami Európában már egy évtizeddel korábban lezajlott. A nemes-eljárással előállított képekkel szemben felülkerekedett a brómezüstszelatin képek térhódítása.³⁰ Ezzel párhuzamosan jelent meg a magyar fotográfiában egy sajátos stílus: az ún. „magyaros” stílus, amely a második világháborút megelőző évtizedekben meghatározóvá vált. Az elnevezés a külföldi kiállításokon szereplő és ott sok érmet és egyéb díjat nyert magyarországi kollektívák képeiből ered.³¹

A fotográfia mesterségbeli művelői idillikus képi megoldásokat, visszatérő képi sémákat alkalmazva örökítették meg a látványos magyar népviseleteket, a romantikusnak és békésnek látott falusi életet. A stílus sikere és népszerűsége nem pusztán a fotográfiában keresendő okokra vezethető vissza. Az irányzatot követő középosztálybeli fotósok³² elsősorban a Trianon után megerősödő nacionalizmus szellemében tevékenykedtek. Fényképeiken a falut, a népelet derűs, romlatlan, idillikus oldalát, az ünnepi pillanatokat jelenítették meg.

A *Fotóművészet* című folyóirat 1943-ban a következőt közli: „(...) felkerekedtünk, hogy a magyar falu, a magyar táj és a magyar fajta napsugaras világban találjuk meg a magyar fényképezés igazi témakörét.” A fotók tehát mindenekelőtt egy ideológia, egyfajta eszmeiség illusztrációi voltak. A népelet egyes látványos elemei az első világháború és a Trianon okozta lelki trauma után a magyar népelet megerősítőivé váltak.³³ Az ország kétharmad részének elvesztésén érzett fájdalom a magyar kultúra megmaradt értékeinek fokozott megbecsülésére ösztönözte a társadalmat, ezért a hagyományos viseletet, életformát őrző vidékek kitüntetett figyelmet kaptak.³⁴ Stemlerné Balog Ilona szavaival élve egy olyan időszak képei ezek „(...) amelyben a háborúban vesztes, területében és népességében

²⁸ Györgyi 1929: 184.

²⁹ Györgyi 1929: 186.

³⁰ Stemlerné Balog 2009: 137.

³¹ Stemlerné Balog 2009: 137.

³² Balog Rudolf, Vadas Ernő, Kanowszky Ervin és mások.

³³ Fügedi 1979: 161.

³⁴ Stemlerné Balog 2009: 138.

megcsonkított, nyelvében elszigetelt ország számára fontos volt a világ előtt a pozitív képet sugárzó megjelenés.”³⁵

A fotográfiában a népi, nemzeti, etnográfiai érdeklődésen túl egy egész stílusirányzat alakult ki, melyet a szakirodalom a „magyaros stílus” megnevezéssel fényjelzett. Ez a stílus összetett elemekből épült fel, és történetiségében meghatározott ideig volt érvényben. Az eszmei, ideológiai környezet és háttér alapvetően meghatározta a magyaros stílus lehetőségeit és útját. A stílus háttérében markáns politikai, történelmi és társadalomtörténeti háttérként a soknemzetiségű Monarchia szétesése, az elvesztett első világháború és a trianoni békeszerződés, majd a második világháború és annak elvesztése következtében a Trianont szentesítő párizsi békeszerződés, valamint az azt követő időszak tételeződik.³⁶ A népélet iránti fokozott érdeklődés egy következő meghatározó eleme a stílusnak. Ez a fajta érdeklődés a zenében, a táncban, a turizmus területén, az irodalomban, a hagyományőrzés tiszta forrásától a gyöngyös-bokrétáig, a szociográfiában Uz Bencétől a népi írók falukutató mozgalmáig, a fényképezésben pedig a magyaros stílustól a szociofotó néven ismert irányzatig terjedt.³⁷ A harmadik összetevő a fotótechnikai és stílusbeli váltás. Az ellenfény gyakori alkalmazása, a tónus gazdag nagyítások, a fekete-fehér negatív- és pozitívtechnika fénykora, a kor nemzetközi átlagát meghaladó fotótechnikai tudás jellemzi ezt a stílust.³⁸ Kialakult egy összefüggő, inspiráló esztétikai, fotográfiai formanyelv, amely közvetlenül hatott a stílusra. Végül a stílus fejlődésével egy időben és azzal párhuzamosan fokozatosan terebélyesedett, majd kibontakozott egy amatőrfényképész, művészfényképező mozgalom. Különböző klubok, művészi képűgynökségek jöttek létre, amelyek a stílus hazai és külföldi eladhatóságát biztosították. A stílus rendkívüli népszerűségéhez nagymértékben hozzájárult a kor sajtója és társadalmi visszhangja.³⁹

A stílus érvényessége kapcsán a századfordulótól a húszas évek közepéig húzódó időszakot a magyaros stílus előtörténeteként értelmezhetjük. A húszas évek közepétől, kiváltképp a harmincas években virágzott a magyaros stílus, amely azonban rendkívül rohamosan veszített lendületéből. A témák unalomig ismételték önmagukat, elvesztették korábbi tekintélyüket. Emellett a második világháború ideje alatt megszűntek a képek közvetítését biztosító nemzetközi kiállítások, megszűnt a kulturális termékek szabad áramlása. A magyaros stílus azonban – bár nem tudott többé felemelkedni korábbi sikereihez

³⁵ I. m. Stemplerné Balog 2009: 139.

³⁶ Kincses 2001: 17.

³⁷ Kincses 2001: 17.

³⁸ Kincses 2001: 18.

³⁹ Kincses 2001: 18.

– továbbra is létezett. Helyenként tovább éltek témái, formai jegyei. Sokan használták továbbra is az ellenfényes, árnyalatgazdag, optimista kicsengésű kompozíciókat, de ezek a felvételek a magyaros stílus lecsengésének, utóéletének bizonyítékai.⁴⁰

A magyaros fényképezésre vonatkozó gazdag irodalom sok esetben tartalmaz esetlegességeket. Kincses Károly *Mítosz vagy siker? A Magyaros stílus* című könyvében felhívja a figyelmet arra, hogy az utókor egyetemes fotótörténet-íróit nem érintette meg a „magyaros” fényképezés.⁴¹ Apbertini Béla felteszi a kérdést, hogy ha ez így van, érdemes-e a kérdéskörrel újra és újra foglalkozni, hiszen a fotótörténet egyetemes folyamában nincs jelentősége. A válasza: igen, a téma ugyanis nem csak a fényképezésről, fényképekről szól, hanem a két világháború közötti magyar történelemről is.⁴² A fotográfiai magyaros stílus tehát akkori szociológiai jelenségekről, társadalmi viszonyokról, következményekről szól. A magyaros fényképezés mögött álló problematika azonban a mai napig élő, amelynek kutatása érvényes tanulságokkal jár.

A kutatás szempontjából különösen izgalmas feltenni azt a kérdést, hogy a kis magyar világnak nevezett időszak éveiben mit takar a „magyaros” stílus elnevezés erdélyi kontextusban? Az biztos, hogy kellő érzékenységgel és fenntartással érdemes használni a megnevezést, olyan korszakról lévén szó, amikor a román reprezentációk a politikai berendezkedés következtében háttérbe szorultak. Vajon a *kis magyar világ* éveiből találnánk román fényképészek által sokszorosított népi életképeket és román népviseleteket bemutató képeslapokat? Arról tudunk például, hogy a sloboziai Costică Acsinte, román fényképész a két világháború között aktívan tevékenykedett, de úgy tudni, az üvegnegatív felvételeiből nem készültek sokszorosított képeslapok.⁴³ Slobozia a mai Románia délkeleti részén található, az Erdélyi területeket érintő politikai változások nem hatottak a területre. Ezért is érdekes, hogy a szloboziai Costică Acsinte és a csíkszeredai Andory Aladics Zoltán fényképészek életpályája és az üvegnegatív felvételek stílusa között megdöbbentő hasonlóságok mutatkoznak, amelyek bemutatása a kutatás következő fázisában várható. Ebből a korszakból azonban nehéz megbízható forrásokat találni és hozzáférni pontosan adatolt képeslapokhoz. Ritkán adatolható a képeslap készítőjének neve és a lap készítésének ideje. Az internetes felületek azt a benyomást keltik, hogy erdélyi közegben a román népviseletet bemutató képeslapok leginkább a két világháború közti időszakban, 1918–1939 között voltak elterjedtek. 1940–1944 között inkább olyan román viseletet bemutató felvételek

⁴⁰ Kincses 2001: 13-15.

⁴¹ Kincses 2001: 89-90.

⁴² Apbertini 2012.

⁴³ Pănoiu 2014a, 2014b

jelennek meg képeslapokon (pl. a Kolozs megyei Marótlaka),⁴⁴ amelyek készítői magyar vagy gyakrabban külföldi fényképészek. A fentebb megfogalmazott kérdés megválaszolása túlfeszítené a dolgozat gondolatmenetét. Ezek a megállapítások jelen pillanatban kizárólag hipotetikus jellegűek, viszont érdemesnek találom elgondolkodni azon, hogy a stílus etnikai jelzővel való ellátása valaminek a kisajátítását és valaminek a kizárását is jelentheti. Úgy vélem, hogy valójában sem a stílus, sem a téma nem mondható a magyar etnikum sajátjának, hiszen a nemzetközi példák azt mutatják, hogy a gyakorlatban egy fotografiai formanyelvről van szó, amely a népi építészet és a népi viselet eszköztárának bemutatásán keresztül teremti meg a kulturális egyediség eszköztárát.⁴⁵ Ebben az értelmezésben „magyaros” stílusú felvételek nem csak a magyar fényképészek körében, hanem a világ bármely részén, bármely etnikum képviselői körében készülhettek. Tehát az a tény, hogy az egyetemes fotótörténet nem számol a „magyaros” stílussal, hangsúlyosan felhívja a figyelmünket az elnevezés mögötti sajátos problematika vizsgálatának fontosságára.

4. Az Erdély-kép kialakulása

A gondolatmenet ezen pontján fontos megjegyezni azt, hogy a kutató különbséget tesz a *reklám* és a *propaganda* fogalmai között. Az elemzett diskurzusban a kettő egy adott ponton össze ér. Megfigyelhetjük, hogy a turizmus kezdetben egyszerűen reklámfogásokat keresett, és mint ilyen fedezte fel az erdélyi régiót. Később rá lehet mutatni a turizmus propagandasztikus vonásaira (ld. Erdély-kép, nemzetépítés), azaz arra, hogy hogyan használta fel a turizmus a nemzeti gondolatot reklámnak, és fordítva, hogyan használta fel a turizmust a nemzeti propaganda.

4.1. A 20. századi magyar turizmusdiskurzus

A turizmus, úgy ahogyan azt ma ismerjük, a Nyugat- és Közép-Európában lejátszódó folyamatokhoz hasonlóan Magyarországon is a 19. század utolsó harmadában kezdett kialakulni. A vasútrendszer kiépítése a turizmus fejlődésének egyik legfontosabb mozgatórugóját jelentette, hiszen általa egyszerre lett a közlekedés gyors és széles körben elérhető. A korabeli társadalmi változások szintén kedvezően hatottak a turizmus fejlődésére: míg korábban az utazás, az üdülés az arisztokrácia és a nagypolgárság kiváltsága volt, addig a

⁴⁴ Ld. a *Mellékletek (M)* fejezet *Marótlaki román népéletet ábrázoló képeslapok* alfejezetét.

⁴⁵ Kedves 2015: 39-42.

19. század derekán a polgárság és az alacsonyabb társadalmi rétegek is potenciális utazókká váltak.⁴⁶

A korabeli utazók kedvelt célpontjai elsősorban a gyógyfürdők, valamint a magaslati és tengerparti üdülők voltak. A 19. század végére a fürdőhelyek és termálfürdők látogatottsága – amelyek a helyi és a külföldi turisták számára is vonzó célpontnak bizonyultak – a turizmus ígéretes fejlődéséről tanúskodott. Kezdetét vette a turizmus intézményesülése: 1902-ben Budapesten megalakult az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat.⁴⁷ Az első világháború és a trianoni döntés azonban gátat vetett a lendületes haladásnak. Az utazást több tényező is nehezítette: az új határok, az infláció, a szegénység, a vízumköltség, a politikai elszigetelődés, valamint a turisztikai célpontok elvesztése.⁴⁸

A két világháború között az idegenforgalmi mérleg passzívvá vált. Az emberek túlnyomó többsége külföldre utazott, még akkor is, ha a megszokott célpontokat kereste fel, hiszen azok már más országok részei voltak. 1927-ben két intézmény (Fővárosi Idegenforgalmi Hivatal és az Idegenforgalmi és Utazási Vállalat) egyesülésével megalakult az Idegenforgalmi Beszerzési, Utazási és Szállítási Részvénytársaság (IBUSZ), amely a turizmus fejlődésének szükséges körülményeit kívánta megteremteni.⁴⁹ Új úti célokat, alternatívákat, programokat kínáltak, és a helyzet egy lehetséges megoldását a vidéki területekben látták: megalkották a falusi turizmust, amely a táj szépségéből és nyugalmából, valamint a népművészet különlegességéből nyerte a vonzerejét.⁵⁰

Az idegenforgalomban rejlő gazdasági lehetőségeket az 1929–1933-as nagy gazdasági világválság következtében Európa-szerte felismerték. A magyar állam a turizmusban rejlő lehetőségek kiaknázása érdekében 1935-ben megszervezte a Kereskedelmi és Közlekedésügyi Minisztérium keretein belül az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatalt (OMIH).⁵¹ Az intézmény feladatkörébe tartozott a belföldi és külföldi turizmus megszervezése, koordinálása és ellenőrzése. 1938 után az OMIH feladatkörébe tartozott az újonnan Magyarországhoz visszacsatolt területek idegenforgalmának megszervezése és vezetése. Elsődleges feladata és lényegi eleme azonban mindenkor az idegenforgalmi nézetek és elvek terjesztése volt. Különböző prospektusokat adtak ki, kiaknázták a filmben rejlő lehetőségeket, amelyeket különböző városok filmszínházaiban vetítettek, szerveztek vándor művészeti kiállításokat és fényképpályázatokat, valamint finanszíroztak különböző

⁴⁶ Rehák 2011: 34.

⁴⁷ Rehák 2011: 35.

⁴⁸ Jusztin 2006: 191.

⁴⁹ Rehák 2011: 39.

⁵⁰ Jusztin 2006: 197-199.

⁵¹ Rehák 2011: 43.

néptáncos-népviselői ünnepélyeket.⁵² Ezáltal a külföldi és a hazai közönség fele a magyar tájakról egy olyan egzotikus képet közvetítettek, amely élő népművészetével és szokatlan tájaival válhatott vonzó úti céllá.

Az Erdélyi Kárpát Egyesület (EKE) *Erdély* nevű hivatalos honismertető folyóirat 1943-as számában a vezércikk az „Országépítés” címet viseli. A cikk írója, Polgárdy Géza a következőképpen fogalmaz a turistaneveléssel kapcsolatban: *„A természettől messzekerült ember öntudatra ébredése megdöbbentő volt. (...) Amikor azután már annyira eltávolodott az ember a természettől, hogy az úgyszólván minden vonalon gépesített élet már a lelkeket is kegyetlenül őrlöni kezdte, akkor a természetes ösztön rávezette az embert a legkézenfekvőbb menekülési útra s Rousseau hatása alatt szerte a világon nagy üdvrivalgás fogadta az új jelszót: vissza a természethez! (...) A túrázásban kimerült természettel kapcsolatos tevékenység s a rengeteg ismertető cikk csak feltárta az ország egyes részeit, a sok ismertetés, hangzatos leírás csak felkeltette az érdeklődést s a kalauzok csak megkönnyítették a hegyvidékek felkeresését. A turistaság nevelő értékeit azonban az utóbbi időkben rendszeresített vezetőképző tanfolyamok vetették a mai formában és értelemben felszínre, amikor is kitűnt, hogy a túrázás végeredményben nem csak annyi, hogy egyik helységről a másikig lohol az ember, hanem közben kapcsolatba kerül a földrajzzal, földtannal, növényekkel, időjárási viszonyokkal, egyes vidékek különleges népviselőivel, szokásaival, nem is beszélve arról, hogy a térképolvasás és tájékozódás honvédelmi szempontból milyen értéket jelent nemcsak az egyén, de a közösség szempontjából is.(...)/ És ezzel már hatalmas lépést tett a turistaság a nemzetnevelés terén. (...) A turistaságra az ország szellemi újjáépítése terén nagy feladatok várnak, hiszen az öntudatos turistáskodás magasan felette áll a mélyebb értelem nélküli alkalmi kószálásnak. És amikor a legjobb úton haladunk, hogy az országépítés terén reánkvaró feladatokat közös munkával meg is oldjuk és a turistaságot teljes egészében kiemelve az egyszerű üdülő séták világából, teljes egészében a nemzetnevelés szolgálatába állítsuk; amikor mindezek elősegítése minden magyar turista elsőrendű kötelessége, lehetetlen nem gondolni Tavaszy Sándor dr. egyik klasszikus megállapítására, amely szerint: »A magyar természetjáró tudatából egy pillanatra sem szabad kiesnie annak, hogy ő nem magános csatangoló, hanem egy nemzeti közösségnek a tagja.«/ Igen, a magyar természetjáró valóban nem magános csatangoló, hanem a közösségi munkában részt kérve, a magyarság jövőjének egyik csendes, de ernyedetlen szorgalmú munkása...”⁵³*

⁵² Ablonczy 2009: 43.

⁵³ I. m. Polgárdi 1943: 81-82.

Az idézett szövegrész a turistaságot egyértelműen a nemzeti öntudatra ébredéssel kapcsolja össze. A túrázás közben elsajátítható széleskörű ismereteket egyenesen honvédelmi szempontból tartja fontosnak a cikk írója, hiszen a turistaságon keresztül a nemzeti közösség nevelő értékei közvetíthetők. A feladat pedig nem más, mint az ország építése, és a turizmust a nemzetnevelés szolgálatába állítani. Polgárdy szövege alapján turistának lenni minden magyar ember elsődleges kötelessége, hiszen ezáltal a nemzeti közösség tagjaként az országépítés közösségi munkájában és a magyarság jövőjének építésében vehet részt minden magyar turista.

4.2. *A 20. századi magyar állam Erdély-képe*

Elsősorban a népies költészetnek köszönhetően, az 1840-es évektől kezdődően a különböző tájegységekről és lokális kultúrákról szóló diskurzus a köztudat részévé vált. Ebben az időszakban azonban a különböző régiók nem egymástól külön, hanem ugyanannak a nemzettudatnak a részeként versengve kívánták reprezentálni magukat. A verseny arra vonatkozott, hogy melyik régió tudja leginkább megjeleníteni az általuk nemzetinek tartott értékeket, tájban vagy jelemben. Így a regionálisban nem az egyértelműen lokális elemeket keresték, hanem azt, ami jellegzetesen magyar összetevő, ezáltal besorolhatóvá teszi a régiót a nemzetbe.⁵⁴

A 19. század második felében a turizmus diskurzusában nem volt szükség Erdély fogalmának elkülönítésére, létezésének legitimálására, ezért Erdély-képről sem beszélhetünk még ekkor. Tehát az első világháború előtt ebben a diskurzusban Erdély nem létezett önálló, jól elkülöníthető, sajátos tulajdonságokkal bíró régióként. Ellenben beszélhetünk olyan régiókról, amelyeket ebben az időszakban fedeztek fel, és amelyek olyan mértékben váltak a köztudat részévé, hogy a későbbiekben Erdélyt azonosították velük. Kalotaszeg és Székelyföld elsőként az útirajzokban különültek el a többi régiótól, majd a néprajztudomány kialakulásával egy újfajta érdeklődés középpontjába kerültek. A szecesszió jegyében az említett vidékek népművészetéhez inspirációs forrásként fordultak a művészet különböző területein. A művészet és a turizmus „erdélyi utazások” hívószava leginkább ezt a két tájegységet emelte ki az ismeretlenség homályából, ami azt eredményezte, hogy Erdély és ennek a két tájegységnek a képe sok esetben összemosódott.

Magyarország Erdélyről alkotott képét a 19. és a 20. század fordulóján elsősorban a távolság koncepciói határozták meg. Földrajzi és szellemi értelemben is távoli vidéknek

⁵⁴ T. Szabó 2008: 15-18.

számított: még vonattal is hosszadalmas útra vállalkozott az, aki Erdélybe kíváncszott, valamint a korabeli emberek igencsak kevés információval rendelkeztek a térségről. A többretű távolságtudat határozta meg azoknak a sztereotípiáknak a kialakulását, amelyek az egész század Erdély-képét meghatározták, és hatásuk mai napig érezhető.⁵⁵ Ez az elképzelés rányomta a bélyegét nem csak a 20. század elejének, hanem az azt követő időszaknak az Erdély-koncepciójára is.⁵⁶

A két világháború között született meg és terjedt el az a gondolat, miszerint az erdélyi magyar közösség egy olyan egységes társadalomba szerveződik, amelyben a társadalmi különbségek megszűntével a valódi nemzeti egység valósul meg. Ennek a gondolatnak az értelmében Erdélyt egy olyan csodálatos helyként képzeltek el, ahol a magyar emberek egymást megértik és önzetlenül segítik.⁵⁷ A trianoni döntés utáni periódusban miközben Magyarország próbálta az összmagyarság és a nemzeti egység ideájához kötni az erdélyi elcsatolt magyarságot, olyan képet közvetített róla, amelynek hangsúlyos eleme a szenvedés volt: a magyarok iránti megkérdőjelezhetetlen szolidaritás alapjává, valamint a magyarok közös élményévé vált a szenvedés.⁵⁸

A magyar állam tehát a kulturális egység képének megteremtésére törekedett, de ebből nem következett magától értetődően, hogy a kisebbségi magyarság kulturális termése automatikusan része a nemzeti kultúrának. A különböző szellemi vagy kézműves termékek „speciálisan erdélyiként” való meghatározása egyszerre hordozta magában mind a román nemzetiségtől való elhatárolódást, mind a magyartól való megkülönböztetést.⁵⁹ Az erdélyi jelző valami távolit, mesebelit, nosztalgikust jelentett. A harmincas évektől kezdődően pedig a folklorisztikus elemek *autentikusan erdélyiként, sajátosan magyarként* történő megjelölése vette kezdetét, majd a folyamat Erdély visszacsatolásakor tetőzött, végeredményként pedig Erdély egyenlővé vált a megelevenedett népmesék világával.

A magyarországi köztudatban Erdélyen belül Székelyföld megkülönböztetett és kitüntetett helyet foglalt el. A hun-székely rokonság volt ennek a képnek a fő motívuma, amit Orbán Balázs *A Székelyföld leírása* (1868–1873) című munkájával alapozott meg. Orbán Balázs leírásaiban Székelyföldön a természet romlatlan és egészséges, az ott élők pedig egy a természettel organikus viszonyt ápoló és a végletekig összetartó, ősi közösséget alkotnak. A székely embert becsületes, vendégszerető, küllemre tetszetős, furfangos jellemként ismerjük

⁵⁵ Egrý 2009: 509.

⁵⁶ Ablonczy 2011: 18.

⁵⁷ Egrý 2009: 515 – 516.

⁵⁸ Egrý 2009: 518.

⁵⁹ I.m. Egrý 2009: 519.

meg a leírásokból.⁶⁰ Annak ellenére, hogy később kiderült, hogy a székelyek hun eredetének bizonyításához használt forrás egy 18. századi hamisítvány, a hun eredetről szóló elképzelés annyira mélyen beivódott a köztudatba, hogy máig tapasztalhatjuk a hatását. Ez a történet azt szemlélteti, hogy egy közösség identitásának nem kell feltétlenül sziklaszilárd, valós alapokra támaszkodnia. A hun rokonság összetartó erőként működött/működik a székelység körében, a magyarországi szemlélőkből pedig egyfajta csodálatot váltott ki. A két világháború közötti időszak Székelyföldje tehát mint „nemzeti bölcső”, végvár és „valamiféle nemesebb agyagból gyúrt magyarság hona” volt jelen a magyar közvéleményben.⁶¹

4.3. Az OMIH által forgalmazott Erdély-kép

Erdély turisztikai fejlődésében meghatározó fordulatot jelentett 1940. augusztusa, amikor a második bécsi döntés következtében Észak-Erdélyt visszacsatolták Magyarországhoz. Magyarország igyekezett minél hamarabb integrálni és fellendíteni a visszakapott területet, a helyzet egyik lehetséges megoldását pedig az idegenforgalom fejlesztésében találta meg. Turisztikailag láthatóvá és vonzóvá próbált tenni területeket, köztük Székelyföldet is.⁶² A fejlesztés-program hangsúlyos része a néprajzi motívumok használatára támaszkodott. A folklór és Erdély ily módon is szorosan összekapcsolódott.⁶³

Erdély Magyarország felé közvetített képének kialakulásában fontos szerepet játszottak az útikönyvek, amit mi sem példáz jobban, mint az a tény, hogy 1940 és 1943 között 18 Erdélyről informáló kiadvány jelent meg, azaz annyi, mint 1788–1940 és 1944–1986 között összesen.⁶⁴ Ezekben az útikönyvekben egy hangsúlyosan magyar Erdély-kép jelenik meg.⁶⁵

Az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal 1941-ben kiadott *Erdély északi része és Székelyföld* című útikalauza⁶⁶ közvetíti a legrészletesebb képet Erdélyről. Ez az útikalauz sem mentes azoktól a sztereotípiáktól, amelyek már korábban is meghatározták az Erdélyről kialakult képet, a visszacsatolás után pedig még hangsúlyosabban jelen voltak a köztudatban. Ez a kiadvány a hivatalos turisztikai programot képviselte.

Az útikönyv előszavában Erdély földrajzáról, történelméről, népességéről, vallásáról és hagyományairól olvashattak az érdeklődők. Így jellemzi röviden ezt a vidéket: „*Erdély egy*

⁶⁰ T. Szabó 2008: 43-47.

⁶¹ I.m. Ablonczy 2011: 19.

⁶² Ablonczy 2011: 189-190.

⁶³ Ablonczy 2011: 190.

⁶⁴ Ablonczy 2009: 45.

⁶⁵ Ablonczy 2011: 190.

⁶⁶ OMIH 1941.

évezredekén át Magyarország keleti védőbástyája, Európa természeti szépségeiben egyik leggazdagabb része. Népi és nyelvi tarkasága, égbenyúló havasai, zúgó fenyvesei, csobogó hegyi patakjai, gigászi hegyvonulatai Svájcra emlékeztetnek. Négy folyója szakadékok és fenyőrengetegek komor pompájában, romantikus várromok lábai előtt kanyarog./ Északon a Szamos fut az Alföld felé, keletről nyugatra kanyarog a Kőrös, a Székelyföldön a Maros és az Olt völgyeit körülzáró hegyvonulatok teszik változatossá a tájat.”⁶⁷ Első olvasatra meglepő, hogy az írás szerint Erdély Svájchoz hasonló, viszont az összehasonlítás alapját nyilvánvalóan a hegyek szépsége és a téli sportok lehetősége adja.

A bevezető említést tesz Erdély gyógyfürdőiről, ásványvizeiről és magaslati üdülőhelyeiről.⁶⁸ A térség látogatását az „üdülők”, a „gyógyulást keresők”, „síelők”, „vadászok” és „horgászok” figyelmébe ajánlják.⁶⁹ Az írás szerint „a turisták örökké emlékezetes sziklaóriásokon, emberaligjárta lombos és fenyves őserdőkben vándorolhatnak Erdély földjén.”⁷⁰

Az útikönyv szövege a következőképpen folytatódik: „A történelmi Erdély hazánk egyik legrégebben lakott földje, melyen a honfoglalás idejétől a magyarság volt az uralkodó nép./ Erdélyben a magyarság, a székelység és a szászág a három történelmi nemzet. [...] A románok nem tartoznak Erdély történelmi nemzetei közé.”⁷¹ Ez az előítéletektől nem mentes kijelentés nagyon jól példázza azt, hogy az idegenforgalmi fejlesztés két stratégia alapján viszonyult a többi Erdélyben élő etnikumhoz: vagy tudomást sem vesz róluk azzal, hogy meg sem említi, vagy megtagadja történelmi legitimitásukat. A stratégia legfontosabb eleme ugyanis a magyar történelmi folytonosság kiemelése volt, ami nem fogadott el kompromisszumot az idegen nyelvű, eltérő kultúrájú és múltú nemzetek együttélésének ügyében, hiszen a történelmi folytonosság bizonyításának egyik legfontosabb eleme éppen a magyar nyelv tisztaságának hangsúlyozása és a történelmi események felidézése: „Erdély történelmi emlékekben, magyar népi eredetiségben és szokásokban leggazdagabb országrészünk. [...] Nemzedékek emlékeitől megszentelt ősi talajon a föld népének hamisítatlan magyar népművészete, hagyományai és a temetők kopjafái töretlen magyar múlttól beszélnek.”⁷²

A bevezető részt a Budapest–Nagyvárad–Kolozsvár közötti fővasútvonal menti látnivalók sora követi. Az első állomás Kalotaszeg, melynek Bánffyhunad központja „a

⁶⁷ I.m. OMIH 1941: 1.

⁶⁸ OMIH 1941: 1.

⁶⁹ I.m. OMIH 1941: 1.

⁷⁰ I.m. OMIH 1941: 1-2.

⁷¹ I.m. OMIH 1941:7.

⁷² I.m. OMIH 1941: 7.

*művészi templomáról és fafaragásokkal díszített házairól híres.*⁷³ Bánffyhunyadon kívül a „népművészeti és ősrégi népviseleti szempontból különösen említésre méltó Kalotaszeg látványos települései sorába. A sorban Kapus, Gyula, Kolozsvár, Kolozs-fürdő, Szamosújvár, Szentbenedek, Dés, Désakna, Bethlen, Szálva, Oláhszentgyörgy, Radnaborberek-fürdő, Beszterce, Harina települések néhány mondatos leírása következik. Az eddig bemutatottak az útikönyv szövegterjedelmének kevesebb, mint felét adják.

Az útikalauz további részeiben a székelyekről, Székelyföldről és a székelyföldi látványokról olvashatunk: „*A mintegy 600.000 lelket számláló székelység Attila hún király fiának, Csaba királyfiának népe, az egykori székek területéből szervezett Maros–Torda-, Csík-, Háromszék- és Udvarhely megyékben él.*”⁷⁵ A székely embereket a következőképpen mutatja be: „*A székely a világ egyik legkitűnőbb famunkása, de amellet élelmes kereskedő is. Ha hegyes-völgyes földjükön utazunk, lépten-nyomon megrakott kóberes kocsikkal találkozunk, amelyeken a székely gazda nagy távolságokra szállítja a Székelyföld két fontos természeti kincsét: a fát és a borvizet. A székely szorgalmas, takarékos és szapora. Szereti a földet, az erdőt s ha az iparba kerül, tanulékony munkaerő. Népi összetartása mintaszerű. [...] A székelyek beszélnek az egyik legtisztább, tájszólástól majdnem teljesen mentes, ősrégi kifejezésekkel telt magyar nyelvet. Költészetük egyedülállóan színes [...]. Zenéjük a magyar népi zene egyik legrégebbi kivirágzása [...]. Városaik és községeik rendezettek, házuk tája és szobáik ragyogóan tiszták. Népviseletük nem cifra, katonásan egyszerű, de mindenki ezt viseli. [...] Építészetük (székely stílus) ősi; népi, magyar fafaragásuk világhírű (kapuk, tornácok). Gyapjufeldolgozásuk mindenütt ismert, a csergék és egyéb kéziszőttek bármilyen berendezésnek büszkeségei. Agyagiparuk a magyar népi kerámia legszebb példányait adja.*”⁷⁶

A székelyföldi látványosságok sorát Marosvásárhellyel, „*a Székelyföld legnagyobb városával*”⁷⁷ kezdi, majd – hurokszerűen visszatérve a kiindulópontához – Ákosfalvával zárja. A turistáknak ajánlott települések sora a következő: **Marosvásárhely**, Sáromberke, Sárpatak, Gernyeszeg, Marosvécs, **Maroshévíz**, **Borszék**, Gyergyóditró, Szárhegy, **Gyergyószentmiklós**, **Tekerőpatak**, Alfalu, **Gyilkostó**, **Békássoros**, Öcsém, Nagyhagymás, Egyeskö, Balánbánya, **Marosfő**, Karcfalva, Csíkszentdomokos, Madaras,

⁷³ I.m. OMIH 1941: 8.

⁷⁴ I.m. OMIH 1941:8.

⁷⁵ I.m. OMIH 1941: 19.

⁷⁶ I.m. OMIH 1941: 19-20.

⁷⁷ I.m. OMIH 1941: 20.

Madéfalva, **Gyímes** - Gyimesfelsőlok, Középlok és Gyimesbükk, Csíkszépvíz, **Csíkszereda**, Csíksomlyó, Zsögöd-fürdő, Büdösfürdő, **Tusnádfürdő**, **Bálványosfüred**, Bálványosvár, Csiszárfürdő, Uzonkafürdő, Málnásfürdő, **Szeppiszentgyörgy**, Sugásfürdő, **Előpatak**, **Kovászna**, Komandó, Zágon, **Kézdivásárhely**, Kézdiszentlélek, Kászonimpér, Kászonjakabfalva, Csíkszentmárton, Hargitafüred, **Homoródfürdő**, **Székelyudvarhely**, Szejkefürdő, Zetelaka, Lövéte, Agyagfalva, Küsmöd, Oroszhegy, Kányád, Székelypálfalva, Telekfalva, Farkaslaka, Székelyzsombor, **Korond**, Énlaka, Bözödújfalva, Székelykeresztúr, Parajd, **Szováta**, Medve-tó, Nyárádszereda, Nyárádszentlászló és Ákosfalva.⁷⁸

Az útikönyv záró soraiban az idegenforgalmi program egyik legfontosabb motívuma jelenik meg, a múlt összekapcsolása a jelennel: „*Aki valaha Erdély földjén járt – visszavágyik oda. A páratlan természeti adottságok lenyűgöző hatásán kívül a hamisítatlan ősi magyar életnek csodálatos zamata tölti el lényüket. Erdélyen keresztül látjuk meg az évezredek magyar sorsot. Megértjük azt a szakadatlan önfeláldozó küzdelmet, amelyet nemzetünk balladaszerűen komor, de vaskövetkezetességű történelmében Erdély földjéért mindenkor vívott. Megértjük, hogy miért hoztak áldozatot Szent László vitézei, Hunyadi hősei, Bethlen Gábor harcosai, Rákóczi kurucjai, Bem dübörgő honvédseregei, megértjük, hogy miért adta oda ifjú életét a magyar szellemóriás, Petőfi Sándor... Az örök magyar Erdélyt mindannyiunknak ismernie kell.*”⁷⁹ A diskurzus a mitikus múltat összeköti a jelennel, és ezáltal a csoport identitását erősíti.⁸⁰

A szövegben megismerjük a nemzeti zarándoklat mögött húzódozó motivációt is: Erdély megismerése nemzeti kötelesség.⁸¹ A kis magyar világ éveiben Erdély rendkívül intenzíven jelen volt a magyarországi közbeszédben. Ezekben az években alakították ki a máig népszerű Nagyvárad–Kolozsvár–Marosvásárhely–Székelyföld turistaútvonalat, és ezzel egy időben szorultak háttérbe az ezeken kívül eső területek. Ennek a folyamatnak a következményeként azok a térségek, amelyeket nem érintett ez az útvonal kevésbé tudtak beépülni a Magyarország által forgalmazott Erdély-képbe. A turista látogatásokkal párhuzamosan pedig egy etnikailag homogén térség képzete járt együtt, azaz egy olyan magyar ajkú térségé, ahol nincsenek jelen sem románok, sem szászok, sem zsidók. Ablonczy Balázs gondolata összegzi az idáig bemutatottakat, miszerint „A koncepció által sugallt

⁷⁸ A vastagított betűvel jelölt helység- és településnevek szerepelnek az OMIH útikalauzának hátoldalán közzétett térképen.

⁷⁹ I.m. OMIH 1941: 44.

⁸⁰ Assmann (1992) 2013: 49-53.

⁸¹ Ablonczy 2009: 44.

archaizáló-folklorizáló, féloldalas modernizációt előrevetítő kép (sí, fürdés és háziipar) szívósnak bizonyult és ma is döntően megfogalmazza a magyarországi Erdély-imázst.”⁸²

Az útikönyv Erdély-koncepciója a következő kulcsfogalmakkal operál: *páratlan természeti adottságok, égbenyúló havasok, zúgó fenyvesek, csobogó hegyi patakok, gigászi hegyvonulatok, szakadékok, fenyőrengetegek, romantikus várromok, sziklaóriások, és emberaligjárta őserdők*. Megjelennek továbbá történelmi múltra utaló kulcsfogalmak: *komor pompa, ősrégi, legrégebben lakott föld, népi eredetiség, megszentelt ősi talaj, hamisítatlan magyar népművészet, töretlen magyar múlt, ősi magyar élet, évezredes magyar sors, és szakadatlan önfeláldozó küzdelem*. A Székelyföld-koncepció a paraszti élet idealizálásával kapcsolatos kulcsszavakkal operál: *mintaszerű népi összetartás, legtisztább, tájszólástól majdnem teljesen mentes, ősrégi magyar nyelv, egyedülállóan színes költészet, egyik legrégebbi népi zene, rendezett községek, ragyogóan tiszta háztájak, katonásan egyszerű és mindenki által viselt népviselet, ősi építészet, világhírű fafaragás, mindenütt ismert gyapjúfeldolgozás, legszebb magyar kerámia és agyagipar, megrakott kóboros szekér*. Ebben a koncepcióban a székely a *világ legkitűnőbb famunkása, élelmes kereskedő, szorgalmas, takarékos, szapora, szereti a földet és az erdőt, az iparban találékony munkaerő*.

Összegzésként azt kell kiemelnünk, hogy az 1940-es évek elején hirtelen fellendülő idegenforgalmi fejlesztési program propagandaszertikus jegyeket mutatott (ennek okán a következőkben az *idegenforgalmi propaganda* megnevezést használom): egy 19. századi gyökerekkel rendelkező, sztereotípiákból építkező Erdély-képet forgalmazott és erősített fel, és ezt a képet használta turisztikai reklámként, a nemzeti propaganda pedig felhasználhatta a turizmus által forgalmazott képet. Erdély ez alapján az ősi magyarság, a tiszta magyar nyelv, és a népművészet tündérvilágává vált. Idegenforgalmi szempontból vonzó elemként funkcionált a hegyvidék, a hófödte fenyves bércek képe a téli sportok lehetőségének üzenetével. A hivatalos idegenforgalmi propagandát képviselő OMIH által 1941-ben kiadott *Erdély északi része és Székelyföld* című útikönyvének szövegéből az derül ki, hogy az idegenforgalmi propaganda kidolgozói nem ismerték Erdélyt, és nem is próbálkoztak a térség mélyebb megismerésével és megértésével. Az útikönyv szövegén keresztül egy hangsúlyosan magyar Erdélyt láttatnak, olykor a realitásoktól teljesen elrugaszkodva. Ez a hozzáállás pedig eleve kizárta a térség valódi megismerését, a megváltozott Erdély realitásának a felismerését és beismerését, és az ebben rejlő (új) értékek akár reklám célú bemutatását. Az

⁸² Ablonczy 2008: 514.

idegenforgalmi és nemzeti propaganda fontos pilléréként született meg a nemzeti zarándoklat koncepciója, amely nemzeti kötelességgé és becsületbeli üggyé emelte Erdély megismerését.

Az útikalauzhoz melléket „*Szállodák, penziók és villák*” című tájékoztatófüzet szintén az OMIH kiadásában jelent meg és az 1941-es év nyarára vonatkozó erdélyi szálláshelyek és kényelmi mutatók adatait tartalmazza. A tájékoztatófüzet négy nyelven (magyarul, németül, olaszul és franciául) ismerteti minden adatot. Az első oldalon a következő sorokat olvashatjuk: „*Figyelmeztetés./ A szállodakatalógus csak a prospektusban ismertetett területek vendéglátóipari üzemait tartalmazza, de felsorolásuk nem teljes./ Az átmeneti állapot miatt az üzemek tulajdonosainak személyében és az üzemek rendeltetésében esetleg változások várhatók./ Az árak még nincsenek kialakulva és megállapítva, s így azok közlését mellőzni kellett.*”⁸³ Ebből a néhány sorból kiderül, hogy kizárólag az útikönyvben is bemutatott Erdély-koncepcióba beleillő települések szálláslehetőségeit tartalmazza a tájékoztató. Vagyis a Budapest – Nagyvárad – Kolozsvár – Dés – Beszterce közötti vasútvonal, a Budapestről – Nagyvárad – Kolozsvár – Dés – Szeretfalva – Teke – Szászrégen – Gyergyószentmiklós – Csíkszereda – Szepsiszentgyörgy településeket érintő 4-es számú állami főközlekedésű gépkocsi útvonal, a Parajdról – Székelyudvarhely – Barót – Mikóujfalura vezető 453-as számú gépkocsi útvonal, a Maroshévíz – Borszék közti 395-ös számú gépkocsi útvonal, illetve a Parajd – Bucsintető – Gyergyószentmiklós közti 452-es számú gépkocsi útvonal mentén megközelíthető szálláshelyekről tájékoztató. Megtudjuk továbbá, hogy az 1940-es döntést követő „átmeneti állapot” szellemében a tájékoztatófüzet kiadója fenntartja annak lehetőségét, hogy a hatalomátvétel következtében a nem magyar ajkú tulajdonosok „személyében és az üzemek rendeltetésében” változtatások történhetnek. Ebből a burkolt megfogalmazásból is láthatjuk azt, a nem magyar ajkú tulajdonosok leváltása, magyar ajkúakkal való helyettesítése egyfajta tulajdonjogtól való megfosztással járhatott. Az Erdélybe irányított turizmus gyors léptékű kiépítéséről tanúskodik a harmadik bekezdés, miszerint bár egy évvel a változások után már elkészült a tájékoztató, az erdélyi települések szintjén még nem zajlott le a turistaforgalomra való berendezkedés – így például nem lehet tudni a szolgáltatások árait.

A *Jelmagyarázat* a kényelmi mutatókat és azok jelöléseit ismerteti. Ezek a következők: villany (V.), központi fűtés (K.), folyó hideg víz legalább a szobák egy részében (H.), folyó meleg víz legalább a szobák egy részében (M.), lift (L.), garázs (G.), hall (Ha.), étkezési lehetőség a házban (É.), kávéház (Kh.), rádió (R.), zene (Z.), strand (S.), végül

⁸³ OMIH 1941, *Szállodák, penziók és villák* című melléklet, 1. oldal.

tenispálya (Tp.).⁸⁴ A 260 erdélyi szálláshely közül mindössze kettő rendelkezett lifttel. A szálláshelyek 83,0 %-a rendelkezett villannyal, 53,5 %-a rendelkezett fürdőszobával, 15,0 %-a rendelkezett folyó meleg vízzel, és 9,2 %-a rendelkezett rádióval. Ezek az érdekes adatok mind arra utalnának, hogy a szálláshelyek valóban igyekeztek lépést tartani a korról, ami a modernséget, a technológiai újításokat (rádió), tisztálkodási kultúrát (fürdőszoba, melegvíz) illeti.

Ezt követően táblázatszerű elrendezésben, betűrendben olvashatjuk az egyes települések/üdülők helyek neveit és az azokon belül található szálláshelyeket. A szálláshelyekre vonatkozóan a telefonelérhetőség, a nyitva tartás periódusa, a szobák, ágyak és fürdőszobák száma, illetve a szálláshelyek kényelmi mutatói kerültek feltüntetésre. Összesen 32 helység⁸⁵ és 260 szálláshely szerepel a tájékoztatóban. A 32 felsorolt helység közül 23 székelyföldi, ami az összérték 71,8 %-át adja. A szálláslehetőségek közül 230 Székelyföldön található, ez az érték pedig az erdélyi szálláshelyek 88,4 %-át jelenti. A szobák és az ágyak számából következően júniustól szeptemberig terjedő periódusban havonta átlagban 6294 személy elszállásolására volt lehetőség erdélyi szálláshelyeken. Ebből az értékből havonta 5366 személy elszállásolására nyílt lehetőség Székelyföldön, tehát az átlagos turista-befogadó kapacitás 85,2 %-át székelyföldi szálláshelyek biztosították. Szálláshelyek tekintetében három székelyföldi üdülők hely kiemelkedő értékeket mutat: Borszék-fürdőn 39 darab, Szováta-fürdőn 49 darab, Tusnád-fürdőn pedig 64 darab szálláshelyet sorol a tájékoztató. Ez a három székelyföldi üdülők hely az erdélyi szálláshelyek összességének több mint felét, 58,4 %-át adta.⁸⁶

A tájékoztatófüzet adatainak tartalomelemzése azt bizonyítja, hogy 1940–1944 között a hivatalos turisztikai propaganda által Erdélybe irányított turizmus elsősorban székelyföldi települések és üdülők hely látogatását szorgalmazta. Hozzá kell tenni, hogy az a Székelyföld-fogalom, amit az útikönyv és a tájékoztatófüzet forgalmaz egy kiterjesztő Székelyföld-koncepció értelmében Háromszék, Udvarhelyszék, Csíkszék és Gyergyószék területeit foglalja magába, amelyek napjainkban Maros, Hargita és Kovászna megyéhez tartozó, történetileg székely, ma már nem feltétlenül magyar többség által lakott területek.

⁸⁴ Lásd a Mellékletek fejezet 9.3.1-es számú táblázatát.

⁸⁵ A tájékoztatófüzetben bemutatott települések és üdülők helyek a következők: Bálványos-fürdő, Bánffyhunad, Beszterce, Borszék-fürdő, Csíkszereda, Csíkszentimre-fürdő, Csiszár-fürdő, Dés, Előpatak, Gyergyószentmiklós, Gyilkos-tó, Hargita-fürdő, Homoród-fürdő, Kászonjakabfalva, Kézdivásárhely, Kolbica-fürdő, Kolozs-fürdő, Kolozsvár, Kovászna, Marosfő, Maroshévíz, Marosvásárhely, Málnás-fürdő, Oláhszentgyörgy, Sugás-fürdő, Szamosújvár, Szászrégen, Székelyudvarhely, Szováta-fürdő, Tusnád-fürdő és Uzonka-fürdő.

⁸⁶ Lásd a Mellékletek fejezet 9.3.2-es és 9.3.3-as számú táblázatát.

5. A régió mint a turizmus tere, majd a nemzeti lét tere

Napjainkban Székelyföld meghatározásának többféle változata ismert, ami azt is jelenti, hogy a területnek nincsenek világos határai. A Székelyföld kifejezés egyrészt arra a *történelmi egységre* vonatkozik, amely a modern magyar közigazgatási szerkezet megszületése előtt a vármegyék és a szász székek mellett Erdély egyik területi egységét alkotta. Egy másik definíció Székelyföld fogalma alatt a *magyar többségű települések összességét* érti. A jelenleg magyar többségű települések területe azonban nem esik egybe a történelmi Székelyföld területével. Például Háromszék déli részén fekvő Bodzaforduló történetileg Székelyföldhöz tartozott, ma azonban románok lakják. A térség bár Kovászna megyéhez tartozik, infrastrukturális szempontból inkább Brassó megyéhez kötődik. Bodzafordulóhoz hasonlóan a Neamț megyéhez csatolt egykori gyergyói községek lakói mára szintén román ajkúak, ahogy az egykori Aranyosszék is elveszítette magyar többségét. A magyar többségű terület a Marosvásárhely és Szászrégen közötti területen, a Kisküküllő mentén, illetve Brassó megye északi részén pedig túlterjed a történelmi Székelyföld határain. Két másik definíciós kísérlet a jelenlegi megyehatárokból indul ki. Az egyik *kiterjesztő lehetőségként* Hargita, Kovászna és Maros megyéket, a másik *leszűkítő lehetőségként* Hargita és Kovászna megyéket tekinti Székelyföld részének. Az utóbbi mind a magyar, mind a román közbeszédben gyakori definíció.⁸⁷ A négy lehetséges meghatározást összevetve Háromszék, Udvarhelyszék, Csíkszék és Gyergyószék adják a definíciók közös nevezőit, amelyek Hargita és Kovászna megyéhez tartozó, történetileg székely, jelenleg magyar többségű területek.

A meghatározások közti különbségek abból erednek, hogy magának a *régió* fogalmának a definiálásában sincs egyetértés a szakemberek körében.⁸⁸ A régióról való diskurzus pedig szorosan kapcsolható a térről való diskurzushoz. A mindennapi életben magától értetődőnek tűnik az abszolút tér képze, és gyakran megfélekedünk arról, hogy ez az absztrakt térképzet is emberi konstrukció. Ezt hangsúlyozza Lefebvre is *A tér megalkotása* című munkájában.⁸⁹ Már a cím is utal arra, hogy a szerző szerint a tér társadalmi produktum. Az ő olvasatában a homogén, semleges tér csupán a tér reprezentációja. A szerző koncepciójában a térbeli viszonyok egyszerre anyagi és gondolati meghatározottságúak. A materiális térbeli gyakorlatok – mint például egy út építése – észlelhető (*pertu*) eredménnyel járnak. A közigazgatási régiók kijelölésének eredménye konceptualizált tér, amelyet az egyén gondol ki (*comp*). A harmadik, megélt tér (*vécu*) pedig az egyes térhasználó individuumok

⁸⁷ Kiss – Barna – Deák 2013: 27-30.

⁸⁸ Bővebben lásd: Benedek 2000: 53-59.

⁸⁹ Lefebvre 1991

által elképzelt tér. Az utóbbi képes rátelepedni a fizikai térre és annak objektumait felruházni szimbolikus jelentésekkel.⁹⁰ Az ember tehát saját térszemléletének megfelelően alakuló térkapcsolataival és azok objektivációival hozza létre a térstruktúrákat.⁹¹

Varró Krisztina a tér diskurzív megközelítésének lehetőségeire hívja fel a figyelmet.⁹² A nyelvi megközelítést előtérbe állító nézőpont a térfogalmakat az emberi kommunikáció nélkülözhetetlen elemeiként és termékeiként közelíti meg. A térről való beszédmód térstruktúrákat eredményez, amelyek maguk is alakítják a valóságot. Wittgenstein a közlés nélkülözhetetlen nyelvi elemére utal a következő megállapításában: „Nyelvem határai a világom határait jelentik.”⁹³ A képi nyelvre vonatkoztatva úgy is értelmezhetjük, hogy a kommunikáció során a teret megjelenítő elemek valójában vizuálisan eszközölt megkülönböztetések, azaz a „saját” és az „idegen” közti határvonal megteremtésének vizuális eszközei.

Ebből a megközelítésből fontos feltennünk a kérdést, hogy mi Andory Aladics Zoltán képi beszédmódjának szerepe? A vizuális nyelvi közlés a valóságot tükörként visszaadó eszköz, vagy a valóság formálásának eszköze? A fényképész ugyanis kommunikál a képeslapjain keresztül. A 20. században már a székelyek sem viseltek hagyományos népviseletet a hétköznapokban, de a felvételek kedvéért (vagy a fényképész kedvéért) hagyományos, gyakran ünnepi népviseletbe öltöztek a képek szereplői. Andory Aladics Zoltán esetében is valami ehhez hasonló gesztus történik. Az üvegnegatív felvételek készítése során több tíz felvétel is készülhetett egy kiszállás alkalmával. Ezek lehettek a fényviszonyok tekintetében kiszámítottak, de a végeredmény a legprecízebb számítások mellett is véletlenszerű volt. A több hasonló felvétel közül a fényképész kiválasztotta azt a felvételt, amit képeslap formájában sokszorosítani kívánt. A szelektálás gesztusa mögött pedig mindenképpen szándékosság, koncepció, cél és üzenet húzódik. Nyilvánvaló, hogy üzeni akart a fényképész, kommunikált a képeivel a világ fele és a saját régiója fele.

A fényképész fogarasi születéséből és középosztálybeli polgár státuszából adódóan a csíki székelysége külső nézőpontból tekint. Végzettsége és foglalkozása elismertté teszi, az utóbbi pedig a társadalmi hierarchia olyan pontján helyezte el, ahonnan több lehetősége volt megalkotni mások reprezentációját, mint a társadalom más képviselőinek. Előnyös társadalmi helyzetéből kifolyólag hatalmában állt úgy alakítani és megőrizni a világot, mint ahogy azt ő

⁹⁰ Lefebvre 1991, itt Varró 2004: 74.

⁹¹ Fragó 2003: 21.

⁹² Varró 2004.

⁹³ Wittgenstein 1989: 70.

látta és elképzelte.⁹⁴ Andory Aladics Zoltán aktívan részt vett a székelyföldi térstruktúrák kialakításában, képeslapjaival kész fogalmakat kínált fel a közönségnek, amelyeket a passzív fogyasztók is beépíthettek a mindennapjaikba folyamatosan újratermelve ezzel a készen kapott térstruktúrákat. A fényképész a képi kommunikáció során a mondanivalója érvényességét a hatékonyságra vonatkoztatja, nem érvekkel próbál meggyőzni valamiről, hanem befolyásolni próbál. A fényképész tehát maga a társadalmilag pozícionált diskurzusteremtő, aki a képek vizuális elemeivel teremt jelentéseket.⁹⁵

A korábban már bemutatott Székelyföld meghatározások mellett Andory Aladics Zoltán képeslapjai egy másik Székelyföld-fogalmat körvonalaznak, amely lefebvre-i értelemben a megélt tér (*vécu*) terminusával magyarázható leginkább, és a térhasználó individuum elképzelt terét jelenítik meg. A fényképész a fizikai tér elemeihez szimbolikus jelentéseket társít. A képeslapok térbelisége egy kommunikatív úton létrehozott rendet fejez ki, ami diskurzív képződmény. A térről való kommunikáció tehát a társadalmi valóság rendezőelve. A képeslapok ábrázolásai a kommunikáció eszközei, bizonyos szituációkban és bizonyos céllal készültek. A fényképész vizuális nyelvezete kommunikációs folyamatok eredménye, Aladics Székelyföld-fogalma pedig az adott kommunikatív megkülönböztetésből adódóan válik entitássá.

A különböző Székelyföld-definíciók jól példázzák azt, hogy a diskurzusok miképpen formálódnak egy adott korban. Foucault a hatalommal magyarázza azt, hogy ezek a diskurzusok miért lépnek fel és tűnnek el az idők során.⁹⁶ A hatalmi viszonyoktól függ, hogy mely diskurzus szerzi meg az igazságot tükröző tudás státuszát. Minden kornak megvoltak (és vannak) azok a tudásrendszerei, amelyek az adott kor emberének gondolkodását, viselkedését befolyásolták, anélkül, hogy annak tudatában lett volna. Egy diskurzus általános igazsággá válása elválaszthatatlan a hatalmi viszonyoktól, amelyek egyes diskurzusformákat preferálnak, másokat pedig marginalizálnak.⁹⁷ A 19-20. századot általában a világképszerző erővel bíró nemzeti értékek kiteljesedésének századaként szokták emlegetni. A nemzet, mint célelv, és mint kanonizációs folyamat egyazon történeti időben a világ különböző pontjain olyan jelenlévő érték volt, amely szervezte a társadalmi életet.⁹⁸ Aladics képeslapjai az 1940–1944 között hatalmon lévő, igaznak elfogadott diskurzust képviselik és jelenítik meg. A korabeli nemzeti térreprezentációk modellként szolgálhattak a

⁹⁴ Könczei 2009, 20.

⁹⁵ Könczei 2009, 20.

⁹⁶ Foucault 1991: 869.

⁹⁷ Varró 2004: 80-81.

⁹⁸ T. Szabó 2008, 13.

fényképész számára abban az értelemben, hogy a diskurzus szerint melyek a fontosság, értékesség, megmutathatóság ismérvei. Innen nézve nem esetlegesek a képek központi térelemei. A tér szimbolikus erőforrássá tételződött ebben a diskurzusban és reprezentációs folyamatban, ezért minden régió számára fontossá vált az önmegjelenítés olyan formája, amely a nemzetihez igazodott. Aladics képeslapjai egy olyan csoportmegjelenítést tükröznek, ahol a fontosnak minősülő reprezentációs toposzok nyomai más csoportok vizuális megjelenítéséhez mérhetőek. Értelmezhetjük egyfajta versengő csoportmegjelenítési formának is, ahol a szimbolikus erőforrásokért való intenzív versengés láthatóvá válik. Ezt a logikát követve értelmezhetővé válnak Aladics szavai: „*Azt akartam csak, hogy tudják meg a képeimből, hogy vannak itt székelek!*”.⁹⁹

A képek térelemeinek kiválasztása nem tekinthető semlegesnek. A tér ugyanúgy az emberi jelentésadás tárgyát képezi, mint a szóba hozható tárgyi világ bármely része.¹⁰⁰ Aladics képein az válik láthatóvá, hogy hogyan kell, hogyan érdemes megjeleníteni a székeley tájat. A felvételek sokszorosításának műfaja, a képeslap szintén nem áttetsző, nem semleges abban az értelemben, hogy olyan képződmény, amely megjelenít és reprezentál. A régió behatárolása és megjelenítése tehát nem értéksemleges tevékenység.¹⁰¹ Az, ahogyan a tereket szemléljük, nem független attól, ahogyan az individuumok szemlélik azt. Vagyis amikor Aladics képeslapjainak felvételeit vizsgáljuk, szem előtt kell tartanunk azt a tényt, hogy a fényképész nem csak láttat, hanem beelát a képekbe. A fényképész a teret előfeltevéseivel, értekeivel és vágyaival tölti fel, ezáltal a kép legalább annyira szól a teret szemlélő kulturális horizontjáról, mint amennyire híven tükrözi azt. Ebben az értelmezésben a képeslap értelemadó, jelentésadó műfaj.

5.1. *Az Aladics-felvételek diskurzusa*

A következőkben az beszél, aki több éve tudományosan foglalkozik Andory Aladics Zoltán felvételeivel, és aki gyakorló fényképész. Azok a gondolatok kerültek megfogalmazásra, amelyek antropológus szemmel a fényképész szándékáról árulkodnak, vagyis arról, hogy a fényképész hogyan, milyen elképzelés mentén, milyen vizuális eszközökkel és milyen cél érdekében használta a népi kultúrát az alkotó folyamat során.

⁹⁹ Kedves 2015: 59-60.

¹⁰⁰ T. Szabó 2008, 20.

¹⁰¹ T. Szabó 2008, 24.

5.1.1. Az OMIH útikönyvének Aladics-illusztrációi

Abból kiindulva, hogy Andory Aladics Zoltánnak 12 székelyföldi felvétele jelent meg illusztrációként a korábban ismertetett OMIH-útikönyvben, arra következtethetünk, hogy a fényképész tisztában volt a korszak turisztikai nézeteivel, tisztában volt az Erdélyről forgalmazott idealizált, sarkított képpel, sőt ennek megfelelően készítette el az útikönyv székelyföldi illusztrációit. Az útkönyv illusztrációinak és a képeslapok közti kapcsolat egyértelmű, félreértelmezhetetlen bizonyítéka az a tény, hogy egyazon kiszállás alkalmával készült felvételek közül egyikből az útikönyvbe óriáskép, a másiból sokszorosított képeslap készült. A mellékletben található 44-es és 86-os számú felvételek kompozíció szempontjából hasonlítanak, mindkettő egy legeltető, furulyán játszó pásztort ábrázol. A pásztor személye, viselete és a természeti környezet sajátosságai kétségtelenül megegyeznek. A két felvételen ugyan az a jelenet látható, a különbség csupán az, hogy míg az útikönyv felvételén a pásztor álló pozícióban játszik a furulyáján, addig a képeslapon ülő pozícióban teszi ugyanezt. Továbbá az illusztráció címe „*Csángó Orpheus a Bárány-Havason*” (ld. A: 86), míg a képeslap a „*Csiki havasokból/ Csángó pásztor/ Nagy-hagymás*” (ld. A: 44) címet viseli. Szintén az egyértelmű bizonyítékok sorát gazdagítja az a tény, hogy az útikönyvben szereplő felvételek közül két darab képeslap formában is terjedt. A felvételek teljes mértékben megegyeznek, csupán a címük különbözik. Az egyik felvétel az útikönyvben a „*Székely kapu*” (ld. A: 89), képeslapon a „*Csiki székely kapu – Csikfítód*” (ld. A: 2) címet kapta, a másik felvétel az útikönyvben a „*Tavaszi Székelyföldön*” (ld. A: 90), képeslapon pedig a „*Székely népviselet./ Széptevés Csik Delne/ Csik megye*” (ld. A: 4) címet kapta. Ezek a képeslapok valószínűsítik, hogy az útikönyvben szereplő felvételek mindegyike megjelent képeslapként is.

Az útikönyvben tehát 12 Aladics felvétel található, melyek sorban a következő címeket viselik: *Gyilkostó, Csángó Orpheus a Bárány-Havason, Szent Anna tó, Tusnádfürdő, Székely kapu, Tavasz Székelyföldön, Zsákmány a székelyföldi dús vadászterületekről: 1. Szarvasbika, 2. Fajdkakas, 3. Hiúz, 4. Farkasok, Hargita, Egyeskö* (ld. A: 85–96). A címekből következtetve a felvételek nagy része különböző természeti látványosságokat ábrázol, kettő székely népi életképet és egy a székelység domináns attribútumát, a székely kaput ábrázolja.

Az útikönyv óriásképének címére (ld. *Csángó Orpheus a Bárány-Havason*) érdemes részletesebben visszatérnünk. Ez a felvétel az útikönyv többi illusztrációja közül kiemelkedik nem csak méretével, hiszen a könyv egyetlen óriásképe, hanem címadási technikáját illetően is. A leíró, tárgyilagos címek sorában meghökkenítő a mitológiai párhuzamot felmutató cím.

Orpheusz a görög mitológia egyik kiemelkedő alakja, trák származású dalnok. Őt tartották a líra feltalálójának és tökéletesítőjének. A legenda szerint Orpheusz zenéje megnyugvásra készítette a vadállatokat, táncra indította a sziklákat és megállította a folyókat. Héthúrú lantján olyan harmóniákat volt képes megszólaltatni, amelyek megindították az alvilág öreit is. Értette a természet nyelvét, tudott beszélni az állatokkal. Úgy tartották, hogy ő tanította meg az emberiséget az orvoslásra, az írásra és a földművelésre. Részt vett az argonauták utazásán, mert Kheirón kentaur megjósolta, hogy nélküle nem tudnak elhaladni a szirének mellett. Orpheusz zenéje ugyanis sokkal szebb volt, mint a szirének dala, így el tudta terelni a hajósok figyelmét a szirének csábításáról. Amikor Eurüdiké nevű kedvesét elvesztette, lement érte az alvilágba. Zenéjével meglágyította Hadész és Perszephoné szívét. Ő volt az egyedüli, akinek ez valaha sikerült, ezért az alvilág örei visszaengedték kedvesét a földi világba. Az egyedüli feltétel az volt, hogy Orpheusz a lány előtt haladjon, és ne nézzen vissza. A dalnok azonban nem tudta megállni, visszapillantott és így végleg elveszítette Eurüdikét. Bánatában Trákiába ment, ahol pásztoroknál élt. Az ottani nők azonban szerelmükkel ostromolták a magányos Orpheuszt, aki mindvégig Eurüdikét szerette, nem viszonzta senki más szerelmét. A történet szerint a dalnok halálát a menádok okozták, akik először megpróbálták megkövezni, de zenéjétől a sziklák meglágyultak és nem ártottak neki, majd a feldühödött menádok széttépték Orpheuszt.

A felvétel címe utal a székelyföldi emberek természettel való harmonikus kapcsolatára, a székelyek páratlan népköltészetre és népzenejére, valamint arra, ahogyan a székelyek földművelő életmódjukból adódóan állandóan megszelídítik a földet és a természetet. A kompozícióban a csángó Orpheusz a Nagy-Hagymás hegység sziklaóriásaival és a juhnyájjal szembe állva játszik hangszerén, a furulyán. Ebben az elrendezésben a pásztor a sziklák és az állatok megszelídítését végzi. Aladics felvétele ezzel a címmel ellátva nem állít kevesebbet, mint azt, hogy a székely közösség képes megzabolázni az időt, a történelmet és a háborút újraegyesítve ezzel a magyar nemzetet. A mitológiai párhuzam a maga idejében, a kis magyar világ eufórikusan reményteli és bizakodó éveiben minden bizonnyal ezen a ponton kimerült.

Az útikönyv illusztrációi tehát a publicitás egy sajátos funkcióját, a politikai és ideológiai hatásgyakorlást testesítik meg. Az útikönyvben összesen 29 fényképes illusztráció található. A felvételeket olyan nagynevű intézmények képviselői készítették, mint a Magyar Film Iroda (13 darab felvétel), az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal (1 darab felvétel) és az Erdélyi Kárpát Egyesület tagjai (1 darab felvétel), mellettük pedig a marosvásárhelyi Marx József (1 darab felvétel), a székelyudvarhelyi Kováts István (1 darab felvétel) és a

csíkszeredai Andory Aladics Zoltán (12 darab felvétel) fényképészek. A felvételek készítőinek megoszlását tekintve is rendkívül jelentős Aladics neve, hiszen szinte ugyanannyi felvétel köthető az ő nevéhez, mint a Magyar Film Iroda nevéhez. Amellett, hogy igencsak elismerő fényben tünteti fel a csíkszeredai fényképész munkásságát, arra is következtethetünk, hogy Aladics alkotó munkája messzemenően hozta azokat a feltételeket, amelyek a hivatalos turisztikai propagandát képviselő intézmények ideológiai nézeteivel megegyeztek. Az útikönyv felvételei egyértelműen a nemzetépítő ideológiával karöltve jelennek meg, ezáltal minél gyakrabban találkozik az olvasó az elismert fényképészek nevével, annál hatékonyabb a kommunikáció.

5.1.2. Az Aladics-képeslapok vizuális beszédmódja

A képeslapok magyaros jegyei szintén az ideológiai hatásgyakorlás mentén értelmezhetők. A képeslapok címadási technikája, a felvételeken megjelenő térbeli és tárgyi elemek, a felvételek szereplőihöz társított jelenetek, valamint a fényképezés kifinomult technikája a képi beszédmódnak olyan elemei, amelyek egymást felerősítve a diskurzust éltető mechanizmusként működnek.

Andory Aladics Zoltán képeslapjainak formai kivitelezése és címadási technikája három egymástól megkülönböztethető korszakot jelez. Elkülöníthetők az 1940 előtti, 1940–1944 közötti, és az 1944 utáni képeslapok. A kezdő és a záró korszak határai azért bizonytalanok, mert nem tudni pontosan, mikor adta ki a fényképész az első képeslapját, ahogy azt sem, mikor az utolsót. Az biztos, hogy az impériumváltás tette lehetővé a képeslapok számának felduzzadását, a piaci igény és az eladhatóság növekedését. A képeslapok fekete-fehér üvegnegatívok alapján készültek és a fényképész munkásságának egy jól behatárolható korszakát jellemzik. A közismert fotográfusok sorában – mint Balog Rudolf, Vadas Ernő, Kankovszky Ervin, stb. – Andory Aladics Zoltánt a fotográfiai magyaros stílus utóéletének képviselőjeként tekinthetjük, hiszen hozzá kétségtelenül, az 1940-es évek táján jutott el a stílusirányzat és főként az 1940–1944 között kiadott képeslapokat jellemzi. Az 1940-es éveket megelőző korszakból is találkozunk néhány magyaros stílusjegyeket felmutató képeslappal, amelyek arra engednek következtetni, hogy bár a fényképész tudott a kor népszerű fotográfiai gyakorlatáról, annak formanyelvéről, formajegyeiről, a stílus kibontakozásához szükséges kedvező feltételeket erdélyi közegben a kis magyar világ hozta el. Ezzel magyarázható, hogy Aladics felvételeinek tervszerű sokszorosítása az 1940–1944-es éveket jellemzi.

Korszaktól függetlenül a címadás fontos eleme annak a helységnek a megnevezése, ahol a fénykép készült. A képeslapok feliratai azonban nyelvi különbségeket mutatnak, amelyek azt bizonyítják, hogy a társadalmi struktúra, a politikai rendszer és a társadalmi interakciók meghatározták és befolyásolták a képi beszédmódot. Ez a tendencia megfigyelhető Andory Aladics Zoltán képeslapjainak feliratai kapcsán. Az **1940 előtti** korszakból 11 darab sokszorosított felvétel azonosítható.¹⁰² Ebből tíz darab képeslap felirata román nyelvű: *Foto orig. Ing. Z. I. Aladics, M-Ciuc./ Reproducerea Interzisă!* A címdalalon esetlegesen jelenik meg a felirat vagy függőleges elhelyezésben a lap közepén, vagy vízszintesen a bal felső sarokban. Két képeslapon szerepel továbbá egy másik típusú felirat román és magyar (*Șumuleu – Ciuc/ Csík – Somolyó*) valamint román, magyar, német és angol nyelven (*Regiunea Lacului „Ghilcoș”/ Gyilkostó vidéke/ Umgenung des – Gyilkos – See*). A többnyelvűség miatt első ránézésre az 1944. utáni korszak képeslapjai közé sorolhatnánk ezt a két lapot, azonban formaiságából, csipkézett széléből és a fénykép készítőjéről valamint a szerző jogairól szóló állandó román felirat jelenlétéből adódóan egyértelműen 1940 előtt sokszorosított képeslapokról van szó.

Az **1940–1944 közötti** korszakhoz 72 darab képeslap sorolható, amelyek címdalán több típusú felirattal találkozunk.¹⁰³ A lap bal alsó sarkában minden esetben a szerzői jogvédelemre vonatkozó utalás valamint a lap sorszáma látható (pl. *Utánnymás tilos. 117*). A jobb felső sarokban néhány esetben előfordul a postai bélyeg értékére és a képeslap használatára való utalás (pl. *Belföldön csak 3 fill. a portó ha a keltezésen és a névaláírásokon kívül csak 5 ÜDVÖZLŐ szót írunk*). A képeslap címdalát középen egy függőleges szövegrész választja ketté (*Andory Aladics Zoltán mérnök felvétele Csikszereda.*). A választóvonal jobb oldalára került a nyílt üzenet, míg bal oldalára a címzés. Az eddig bemutatott feliratok a levelezőlap hivatalos formaiságához mérten változhattak. A fényképész címadási technikáját a bal felső sarokban olvasható felirat tükrözi. Ez a felirat a képeslap tulajdonképpeni címe. A képeslapok feliratainak tartalomelemzése alapján a feliratok leghangsúlyosabb szerkezeti elemei a *regionális csoport, cselekvés, táj, viselet, és tárgy* megnevezése. Adott esetben egy cím több szempontnak is eleget tehet egyszerre. Például a *Csíki havasokból – Csángó pásztor – Nagybagymás* képeslap címének domináns elemei a *táj* (Csíki havasok, Nagybagymás) valamint a *regionális csoport* (csángó pásztor) megjelölése.

¹⁰² Lásd az *Adattár* fejezetben *Az Aladics-felvételek tartalomelemzésének kivonata* című táblázat *Korszak* oszlopának adatait.

¹⁰³ Lásd az *Adattár* fejezetben *Az Aladics-felvételek tartalomelemzésének kivonata* című táblázat *Korszak* oszlopát.

A megnevezett öt szempont közül a legnagyobb számban a *regionális csoport* kategóriába sorolható lapok jelennek meg. A „csíki székely”, illetve „székely” megnevezések (pl. *Székely gyermekek – Csík-csomortán*) 21 esetben fordulnak elő. További két esetben előfordul továbbá a „gyimesi csángó”, illetve „csángó” megnevezés (pl. *Gyimesi csángó pár*), amelyek mögött egy olyan diskurzív tendencia húzódik, amely a gyimesi csángókat a székelységen belüli regionális csoportnak tünteti fel. A székely és a gyimesi csángó ábrázolások kompozíció és téma tekintetében hasonlóak. A különbséget csupán a viselet illetve a régió címben történő meghatározása teremti meg.

Címadás szempontjából kiemelkedő elem továbbá a *cselekvés* megnevezése. Feliratok szintjén megkülönböztethetőek az aktív munkavégzés és a munkavégzés szempontjából passzív, viszont a vallásos élet gyakorlása szempontjából aktív jelenetek címkézései. Munkavégzés szempontjából a cím lehet aktív tartalmú (pl. *Aratás, Fonó asszonyok, Itató székely, Krumplikapálás Csíkban* stb.), és passzív tartalmú (pl. *Csíksomlyói búcsú, Déli pihenő* stb.). Egy következő szempont a *táji* besorolás, ami Székelyföld földrajzi és turisztikai látványosságai közül nevez meg néhányat (pl. *Csíki havasokból – Csángó pásztor – Nagybagymás*). A *Népvisélet – Csíkszenttamás* és *Népvisélet – Csíkmenaság* képeslapok a képen szereplők *viseletének* szempontja alapján kapták a címüket. Összesen két képeslap címében szerepel domináns elemként *tárgy*. Ebbe a kategóriába két olyan képeslap került, amely látszólag nem mutat hasonlóságot. Egyikük domináns eleme egyértelműen egy tárgyi elem, a „szekér” (*Deszkás kóboros szekér – Csíkmadaras*). A másik esetben egy idős székely férfi portréja viseli a következő címet: *Csíkszentdomokos. Góbé tanulmányfej*. Tehát a képzőművészetből kölcsönzött terminussal (*tanulmányfej*) a fényképész tárgyiasítja a képeslapon látható alakot, ezáltal a képen látható egyénisége és személye teljesen a háttérbe szorul és fotográfiai kompozíció kerül előtérbe.

Az **1944 utáni** korszakhoz 1 darab képeslap sorolható.¹⁰⁴ A lapon egy kétnyelvű, román-magyar feliratot olvasható (*Ing. dipl. ALADICS okl. mérnök/ M-CIUC CSÍKSZEREDA*), valamint tartalmazza a fotóműhely kétnyelvű pecsétjét (*FOTO – ELECTRIC/ ALADICS ZOLTÁN/ -mérnök-/ MIERCUREA CIUC*). Az elsődleges érv, ami amellet szól, hogy ezek a lap 1944 után készült az, hogy a felirat szövege nem egyezik az 1940 előtti korszak egységes feliratával, valamint a feliratozás technikája egyértelműen eltér az 1940–1944 közötti korszakétól. Továbbá egyetlen más képeslapon sem látni a fotóműhely pecsétjét. A képeslap egy esküvői csoportképet ábrázol. Formai és tartalmi tulajdonságaiból

¹⁰⁴ Lásd az *Adattár* fejezetben *Az Aladics-felvételek tartalomelemzésének kivonata* című táblázat Korszak oszlopát.

kiindulva valószínűnek tartom, hogy nem piaci forgalomban lévő képeslapról, hanem a képen szereplő házaspár családjában terjedő, képeslap formában előhívott, ezáltal postázható fényképről van szó. Nem tartom véletlennek és esetlegesnek, hogy az általam begyűjtött 84 képeslap közül csak egyet jellemezzek a fent bemutatott tulajdonságok. Minden jel arra mutat ugyanis, hogy az impériumváltás után a fényképész felhagyott a piaci forgalomba történő képeslapok sokszorosításával. Egyrészt a politikai feltételek nem kedveztek többé, másrészt az oly népszerű magyaros stílus ekkora nem csak tágabb magyar, hanem erdélyi kontextusban is lecsengeni látszott. A hatalom többé nem támogatta az immár kisebbségi csoport nemzeti diskurzusát, melyet a képeslapok kompozíciói is tükröznek.

Következtetésként elmondható, hogy a képeslapok címei nem minden esetben tükrözik a megjelenített témának. Reprezentativitás szempontjából a fényképész számára legfontosabb a regionális hovatarozás írott formában való rögzítése volt. A témát megnevező címek a munkavégzés aktív és passzív jeleneteire utalnak. A népviselet címet viselő képeslapok mögött a munkavégzéstől a műteremben készült felvételek témaköréig változatos jelenetekkel találkozhatunk. Tehát az egyértelmű, könnyen dekódolható képi üzenetek helyett azt nevezi meg a címadó, ami a csoport egyediségét domborítja ki.

A képek az általában vett térnek több részét is megjelenítik, hiszen térbeli és tárgyi elemek egyaránt részét képezik a kompozíciónak. A képeslapok domináns térbeli és tárgyi elemei a következők: *erdő (17), templom (14), épület (12), felhő (11), hegyek (10), (székely) kapu (9), tornác (5), stúdió (6), (kóboros) szekér (4), kerámia (4), guzsaly (4), gyapjú (4), kender (3), szoba (3), kút (2), orsó (2), motolla (2), rokka (2), oltár (2), zászló (2), utca (2), sírkő (1), pipa (1), kapa (1), aratógép (1), kegyszobor (1), pad (1), város (1), tó (1), vetett ágy (1), színpad (1), asztal (1)*. Néhány felvételen több elem is dominánsnak tekinthető.¹⁰⁵

Aladics a képek szereplői által kijelöli az emlékezetre méltó helyeket, eseményeket, alkalmakat, azaz az emlékezés okait. Tulajdonképpen a fényképész tevékenységével egy emlékezési politikát épít a 20. századi csíki népi életről. A régió nem csak fizikai tér, hanem a fizikai tértől elválaszthatatlan módon a reprezentációk kulturális tere, ahol különböző típusú közegek mutatják meg a teret.¹⁰⁶ Aladics képeslapjai olyan közeget jelentenek a székelyföldi reprezentációk sorában, ahol a népi élet beemelődik a tudásra méltó dolgok sorába. Az ábrázolások regionális mitológéákat hoznak létre, ezáltal csoportkarakterológiát jelenítenek meg. A reprezentációkban visszatérő elem a régiót belakó csoport *ősisége, archaikussága,*

¹⁰⁵ Lásd az Adattárban Az *Aladics-felvételek tartalomelemzésének kivonata* című táblázatban a *Domináns térbeli és tárgyi elemek* oszlop adatait.

¹⁰⁶ T. Szabó 2008, 25.

eredetisége. Aladics képeslapjaival több irányból is a korabeli polgárság értékei közé tagolja be a megjelenített csoportot, vagy talán helyesebben fogalmazva, a képeslapokon a polgárság értékei vetítődnek ki a csoportra. Miközben fényképez, saját társadalmi csoportkultúrájának a jellemzőit is belevetíti a székelységbe, önnön társadalmi csoportkultúrájának mintegy iskolapéldájaként, mintaértékű megtestesítőjeként jeleníti meg a régiót. Olyan jellemvonásokat ábrázol, amelyek tipikusan egyetlen tág társadalmi csoportba tartozóként azonosítják a székelységet. Ilyen jellemvonások a *felekezeti elkötelezettség*, az *értékekhez és közösséghez való lojalitás*, a *takarékosság*, a *szorgalmasság*, a *munkás természet* és a *munkabírás*.

A képeslapok szereplői kapcsán is megfigyelhetjük, hogy Aladics képein hangsúlyosan reprezentált az regionális és etnikai hovatartozás kérdése. A képeslapok túlnyomó része a székelységet jeleníti meg. Megjelennek továbbá gyimesi csángó ábrázolások (ld. A: 9, 34, 44, 45) és egy román ábrázolás (ld. A: 20). Az etnikum reprezentálásnak eszközei minden esetben a népviselet és a népi építészet ábrázolása. Stuart Hall szerint a sztereotipizálás olyan reprezentáció, amely bizonyos elemekre redukálja az ábrázolást. Egyes emberi csoportokról „könnyen megfogható, egyszerűsített, mennyiségileg redukált és kiválasztott vonások” alapján gondolkodunk és alakítunk ki képet, azaz megragadjuk azokat az elemeket, ami megteremti a különbözőség és a másság látszatát.¹⁰⁷ Repetitív jellegéből adódóan természetesnek tűnik, hiszen sokszor és sok helyen előfordul. Ez a reprezentációs forma elveszíti személyes jellegét, hiszen általánosan ábrázol valamit. Alakítja a közvéleményt és az emberek gondolkodásmódját. Az Aladics-képeslapok szereplőinek vizsgálata segítségével megfigyelhetjük, hogy a fényképész gyakran öntudatlanul alkalmaz, ezáltal megerősít bizonyos sztereotípiákat, hiszen a képi reprezentáció társadalmi reprezentációként működik.¹⁰⁸ A szereplőket életkor és nem függvényében bizonyos tevékenységekhez kapcsolja a fényképész. A képeslapok ábrázolásai alapján a női tevékenység kimerül az imádkozás, a fonás, a mosás, és a marokszedés sorával. Nem látjuk a nőt például anyaszerepben, ritkán látjuk hétköznapi viseletben. A férfi minden esetben munkavégző, vagy aktívan pihenő szereplője a képeknek. Következtetésképp, életkortól és nemtől függetlenül a szereplőket nem látjuk olyan hétköznapi helyzetekben, ami megtörnéné a fényképész által megteremtett idilli székely hangulatot. A fényképen látható jelenet gyakran megrendezett, még akkor is, ha a természetesség látszatát kelti.¹⁰⁹ Vegyük például azokat a

¹⁰⁷ Hall 1997, 235. fordította és idézi Könczei 2009, 22.

¹⁰⁸ Könczei 2009, 24.

¹⁰⁹ Bourdieu 1982, 231.

képeslapokat, ahol férfi és nő párt alkotva szerepel a képeslapokon. Szinte kivétel nélkül a férfi egyik keze a nő vállán pihen, vagy átkarolja a párja derekát, a másik kezével pedig a nő kezét fogja, miközben egymásra vagy a kamerába néznek (pl. A: 28–34). A póz tehát tökéletesen konvencionális. Ellenkező esetben, azaz ha a kép nem lenne beállított és egy olyan pillanatot rögzítene, ahol a férfi és nő egymástól távol, esetlegesen helyezkednek el a térben, a pár – továbbgondolva pedig a székely közösség – közötti gyenge kohéziót tenné kiolvashatóvá.

A felvételeken felfedezhetőek különböző tematikus sajátosságok. Találkozunk *népi életképekkel*, a *munkavégzés képeivel*, a *vallásos élet jeleneteivel*, *műtermi felvételekkel*, illetve *székelyföldi látványosságokat ábrázoló felvételekkel*. A felsoroltak közül a székelyföldi látványosságokat ábrázoló képeslapok határolódnak el a többitől – az ábrázolásmód azonos, az üzenet viszont más. Ebben az esetben az üzenet kevésbé szól a székelyek idilli, archaikus világáról, sokkal inkább a régió látnivalóinak lajstroma a cél. A képeslapok alapján a székelyföldi látványosságok a következők: a Csíksomlyói Kegyetemplom, Csíksomlyó látképe, Csíkszereda és Zsögöd látképe, a zsögödi Jakab Dénes vizimalom, a Tolvajostető, az Uz-Bence menedékház Hargita-fürdőn, a Sólyom villa Hargita-fürdőn, a Györgypál János villa a Hargitán, a kénes gödrök a Hargitán, az Egyeskö, a balánbányai havasok, a csíkdánfali Állami Elemi Iskola, a Csíkszeredai Városi Szálló, a csíkszeredai Vigadó, valamint a Gyilkos-tó (ld. A: 47–70).

Viszont a népi életképek, a munkavégzés képei, a vallásos élet képei és a műtermi felvételek közötti határvonal nem éles, gyakran nem is egyértelmű, inkább átfedések jellemzik a különböző témák közötti kapcsolatot. Minden témakör összefonódik a leghitelesebbnek tartott székely attribútumok valamelyikével: a népi építészet elemei közül a *székelykapu*, a *tornác*, a *kút*, a (*kóboros*) *szekér*; a népművészet elemei közül a *népvisélet*, a *kender* és a *gyapjú*, a *kerámia*, a *vetett ágy*; a népi életmód kapcsán pedig a *munka*, az *aktív pihenés*, az *imádkozás*, és a *keresztény ünneplés* képi elemeivel.

Megfigyelhető például, hogy a munkavégzés képei összefonódnak a vallásos élet képeivel. A 22-es számot viselő képeslap például érdekes kompozíciós megoldásokat mutat (ld. A: 22). A felvételen a széna takarás jelenete látható, a szereplők vannak a kép előterében. Háttérben a csíksomlyói kegyetemplomot látjuk, tökéletes központi elhelyezésben a négy átlós vonal metszéspontjában. Annak ellenére, hogy a templom a térben hátrébb, a munkavégzők mögött helyezkedik el, első ránézésre mégis a templomra irányul a tekintet. A képek szereplői távol helyezkednek el a fényképezőtől, méretük a temploméhoz képest valósággal eltörpül. Bár tematikai szempontból inkább a munkavégzés képei közé sorolnánk, a képeslap

domináns eleme a kegytemplom. A 23-as kép esetében az előtérben három arató munkát végző nőt látunk, a háttérben szintén megjelenik a kegytemplom (ld. A: 23). Ebben az esetben a fényképész a munkavégzőkhöz közelebb helyezkedett el. A felvétel érdekessége, hogy a bal alsó sarokban a fényképész árnyékának egy részét láthatjuk: az állványon tartott fényképezőgép mögött elhelyezkedő, kalapot viselő fényképész alakja látható. Ez az egyetlen felvétel az Adattárban, amely a fényképész jelenlétére utal. A képeslapon a templom olyan szögből látható, amelyből egyértelműen felismerhetőek a jellegzetes tornyai, akár a kompozíció negyedik alakjaként is értelmezhetjük. Egyik esetben sem véletlenszerű a kegytemplom jelenléte. Sokkal inkább keltik azt a benyomást, hogy a kompozíció szempontjából a templomé a prioritás, a munkavégzés jelenetei pedig kiegészítik az üzenetet: a székelyek a keresztény értékrend szerinti példamutató magatartást, szorgalmat és alázatot képviselik szakadatlan munkájukkal.

Fotográfiai és foto-technikai szempontból az üzenet kifejezésének legfontosabb eszköze az erős fény-árnyék hatások alkalmazása. A festészetben és a fotóművészetben a fényviszonyok és hatásaik ábrázolását *chiaroscuro* technikának nevezik. A képeslapok tónusellentétei az erős természetes fényforrásból erednek, ezáltal a felvételek szereplőinek megjelenítése színpadiasságot mutat. A megvilágított testeknek a fénnel ellentétes oldalán sötét árnyéka van, a test által vetett árnyék pedig a tér képzetét erősíti. A színek árnyalatára a szomszédos felületek fényvisszaverése is hatással van. A világosabb és sötétebb részek közötti átmenet, az ún. félárnyék az ábrázolt jelenet érzelmi aláfestését adja, a lágyság érzetét kelti. Ez a lágytónusú ábrázolás az Aladics-felvételek sajátossága. Az erőteljes fényviszonyokból adódó sötét árnyékokkal való játék a képeslapok egy másik jellemzője, amely által a jelenet drámaisága fokozódik. Ez a megoldás általában a mezei munkavégzés jeleneteire és a műtermi portrékra jellemző. Ebben a kontrasztos megvilágításban a távolról megragadott jelenet a reneszánsz festészethez hasonló jelleget mutat (pl. A: 24, 25, 26), közelebről pedig erőteljesebbnek tűnnek az egyéni vonások, mint a bőr és a ráncok. (pl. A: 16, 17, 78, 79, 80).

Kompozíció tekintetében tehát a legjelentősebb elemek a *chiaroscuro*-hatások, amely által a fényképész szimbolikus jelentésekkel tölti fel a teret. A fény az isteni világrend, az isteni kinyilatkoztatás, a kozmikus teremtetés, a tudás, az élet, az üdvösség, a boldogság, az igazság, a hit és a megvilágosodás jelképe. Ebben a jelentésben a képeslapok alapvető eleme a szakrális művészetek ikonográfiai ábrázolásaival mutat kapcsolatot. A folyamatosan megújuló, a sötétség erőin győzedelmeskedő Nap fénye apotropaikus (rontás ellen védő, bajelhárító) jelentésű, a hajnalban megtestesülő örök újjászületés reménye. A keresztény

hagyományban a fény nem más, mint maga a teremtés. Pál apostol szerint a hívő keresztényeket Isten már áthelyezte a világosság országába (Ef 5,8),¹¹⁰ így a keresztények a világosság fiaivá váltak (1Tesz 5,4-6).¹¹¹ Aladics képeslapjai ezek alapján a székelyeket jelölik meg a példás keresztény élet képviselőiként. A mindent átható isteni fény a székely közösség rendíthetetlen keresztény hitét és kiválasztottságát szimbolizálja (pl. A: 38, 43).

A természetes fényforrásból származó hatásokat befolyásolja, hogy mennyire tiszta vagy felhős az égbolt. A korábban már említett lágy tónushasználathoz szinte elengedhetetlenek a felhős képződmények, hiszen a sűrű levegő speciálisan törli meg a természetes fényt. A képeslapok jelentős részén ennek a jelenségnek csak a végeredményét látjuk (pl. A: 4, 5, 6 stb.), másokon viszont a kompozíció szerves részét képezik a felhős képződmények (pl. A: 18, 20, 22, 24, 25, 26, 36, 38, 39, 43, 44 stb.). Az utóbbi esetben a felhők az ég fátylaként az égi akarat megnyilvánulásainak üzenetét hordozzák. Az Ószövetségben Isten gyakran felhőbe burkolózva jelenik meg népének (Kiv 13,21; 33,9),¹¹² ezért a láthatatlan Isten (Deus absconditus) szimbóluma. A mezei munkavégzés jelenetei esetében utal a földet megtermékenyítő esőre. Tulajdonképpen az isteni jelenlét benyomását felerősítő elemként értelmezhetjük.

Összegzésként azt állapíthatjuk meg, hogy a képeslapok ábrázolásait a népi életet mitizáló, esztétikus, látványos, archaikusságot és ősiséget sugárzó, idilli hangulatot idéző jelenetek jellemzik. Ezáltal a fényképész egy átszerkesztett vizuális rendszert épít ki a csíki székelység köré. A lapok képpoldalaira olyan fényképek kerültek, amelyek a közvéleményt formáló fényképész által beleillenek a 20. századi nemzetépítő és Székelyföldet idealizáló idegenforgalmi diskurzusba. A képi megoldások különböző kontextusokban való előfordulása arra enged következtetni, hogy ez a fajta képi beszédmód a *népi építészet*, a *tárgyi kultúra* és a *népvisélet* elemeit felhasználva teremtette meg a más népcsoportoktól való elkülönülés és a kulturális egyediség eszköztárát, megteremtve ezáltal a székelység vizuális ábrázolásának formanyelvét. A képeslapok a székelységet a saját régió és a nagyvilág számára egyaránt reprezentálják, tehát társadalmi reprezentációkként funkcionálnak.

¹¹⁰ Efezusiaknak írt levél (Ef 5,8): „Mert egykor sötétség voltatok, most azonban világosság vagytok az Úrban: éljeteztek úgy, mint a világosság gyermekei.”

¹¹¹ Tesszalonikaiaknak írt I. levél (1Tesz 5,4 – 6): “De ti, testvérek, nem jártok sötétségben, hogy az a nap tolvaj módjára leljen meg benneteket. Hiszen mindnyájan a világosság és a nappal fiai vagytok. Nem vagyunk az éjszakáé, sem a sötétségé. Nem aludjunk hát, mint a többiek, hanem legyünk éberek és józanok.”

¹¹² Kivonulás könyve (Kiv. 13,21-22): „Az Úr nappal felhőoszlopban haladt előttük, hogy mutassa az utat, éjjel pedig tűzoszlopban, hogy világítson nekik. Így éjjel nappal vonulhattak. Nappal sosem tűnt el a felhőoszlop a nép előtt, s éjjel sem a tűzoszlop.” (Kiv. 33,9-10): „Mikor belépett a sátorba, a felhőoszlop leereszkedett, és megállt a sátor bejáratánál, amíg az Úr Mózeszel beszélt. Amikor a nép látta, hogy a felhőoszlop megáll a sátor bejáratánál, mindenki előjött és leborult a saját sátrának ajtajában.”

A címadás tekintetében két kulcselem a *regionális csoport* és a *cselekvés* megnevezése. A térbeli és tárgyi elemek sorában kiemelkedő gyakorisággal jelennek meg az *erdő*, a *templom*, az *épület*, a *felhő*, a *hegyek*, és a *székely kapu* ábrázolások. A szereplőkhöz társított jelentek a székely emberek jellemvonásai közül a *felekezeti elkötelezettséget*, az *értékekhez és a közösséghez való lojalitást*, a *takarékosságot*, a *szorgalmasságot*, a *munkás természetet* és a *munkabírást* nyomatékosítják. A chiaroscuro fotó-technikai megoldások a jelenetek *lágyságát*, máshol a *drámaiságát* fokozzák. A képeslapok készítője a székelységet *követendő mintaként, igaz magyarként* ábrázolja.

5.2. Egy múlt századi ideológia aktualitása

Napjaink turizmusdiskurzusának Székelyföld-képéről Sebestyén Adrienn megállapítja, hogy az idealizáló székelység-képzetek, folklorizáló, mitizáló bemutatások és a magyar térreprezentációk hangsúlyosan újra megjelentek 1989 után született útikönyvekben.¹¹³ A szerző a magyar turisztikai irodalom Erdély-képének vizsgálata során arra a következtetésre jut, hogy a rendszerváltás után megjelent magyarországi útikalauzok retorikája, hangvétele erőteljesen hangsúlyozza az Erdély iránti szeretetet, lelkesedét.¹¹⁴ Tehát hasonlóságot mutatnak a háború előtti, Erdélyt idealizáló útikönyvekkel.

Nagy Benedek felmérte Székelyföld mint turisztikai régió önmeghatározásának, turisztikai imázsának elemeit. Úgy véli, hogy az önmeghatározás alapját a helyi közösségekben meglévő közös, másoktól elkülönülő identitástudat adja. Ezzel kapcsolatban a szerző megállapítja, hogy „a székelység érzékelhető, etnikumokra jellemző, nemzeti közösséghez hasonló karakterisztikával rendelkezik”.¹¹⁵ A karakterisztikából adódóan Székelyföldön léteznek olyan reprezentatív jelképek és nevezetességek, amelyek megjelennek mind a turisták, mind a székelyek mentális térképén. Ezek az elemek felhasználhatóak, megjeleníthetőek különböző turisztikai reklámüzenetekben is. A szerző úgy látja, hogy jelenleg a székelyföldi marketing tudatosan kreált motívuma a nemzeti-etnikai-folklorisztikus elem. A székelyföldi „brand” alapja pedig a székelyföldi emberek sajátos kapcsolata a természettel.¹¹⁶

Kiss Tamás, Barna Gergő és Deák Attila 2013-as kérdőíves kutatásukban kitértek arra a kérdéskörre, hogy melyek azok a szimbólumok, amelyek a megkérdezettek tudatában leginkább jelképezik Székelyföldet. A felmérés eredményei egyértelműen azt mutatják, hogy

¹¹³ Sebestyén 2005: 59-63.

¹¹⁴ Sebestyén 2005: 59.

¹¹⁵ I.m. Nagy 2013: 79.

¹¹⁶ Nagy 2013: 106.

a helyiek többsége a székely kaput tekinti a Székelyföldet leginkább reprezentáló szimbólumnak, kisebb mértékben a fenyőfát és a székely népviseletet, valamint a borvízforrásokat és a kopjafákat. Az elemek következő százalékos megoszlását mutatja a felmérés: székely kapu 62,2 %, fenyőfa 38,8 %, székely népviselet 29,4 %, borvízforrás 21,0 %, kopjafa 20,9 %, piros-fehér-zöld zászló 11,2 %, róvásírás 8,2 %, piros-fekete zászló 6,2 %, más 1,1 %.¹¹⁷ Továbbá a kutatás eredményeiből körvonalazódnak a Székelyföldre látogató turisták legfontosabb céljai. Az egészségturizmus (gyógyturizmus), a természetjárás és túrázás, a városok és települések látogatása, a kulturális turizmus (az épített örökség, múzeumok, történelmi emlékhelyek látogatása), a gasztroturizmus (a helyi ételek, italok kipróbálása), a falusi turizmus (a helyi életmód megtapasztalása), a látogató turizmus (barátok, rokonok felkeresése), a sportturizmus, végül a vallási turizmus.¹¹⁸

Tehát napjaink turizmusdiskurzusában a Székelyföld-imázs legfontosabb eleme a *nemzeti-etnikai-folklorisztikus elem*. A székelyföldi turisztikai brand alapja *a székely emberek sajátos kapcsolata a természettel*. A 2013-as felmérés szerint kiemelkedő materiális elemek a *székely kapu*, a *fenyőfa*, a *székely népviselet*, a *borvízforrás*, a *kopjafa*, a *róvásírás*, a *piros-fehér-zöld zászló*, és a *piros-fekete zászló*.

A múlt századi turizmusdiskurzus az OMIH 1941-es útikönyve és az Aladics-felvételek együttes olvasata által körvonalazódik. Az útikönyv nyelvi regiszterben, a felvételek vizuális regiszterben fogalmazzák meg ugyan azt az üzenetet – a kettő egymást kiegészíti és felerősíti. Ezek alapján a *páratlan természeti adottságok* sorában kiemelkedik a *hegyek*, a *fenyvesek*, a *patakok*, az *erdők* ábrázolása. A történelmi múltra utaló elemek közül az *ösiséget*, az *archaikusságot*, az *eredetiséget* nyomatékosító elemek dominálnak. A székely embereket és tájat a *mintaszerű népi összetartás*, *rendezettség*, *szorgalmasság*, *takarékosság*, *találékonyosság*, és *élelmesség* jellemzi.

A magyar nemzeti turizmus az Alföld és Erdély természeti, etnográfiai és épített örökségeivel a nemzet nagyságát, ösiségét igyekezett megjeleníteni. A képeslap az irányított turizmus egyik eszköze volt, általa ösztönözni lehetett az idealizált paraszti kultúra felkeresésére irányuló turisztikai aktivitást. A képeslapokon megjelenő kompozíciók, helyek és tájak jelentős hatással voltak a turistatekintet akkomodálására. A térség népszerűsítése olyan turista aktivitásokat eredményezett, amelyek az újdonság és a felfedezés örömeit összekötötték az emlékezéssel, a nemzeti múlt megidézésével. Ezek a képeslapok ugyanakkor a helyiek gondolkodására is hatással voltak. Az Aladics-képeslapok e tekintetben

¹¹⁷ Kiss – Barna – Deák 2013: 119-120.

¹¹⁸ Kiss – Barna – Deák 2013: 180-181.

értelmezhetőek úgy, mint a saját múltról való megemlékezés eszközei, valamint úgy, mint a csíki székelység performatív térkiszajátításának speciális formái. A „saját etnikai táj” birtokbavételére a képeslap műfaja kiváló eszköz volt. A kis magyar világ intenzív magyarosító törekvései pedig pontosan felismerték a vizuális eszköztár rejtett lehetőségeit.

T. Szabó Levente az Erdélyi Kárpát Egyesület 19. század végi tevékenységének vizsgálata kapcsán mutatta be az „igazi magyar” Erdély-precepciót. A szerző következtetése szerint a turisztikai megmozdulások fő mozgatórugója az etnográfiai értékek felfedezése volt. Írásából megtudjuk, hogy az EKE a nemzeti táj központjaként Erdélyt definiálta, ezzel szimbolikusan kiszajátítva azt a magyar nemzet számára. Észak-Erdély 1940-es visszacsatolása után az állami irányítású és az EKE közreműködésével újrászervezett turizmus kiadványaiban Erdélyt és Székelyföldet a „nemzetnevelés” és a „felemelkedés” turisztikai célpontjaiként határozták meg.¹¹⁹ Az idealizált és a magyar területként kiszajátított Erdély és Székelyföld megismerését – ahol töretlenül tovább él az ősi és autentikus múlt – minden magyar számára mintegy nemzeti zarándoklatként ajánlották.¹²⁰

A térség szimbolikus és reprezentációs terében leginkább Székelyföld, Moldva és Gyimes lett felruházva a leghitelesebb nemzeti attribútumokkal.¹²¹ A 20. század második felében intenzívebbé váló néprajzi érdeklődésnek és kutatásnak köszönhetően Gyimes Székelyföld néprajzi múzeumává stilizálódott. A kutatók elfeledett kulturális reliktumok, hagyományok terepeként fedezték fel a tájegységet.¹²² A gyimesi népi kultúrát, az etnikus és mikroregionális sajátosságokat – melyek korábban a székelységtől való távolságot, az elmaradottságot szimbolizálták – a magyarországi folklórturisták „igazi magyarként” látták. Ezáltal a gyimesi csángók a külföldi idelátogatók, de a kisebbségi értelmiségi elit szemében is példaként, archaikusként, egzotikumként jelentek meg.¹²³ Tehát Erdély modernizálásával keletebbre tolódott az archaikus, ősi, mitikus helyszín. Ezzel magyarázhatóak az Aladics-képeslapokon megjelenő csángó ábrázolások, amelyek a gyimesi csángókat a székelységen belüli regionális csoportként tüntetik fel.

Ellentétben a 21. század emberével Aladics esetében Trianon emléke a kommunikatív emlékezet¹²⁴ része volt, az emlékezés az elsődleges tapasztalatokból táplálkozott. Aladics aktív korszaka és halála után történtek – mint a 2001-es státusztörvény, a 2004. december 5-i szavazás, a 2010/2012-ben megszavazott kettős állampolgárság –

¹¹⁹ I. m. T. Szabó 2008: 141-146.

¹²⁰ Ablonczy 2011: 190-193.

¹²¹ Szilágyi 2003: 274, Feischmidt 2005: 24, Ilyés 2014: 289.

¹²² Ilyés 2014: 298, Kósa 1989: 15.

¹²³ Ilyés 2006: 128-129.

¹²⁴ Assmann (1992) 2013: 51.

hozzájárultak az erdélyi magyarság, azon belül pedig a székelység önmagáról kialakított, gyakran idealizált képéhez, adott esetben eszkatologikus elképzelésekhez (ld. magyarságuktól megfosztott, elhagyott, megtagadott erdélyi magyarság).¹²⁵

A hagyomány újratermelését, az örökség kiválasztásának folyamatát örökségesítési folyamatnak nevezzük.¹²⁶ Aladics képeslapjainak esetében fel kell hívnunk a figyelmet az örökségesítési folyamat veszélyeire. Andory Aladics Zoltán ismerte a század nemzeti turizmusépítésének eszméit. Ezt bizonyítja, hogy a korábban már ismertetett, *Erdély északi része és Székelyföld* című útikönyv székelyföldi fényképes illusztrációit Andory Aladics Zoltán készítette. Ebből az következik, hogy Aladics ismerte az idegenforgalmi propaganda működését és annak vizuális eszköztárát. A könyvben szereplő felvételeket minden bizonnyal, a képeslapokat pedig vélhetően ennek a propagandának az eszközeként forgalmazta. Bár a képeslapok készítője a kompozíció kidolgozásakor szelektált, kiválasztott és kiemelt bizonyos elemeket a népi kultúra organikus rendjéből, ma hajlamosak vagyunk ezeket a képeslapokat a múlt századi objektív valóság lenyomataiként értelmezni. A képeslapok felvételei ösztönösen keltik a hitelesség benyomását, pedig valójában egy ideológiát, egy konstrukciót szemléltetnek. A fényképész szelektál: bizonyos elemeket kiemel és sajátosan láttat, másokat pedig láthatatlanná tesz azáltal, hogy tudomást sem vesz róluk. A népi élet organikus rendjéből kiszakít bizonyos megszámlálható elemet, és leegyszerűsíti úgy, hogy az mindenki számára érthető módon ábrázoljon egy ennél sokkal bonyolultabb, összetettebb rendszert. A kiemelés gesztusával pedig olyan értékeket teremt, amely pozitív fényben tünteti fel a székelyeket, éppen ezért szívesen azonosul velük a székely közösség. Viszont minden, ami a kiemelés során kihullik, az többé nem értékes, azt többé nem tartja számon a közösség és száz év távlatában könnyen megfeledkezik róla a székely társadalom – ebben áll az örökségesítés veszélye.¹²⁷ A képeslapok ebben az értelmezésben azt jelenítik meg, hogy mire lehet/kell emlékezni és mit lehet/kell elfelejteni. A fényképész tehát a csíki székely népi élet sajátos interpretációját, újragondolását alkotta meg, a kutató pedig ezt a sajátos interpretációt értelmezi egy következő században. Éppen ezért a kutatás legfontosabb kérdése talán az, hogy van-e ma aktualitása annak az ideológiának, amely a képeslapok ábrázolásai által körvonalazódik, és ha igen, milyen kontextusban, és miért.

Andory Aladics Zoltán, mint a helyi nemzetiesítő elit képviselője a székelységet jelöli meg követendő mintául. A képeslapokon keresztül lehetőség nyílik a magyar

¹²⁵ Jakab – Peti 2005.

¹²⁶ Vö. Sonkoly 2000: 58-59, Gagy 2004:54.

¹²⁷ Vö. Lajtai 2005: 125.

nemzethez való tartozás megjelenítésére, és a Trianon által szétszabdalt magyar nemzet összetartozásának demonstrálására.¹²⁸ A képeslapok vizuális elemei a helyi és a magyarországi elit által forgalmazott emlékezetpolitikai narratívába ma is beleillenek. A lapok felvételei ma a „magyar idők” egyoldalúan pozitív megítélése és nosztalgikus színekben való elgondolásának lenyomataiként értelmezhetők. Aladics képeslapjainak vizuális nyelvezete képes arra, hogy egyrészt kiegészítse, másrészt felerősítse a nemzeti összetartozás eszméjét. Mai értelmezésben a Trianon előtti és a kis magyar világ éveinek megszépítő felidézésének eszközei. Aladics képeslapjai a maga korában, azaz elsődleges kontextusában mindenekelőtt a nemzetihez való felzárkózást jelképezték. Napjainkban, azaz a másodlagos kontextusban a valamihez való tartozást és a valamitől való elkülönülést egy időben jelképezhetik. Ezelőtt egy századdal a képeslapok reprezentációs elemei a magyaros stílus előírásainak, formanyelvének rendelődtek alá, ma azonban könnyen sztereotípiáknak látjuk ugyanazokat az elemeket.

Az Aladics-képeslapokon megjelenő vizuális nyelvezetnek egyrészt azért van ma aktualitása, mert a csíki székelység mai napig azonosulni tud ezzel a megalkotott vizuális rendszerrel. Másrészt azért, mert ez a képi rendszer része a magyar kulturális szerszámosládának, hiszen időben annyira nem távoli, hogy ne lehetne bármikor aktivizálni. Hofer Tamás az 1989-es budapesti március 15-ei ünnepségről írt tanulmányában felhívja a figyelmet arra, hogy a magyar társadalom társadalmi válságok idején, valamint amikor egy új generáció a saját helyét meg akarja erősíteni történeti jelképekhez nyúl vissza.¹²⁹ Ez a vizuális nyelv új értelmet nyer abban a kontextusban, amikor az erdélyi magyar/ székelység társadalom az autonómiáért tüntet és szerveződik.

Az utóbbi évtized erdélyi magyar közéletében az egyik legjelentősebb fejleménynek tekinthető az, hogy Székelyföld a diskurzusok szintjén különálló entitásként jelenik meg. Ez a fejlemény egyrészt szétfeszíti a kisebbségi társadalom vízióját – amelyet az erdélyi magyar elit a rendszerváltás után kezdett intézményesíteni –, másrészt új lehetőségeket is magában hordoz a térség számára.¹³⁰ A kisebbségi társadalom koncepciójának köszönhető az is, hogy az erdélyi magyarokat politikai közösségként sikerült egyben tartani, és betagolni a román államvezetésbe. Az utóbbi néhány évben azonban világossá vált, hogy a székelyföldi politikai vezetés számára többé már nem kielégítő cél a többségi román társadalmon belüli etnikai

¹²⁸ vö. Feischmidt 2005:25, Vörös 2005: 74-79.

¹²⁹ Hofer 1992.

¹³⁰ Kiss – Barna – Deák 2013: 25.

intézményrendszer fenntartása, sokkal inkább a régiószervezésre törekszik.¹³¹ A régió kiemelkedő sajátossága pedig nem más, mint Románián belüli kulturális különállása azáltal, hogy Erdély egyetlen összefüggő, máig magyar többségű területe Székelyföld. A kulturális autonómia gondolatában is a régiósítás legfontosabb alappillérei húzódnak meg: az egységes regionális identitás megteremtése, valamint a gazdasági szempontból periférikus térség gazdasági fejlesztése. A turizmusban pedig a gazdaságfejlesztésre és az identitásépítésre vonatkozó elképzelések összekapcsolódnak.

Összevetve Andory Aladics Zoltán képeslapjait a mai turisztikai irodák által forgalmazott Székelyföld- és Erdély-imázssal, azt mondhatjuk el, hogy mindkettő lényegi elemeiben azonos képet fest a térségről. Mindkét esetben a legjelentősebb vonzerőt a *táj* és a *természeti látványosságok*, és az ezzel együtt járó *tiszta levegő*, *csend* és *nyugalom* víziója adja. A kis magyar világ és napjaink székelyföldi reprezentációi sorában kiemelt vonzerővel bír a *székelyek jelleme*, *vendégszeretete*, *kedvessége* és *életmódja*. Székelyföldet *rendezettnek*, *tisztának*, *civilizáltnak* ábrázolják, és a *természet-közelséget*, a *falusi élet autentikusságát*, valamint a *magyar múlttal kapcsolatos értékeket* jelenítik meg leginkább. Mindez az bizonyítja, hogy a reteritorizációs kísérlet, amely az első világháború utáni országdarabolást és a trianoni döntést követően kezdetét vette, a kis magyar világ éveiben intézményesült, majd 1944-ben elbukott, az örökségésítési folyamatokon keresztül mai napig eleven szervezőerő. Andory Aladics Zoltán képeslapjai ideológiai szempontból azért hordoznak aktuális jelentéseket száz év távlatában is, mert az a nemzetépítő diskurzus, amelynek szellemében létrejöttek máig aktuális és lényegi elemei nem változtak az idő múlásával. A képeslapok tehát stimulálják az emlékezést, a saját nemzeti történelem és a kisebbségi sérelmek megidézését.

6. Összegzés

Dolgozatomban azt vizsgáltam, hogy egy huszadik századi csíkszeredai fényképész, Andory Aladics Zoltán képeslapjainak ábrázolásai hogyan viszonyulnak a székelységről kialakított és napjainkig forgalmazott képhez. Andory Aladics Zoltán esete egy olyan példája a 20. századi történéseknek, amely segít elvonatkoztatni és következtetni bizonyos általános mechanizmusokra. Tehát nem a fényképész személye a történések mozgatórugója. Célom az Aladics-képeslapok megismerési folyamatának leírása volt.

Az elemzés alapját a legterjedelmesebb forrás, Gál Bence magángyűjtő képeslapjai (67 db. képeslap) adták. Más magángyűjtőktől, intézmények adatbázisaiból és internetes

¹³¹ Kiss – Barna – Deák 2013: 25-26.

felületekről összegyűjtött felvételekkel együtt összesen 84 darab képeslap került be az Adattárba. Ehhez az alaphoz társultak az Országos Magyar Idegenforgalmi Hivatal 1941-ben kiadott *Erdély északi része és Székelyföld* című útikalauzban található 12 darab Andory Aladics által készített fényképes illusztráció. Mindez összesen 96 darab Aladics-felvételt jelent. A dolgozatban bemutatottak nem zárják ki annak lehetőségét, hogy a későbbiekben előkerülhet olyan Aladics-képeslap, ami a dolgozat közlésének pillanatáig nem került be az Adattárba. Nem tartom valószínűnek azonban, hogy egy – a jövőben előkerülő – képeslap megbontaná a dolgozat gondolatmenetét. A különböző lelőhelyekről, különböző időpontokban egybegyűlt képeslapok mindegyike azonos stílus- és formajegyeket mutat, ami arra enged következtetni, hogy a fényképész egy bizonyos cél érdekében, egy jól kidolgozott szempontrendszer szerint és egy jól körülhatárolható időintervallumban sokszorosította felvételeit. Az Adattárban szereplő képeslapok gyűjteménye, ha teljesnek nem is, de reprezentatívnek minden bizonnyal tekinthető.

A vizsgálat alapját adó képeslapok az 1940-es bécsi döntést követő „kis magyar világ” emlékei. A fényképezés stílusát és kompozíciós megoldásait tekintve a „magyaros” stílus formajegyét hordozzák a képeslapok, tehát ebből a megközelítésből Andory Aladics Zoltán a stílus utóéletének képviselőjeként értelmezhető, hiszen számára később, a 20. század második harmada hozta el a képeslapok sokszorosításához elengedhetetlen kedvező politikai feltételeket. Úgy vélem azonban, hogy valójában sem a stílus, sem a téma nem mondható a magyar etnikum sajátjának, hiszen a nemzetközi példák azt mutatják, hogy a gyakorlatban egy fotográfiai formanyelvről van szó, amely e népi építészet és a népi viselet eszköztárának bemutatásán keresztül teremtette meg a kulturális egyediség eszköztárát. Ebben az értelmezésben „magyaros” stílusú felvételek nem csak a magyar fényképészek körében, hanem a világ bármely részén, bármely etnikum képviselői körében készülhettek.

Az Erdély-kép kialakulásának bemutatása során azt igyekeztem szemléltetni, hogy az elemzett diskurzusban megfigyelhetjük azt, hogy a turizmus kezdetben reklámfogást látott az erdélyi régió felfedezésében, később viszont rá lehet mutatni arra, hogy a turizmus propagandaszertikus vonásokat mutat. Azt a folyamatot próbáltam érzékeltetni, ahogyan a turizmus felhasználta a nemzeti gondolatot reklámként, és fordítva, a nemzeti propaganda felhasználta a turizmust a nemzetépítő eszmék terjesztésének eszközeként. Az 1940-es évek elején hirtelen fellendülő idegenforgalmi fejlesztési program propagandaszertikus jegyeket mutatott: egy 19. századi gyökerekkel rendelkező, sztereotípiákból építkező Erdély-képet erősített fel. Erdély ez alapján az *ősi magyarság*, a *tiszta magyar nyelv*, és a *népművészet tündérvilágává* vált.

A hivatalos idegenforgalmi propagandát képviselő OMIH által 1941-ben kiadott *Erdély északi része és Székelyföld* című útikönyvének szövegéből az derül ki, hogy az idegenforgalmi propaganda kidolgozói nem ismerték Erdélyt, és nem is próbálkoztak a térség mélyebb megismerésével és megértésével. Az útikönyv szövegén keresztül egy hangsúlyosan magyar Erdélyt láttatnak, olykor a realitásoktól teljesen elrugaszkodva. Ez a hozzáállás pedig eleve kizárta a térség valódi megismerését, a megváltozott Erdély realitásának a felismerését és beismerését, és az ebben rejlő (új) értékek akár reklám célú bemutatását. Az idegenforgalmi propaganda fontos pilléréként született meg a nemzeti zarándoklat koncepciója, amely nemzeti kötelességgé és becsületbeli üggyé emelte Erdély megismerését.

Az útikalauzhoz mellékelt *Szállodák, penziók és villák* című tájékoztatófüzet adatainak tartalomelemzése arra hívja fel a figyelmet, hogy 1940–1944 között a hivatalos turisztikai propaganda által Erdélybe irányított turizmus elsősorban székelyföldi települések és üdülőhelyek látogatását szorgalmazta.

Megkísértem a székelyföldi régió diskurzív megközelítését, és arra a kérdésre igyekeztem választ adni ezáltal, hogy mi Andory Aladics Zoltán képi beszédmódjának szerepe a székelyföldi térstruktúrák kialakulásában? Arra a következtetésre jutottam, hogy a képi nyelven keresztül történő kommunikáció során a teret megjelenítő elemek valójában vizuálisan eszközölt megkülönböztetések, azaz a „saját” és az „idegen” közti határvonal megteremtésének vizuális eszközei. A fényképész tehát kommunikált képeivel a világ fele és saját régiója fele. Andory Aladics Zoltán képalkotó tevékenységével aktívan részt vett a székelyföldi térstruktúrák kialakításában, képeslapjaival kész fogalmakat kínált fel a közönségnek, amelyeket a passzív fogyasztók is beépíthettek a mindennapjaikba folyamatosan újratermelve ezzel a készen kapott térstruktúrákat. A fényképész a képi kommunikáció során a mondanivalója érvényességét a hatékonyságra vonatkoztatja, nem érvekkel próbál meggyőzni valamiről, hanem befolyásolni próbál. A fényképész tehát maga a társadalmilag pozícionált diskurzusteremtő, aki a képek vizuális elemeivel teremt jelentéseket. Azt mutattam be, hogy a természeti tér hogyan válik előbb a turizmus terévé, majd a nemzeti lét terévé a régió.

Andory Aladics Zoltán képeslapjai egy sajátos Székelyföld-fogalmat körvonalaznak, amely lefebvre-i értelemben a megélt tér (*vécu*) terminusával magyarázható leginkább, és a térhasználó individuum elképzelt terét teszik láthatóvá. A fényképész a fizikai tér elemeihez szimbolikus jelentéseket társít. A képeslapok térbelisége egy kommunikatív úton létrehozott rendet fejez ki. A fényképész vizuális nyelvezete kommunikációs folyamatok eredménye, Aladics Székelyföld-fogalma pedig az adott kommunikatív megkülönböztetésből adódóan

válí entitássá. Aladics képeslapjai az 1940–1944 között hatalmon lévő, igaznak elfogadott diskurzust képviselik és jelenítik meg. Innen nézve nem esetlegesek a képek központi térelemei. A tér szimbolikus erőforrássá tételözödött ebben a diskurzusbán és reprezentációs folyamatban, ezért minden régió számára fontossá vált az önmegjelenítés olyan formája, amely a nemzetihez igazodott. Aladics képeslapjai egy olyan csoportmegjelenítést tükröznek, ahol a fontosnak minősülő reprezentációs toposzok nyomai más csoportok vizuális megjelenítéséhez mérhetőek. Értelmezhetjük egyfajta versengő csoportmegjelenítési formának is, ahol a szimbolikus erőforrásokért való intenzív versengés láthatóvá válik.

A képeslapok címadásában kulcselemek a *regionális csoport* és a *cselekvés* megnevezése. A kompozíciók térbeli és tárgyi elemeinek sorában kiemelkedő gyakorisággal jelennek meg az *erdő*, a *templom*, az *épület*, a *felhő*, a *hegyek*, és a *székely kapu* ábrázolások. A szereplőkhöz társított jelentek a székely emberek jellemvonásai közül a *felekezeti elkötelezettséget*, az *értékekhez és a közösséghez való lojalitást*, a *takarékosságot*, a *szorgalmasságot*, a *munkás természetet* és a *munkabírást* nyomatékosítják. A chiaroscuro fotó-technikai megoldások a jelenetek *lágységát*, máshol a *drámaiságát* fokozzák. A képeslapok készítője a székelységet *követendő mintaként*, *igaz magyarként* ábrázolja.

Az elvégzett kutatás rávilágított arra, hogy a mai napig érvényben lévő Székelyföld-kép jórészt a *kis magyar világ* négy évében gyökerezik, ahogy a „tisza magyarság” keresése és az archaizáló, idealizáló gondolkodás is, vagy az, hogy sokan Erdélyt Kalotaszeggel és Székelyfölddel azonosítják. Mindez az ekkor folytatott intenzív idegenforgalmi nézetek terjesztésének és a nemzeti propagandának az eredménye. Magyarország számára 1940 előtt Erdély kevésbé volt ismert és turisztikai szempontból vonzó régió – tömegek számára jelentette ez a négy év a régió megismerésének időszakát. Ez volt az az időszak, amikor az „anyaország” törleszthette adóságát a régióval szemben, így lett vasút és lettek szállodák, a háborús idők ellenére ugyanis a magyar költségvetés rengeteget áldozott Erdély felzárkóztatására.

A kis magyar világ éveinek képeslapjai azt példázzák, hogy a magyar kormányzat hogyan próbálta a magyar politikai elit által kidolgozott revíziós ideológiát és nemzetépítő kísérletet gyakorlatba ültetni – azaz példa arra, hogy hogyan próbált kialakítani egy olyan nemzeti teret, ahol a románok, a zsidók, a cigányok, a németek csak periférián léteznek, ahol az idegen kultúra és nyelv marginalizálódik és eltörlül a diadalmas magyarság mellett. Döntő hatást gyakorolt ez az időszak a románság magyarokról kialakított képére és ez a négy év határozta meg azt, hogy ma egymásnak feszülő nacionalizmusok léteznek a térségben. Mindez az bizonyítja, hogy az a reteritorizációs kísérlet, amely az első világháború utáni

országdarabolást és a trianoni döntést követően kezdetét vette, a kis magyar világ éveiben intézményesült, majd 1944-ben kudarcot vallott, az örökségésítési folyamatokon keresztül mai napig eleven szervezőerő. Szellemi, kulturális és demográfiai értelemben olyan szimbolikus tartalékot jelent az erdélyi magyar közösség számára, amelynek hatásai mai napig érezhetők. Andory Aladics Zoltán képeslapjai ideológiai szempontból azért hordoznak aktuális jelentéseket száz év távlatában is, mert az a nemzetépítő diskurzus, amelynek szellemében létrejöttek máig aktuális és lényegi elemei nem változtak az idő múlásával. Az Aladics-felvételek tehát azoknak az éveknak a képi mítoszai, amelyekkel mai napig szívesen azonosul a csíki székely közösség. Egy reményteli, bizakodó, vágyakozó időszak alkotóerejű diskurzusának lenyomatai.

7. Hivatkozott irodalom

ABLONCZY Balázs

(2008) Védkunyhó. In: *Történelmi Szemle*. 2008/4. 507-535

(2009) Promoting Tourism: Hungarian Nation-Building Policies in Northern Transylvania, 1940–1944 . In: *Hungarian Studies Review*, 2009/1-2.

(2011) A visszatért Erdély 1940–1944 . Jaffa kiadó

(2012) Idegenforgalom Észak-Erdélyben 1940 és 1944 között, Transindex.ro, 2012. május 26.

<http://eletmod.transindex.ro/?cikk=17416>

APBERTINI Béla

(2012) A „magyaros” fényképezés sajtóaratának kezdetei. In: *Fotóművészet*, 2012/2 LV. évf. 2. sz.

http://fotomuveszet.net/korabbi_szamok/201202/a_magyaros_fenykepezes_sajtoaradatanak_kezdetei?PHPSESSID=fb87baf7a3cdc606a063ec4f6eb59e17

BÁRDI Nándor

(1992) Mi van az erdélyi hátizsákban? In: *Valóság*, 1992. 35 (12), 81-98.

EGRY Gábor

(2008) Az erdélyiség „színeváltozása”. Kísérlet az Erdélyi Párt ideológiájának és identitáspolitikájának elemzésére (1940-1944), Napvilág Kiadó, Budapest

(2009) Erdély-képek és –mítoszok. In: Romsics Ignác (szerk.): *A magyar jobboldali hagyomány 1900-1948*. Osiris, Budapest

ERŐSS Vilmos

(2016) *Mesélő régi csiki képeslapok*, Tipographic, Csíkszereda

FARAGÓ László

(2003) A térkép egy olvasata és a „területi” tervezés. In: *Tér és Társadalom*. 1.19-40. o.

FEISCHMIDT Margit

(2005) A magyar nacionalizmus autenticitás-diskurzusainak szimbolikus térfoglalása Erdélyben. In (uő.): *Erdély-(de)konstrukciók. Tanulmányok*. Budapest – Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 7-32.

FILEP Tamás Gusztáv

(2008) A „visszatért” magyarok és nem magyarok beilleszkedése, jogi helyzetük és magatartásuk. In: Bárdi Nándor – Fedinec Csilla – Szarka László (szerk): *Kisebbségi és magyar közösségek a 20. században*, Gondolat Kiadó – MTA Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 154-161.

FOGARASI Klára

(1997) Az akvarelltől az emlékfotográfiáig. A képi műfajok változásai a néprajzi (jellegű) felvételek körében a fotográfia megjelenésétől a 20. század második évtizedéig, In: *Néprajzi Értesítő* (79.), 141-156.

FOUCAULT, Michel

(1991) A diskurzus rendje. In: *Holmi*. 7.868-889. o.

<https://hu.scribd.com/document/31184449/Michel-Foucault-A-diskurzus-rendje>

FÜGEDI Márta

(1997) Képi eszközök a századelő matyóság-képének vizsgálatában, In: *Néprajzi Értesítő* (79.), 157-166.

GAGYI József

(2004) *Örökített székykapu*. Marosvásárhely, Mentor

GYÖRGYI Kálmán

(1929) Magyaros ízlés, In: *Magyar Iparművészet*, 184-187.

HALL, Stuart (szerk.)

(1997) *Representation. Cultural Representations and Signifying Practices*. Sage Publications, London

HOFER Tamás

(1992) Harc a rendszerváltásért szimbolikus mezőben. 1989. március 15-e Budapesten, In: *Politikatudományi Szemle*, 1992/1. 29-51.

ILYÉS Zoltán

(2005) A gyimesi ‘ezeréves’ határ olvasatai. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók. Tanulmányok*. Budapest – Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 35-49.

(2006) Közeli idegenek, távoli ismerősök. A székyek és a magyarországiak sztereotípiái a gyimesi csángókról. In: Bakó Boglárka, Papp Richárd és Szarka László (szerk.): *Mindennapi előítéletek. Társadalmi távolságok és etnikai sztereotípiák*. Budapest: Balassi Kiadó, 120-132.

(2014) Az emlékezés és a turisztikai élmény nemzetiesítése. In: FEISCHMIDT Margit et alii: *A nemzet a mindennapokban. Az újnacionalizmus populáris kultúrája*. L'Harmattan – MTA TTK, Budapest, 290–340.

JAKAB Albert Zsolt – PETI Lehel

(2005) A kettős állampolgárság kudarcának rituális válaszreakciói a nyilvánosságban. In: *Székegyföld* IX. 2005/12 107-124.

JUSZTIN Márta

(2006) „Utazgassunk hazánk földjén!” - A belföldi turizmus problémái a két világháború között Magyarországon. In: *Korall*, 2006/26. 185-207.

KEDVES Anett

(2015) A XX. századi csíki népi élet képei. Andory Aladics Zoltán (1899–1990) vizuális reprezentációi. *Szakdolgozat*, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár

KINCSES Károly

(2001) Mítosz vagy siker? A magyaros stílus, *Magyar Fotográfiai Múzeum*

KISS Tamás – BARNA Gergő – DEÁK Attila

(2013) *Székegyföldi turisztikai régió? Kérdőíves, fókuszcsoporthoz és statisztikai vizsgálat a székegyföldi turizmusról*, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár.

KÓSA László

(1989) A gyimesi csángók hagyományos élete.” In: Kallós Zoltán és Martin György (szerk.): *Tegnap a Gyimesben jártam...* Budapest: Európa Könyvkiadó, 5-17.

KÖNCZEI Csilla

(2009) *Kulturális identitás, rítus és reprezentáció a Brassó megyei Háromfaluban. A borica*, KJNT, Kolozsvár, 17-30.

KUNT Ernő

(2003) Az antropológia keresése. Válogatott tanulmányok, In: *Documentatio Ethnographica* 20, L'Harmattan Kiadó

LAJTAI L. László

(2005) Az örökségesítő paradigma eljövetele, In: György Péter – Kiss Barbara – Monok István (szerk.): *Kulturális örökség – társadalmi képzelet*. Országos Széchényi Könyvtár – Akadémiai Kiadó – Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Szociológiai és Kommunikáció Tanszék Média Oktató és Kutató Intézet, Budapest, 123-127.

<http://www.vilagossag.hu/pdf/20050902150129.pdf>

LEFEBVRE, Henri

(1991) *The Production of Space*. Blackwell, Oxford.

http://www.mom.arq.ufmg.br/mom/arq_interface/1a_aula/the_production_of_space.pdf

NAGY Benedek

(2013) *A turisztikai helymarketing Székelyföldön. Az imázs- és márkahasználat tudományos megalapozása*, Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár.

OMIH (Országos magyar Idegenforgalmi Hivatal)

(1941) *Erdély északi része és Székelyföld*.

PĂNOIU, Anca-Maria

(2014a) Despre fotografie, într-o lumină subiectivă. In: *Cultura mozaic*, nr. 480 din 13-martie.

<http://revistacultura.ro/nou/2014/03/despre-fotografie-intr-o-lumina-subiectiva/>

(2014b) Rămășițe. Pe urmele lui Costică Acsinte. In: *Cultura vizuala*, nr. 480 din 13-august.

<http://revistacultura.ro/nou/2014/08/ramasite-pe-urmele-lui-costica-acsinde/>

PETERCSÁK Tivadar

(1981) Az első képes levelezőlapok. In: *Herman Ottó Múzeum Évkönyve*, (1981)1. 171-188.

http://www.epa.hu/02000/02030/00018/pdf/HOM_Evkonyv_20_171-188.pdf

(1994) *A képes levelezőlap története*, Miskolc

POLGÁRDY Géza

(1943) Országépítés. In: *Erdély. Honismertető folyóirat*, Erdélyi Kárpár Egyesület (EKE), XL. évf. 6. sz. (360), 81-82.

REHÁK Géza

(2011) Turizmuspolitika Magyarországon különös tekintettel a Kádár-korszak első tíz évére. *Doktori disszertáció*, Debreceni Egyetem, Bölcsészettudományi Kar

SEBESTYÉN Adrienné

(2005) „Erdélybe utazni más.” A magyar turisztikai irodalom Erdély-képe. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Erdély (de)konstrukciók*. Néprajzi Múzeum – PTEKommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, Budapest – Pécs, 2005. 51-69.

SONKOLY Gábor

(2000) A kulturális örökség fogalmának értelmezési és alkalmazási szintjei. In: *Regio 2000/4.*, 45-66. <http://epa.oszk.hu/00000/00036/00038/pdf/03.pdf>

STEMLERNÉ Balog Ilona

(2009) *Történelem és fotográfia*, Osiris Kiadó, Budapest

SZILÁGYI Eszter

(2003) „Gyimes kevésbé devalvált vidék...” A gyimesi turizmus antropológiai megközelítése”. In: Fazeka Csaba (szerk.): *A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kara tudományos diákköri közleményei 2. 2001-2002. évi dolgozatok*. Miskolc: Miskolci Egyetem, 273-295.

T. SZABÓ Levente

(2008) Erdélyiség-képzetek (és regionális történetek) a 19. század közepén. In (uő): *A tér képei: tér, irodalom, társadalom*. Komp-Pres – Korunk, Kolozsvár

TASNÁDI Zsuzsanna

(2013) *Népviseletek és népelet a monarchiabeli képeslapokon*. Cser Kiadó – Néprajzi Múzeum, Budapest

VARRÓ Krisztina

(2004) A régió mint diszkurzív termék. In.: *Tér és Társadalom*, XVIII. évf. 2004/1., 73-91.

VÖRÖS Gabriella

(2005) A szakrális, a nemzeti közösség és az egzotikum élménye. A magyarországiak részvételének motivációiról a csíksomlyói pünkösdi búcsúban. In: Feischmidt Margit (szerk.): *Erdély-(de)konstrukciók. Tanulmányok*. Budapest – Pécs: Néprajzi Múzeum – PTE Kommunikáció- és Médiatudományi Tanszék, 69-84.

WITTEGENSTEIN, Ludwig

(1989) *Logikai-filozófiai értekezés*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

8. Adattár (A)

8.1. Az Aladics-felvételek tartalomelemzésének kivonata

A felvétel száma az Adattárban	FORRÁS	A KÉPESLAPOK CÍME	KORSZAK	DOMINÁNS TÉRBELI ÉS TÁRGYI ELEMEEK	SZEREPLŐK			FOTOTECHNIKAI MEGOLDÁS (erős tónusú/lágy tónusú)	MEGJEGYZÉS
					(férfi/nő)	(becsült korosztály)	(szereplők száma)		
1	Gál Bence magángyűjtő	-	1940 előtt	székely kapu	-	-	-	erős tónusú	
2	Gál Bence magángyűjtő	Csiki székely kapu – Csikfitód/ C s i k m.	1940-1944 között	székely kapu, kerámia	férfi	gyermek	1	lágy tónusú	
3	Gál Bence magángyűjtő	SULYKOLÓ ASSZONYOK/ Csik Jenő-falva (Csik megye)	1940-1944 között	székely kapu	nő	felőtt	2	erős tónusú	
4	Gál Bence magángyűjtő	SZÉKELY NÉPVISELET/ Széptevés Csik Delne/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	székely kapu, motolla, kender	férfi és nő	fiatal	3	lágy tónusú	
5	Gál Bence magángyűjtő	Fonó asszonyok/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	orsó, guzsaly, rokka, gyapjú	nő	felőtt	2	lágy tónusú	
6	Gál Bence magángyűjtő	Székely leány – Csik-Fitód/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	tornác, rokka, guzsaly, gyapjú	nő	fiatal	1	lágy tónusú	
7	Gál Bence magángyűjtő	Kender-fésülés – Csikfitód/ C s i k m.	1940-1944 között	tornác, kender	nő	fiatal	1	lágy tónusú	
8	Gál Bence magángyűjtő	Székely leány – Csik-Fitód/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	tornác, kermáia	nő	fiatal	1	lágy tónusú	
9	Gál Bence magángyűjtő	GYIMESI CSÁNGÓ ASSZONY/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	orsó, guzsaly, gyapjú	nő	felőtt	1	lágy tónusú	
10	Gál Bence magángyűjtő	-	1940 előtt	guzsaly, motolla, gyapjú	nő	fiatal	1	lágy tónusú	
11	Gál Bence magángyűjtő	NÉPVISELET CSIKSZENTTAMÁS/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	kút, kerámia	nő	felőtt	1	lágy tónusú	
12	Gál Bence magángyűjtő	IMÁDKOZÓ SZÉKELY ASSZONY/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	sírkő	nő	felőtt	1	lágy tónusú	

13	Gál Bence magángyűjtő	SZÉKELY-GAZDA/ C s i k m.	1940-1944 között	tornác, pipa	férfi	idős	1	lány tónusú	
14	Gál Bence magángyűjtő	ITATÓ SZÉKELY./ C s i k m.	1940-1944 között	szekér	férfi	idős	1	erős tónusú	
15	Gál Bence magángyűjtő	DESZKÁS KÓBOROS SZEKÉR/ Csik Madaras/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	(kóboros) szekér	férfi	felőtt	1	erős tónusú	
16	Gál Bence magángyűjtő	Déli pihenő./ C s i k m.	1940-1944 között	kerámia	férfi	idős	3	erős tónusú	
17	Gál Bence magángyűjtő	-	1940 előtt	kerámia	férfi	idős	3	erős tónusú	
18	Gál Bence magángyűjtő	KRUMPLIKAPÁLÁS CSIKBAN/ Csik megye	1940-1944 között	kapa	férfi és nő	felőtt	2	lány tónusú	
19	Gál Bence magángyűjtő	Cséplés – Csik-Zsögöd/ C s i k m.	1940-1944 között	aratógép	férfi és nő	felőtt	6	erős tónusú	
20	Gál Bence magángyűjtő	-	1940 előtt	szekér	férfi és nő	felőtt	3	erős tónusú	
21	Gál Bence magángyűjtő	-	1940 előtt	szekér	férfi és nő	felőtt	2	erős tónusú	
22	Gál Bence magángyűjtő	Sumuleu-Ciuc, Csík-Somlyó)	1940 előtt	templom	nő	felőtt	1	erős tónusú	
23	Gál Bence magángyűjtő	-	1940 előtt	templom	nő	felőtt	3	erős tónusú	
24	Gál Bence magángyűjtő	ARATÁS/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	felhő	nő	felőtt	4	erős tónusú	
25	Gál Bence magángyűjtő	CSIKORSZÁG VISSZATÉRT/ Csik-Madaras. Aratás	1940-1944 között	felhő	férfi és nő	felőtt	3	erős tónusú	
26	Eröss Vilmos magángyűjtő	(Nem ismert.)	1940-1944 között	felhő	férfi és nő	felőtt	7	erős tónusú	A képeslap krumpliföldet kapáló nők és férfiak csoportját ábrázolja.
27	Gál Bence magángyűjtő	Székely gyermekek – Csiktaplóca./ C s i k m.	1940-1944 között	kút	férfi és nő	gyermek	2	lány tónusú	
28	Gál Bence magángyűjtő	Csiki székely gyermekek – Csik-Taplócza./ C s i k m.	1940-1944 között	székely kapu	férfi és nő	gyermek	2	lány tónusú	
29	Pethő Csongor magángyűjtő	Csiktaplocza	1940-1944 között	pad	férfi és nő	gyermek	2	erős tónusú	

30	Gál Bence magángyűjtő	-	1940 előtt	székely kapu	férfi és nő	fiatal	5	erős tónusú	
31	Gál Bence magángyűjtő	Népviselő – Csik Menaság/ C s i k m.	1940-1944 között	székely kapu	férfi és nő	fiatal	2	erős tónusú	
32	Gál Bence magángyűjtő	NÉPVISELET/ Csik-Menaság, (Csik megye)	1940-1944 között	tornác	férfi és nő	fiatal	2	lány tónusú	
33	Gál Bence magángyűjtő	Székely házaspár – Csik- Menaság./ C s i k m.	1940-1944 között	székely kapu	férfi és nő	idős	2	lány tónusú	
34	Gál Bence magángyűjtő	GYIMESI CSANGO PAR/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	kapu	férfi és nő	felőtt	2	lány tónusú	
35	Gál Bence magángyűjtő	Csiksomlyó – Búcsú/ C s i k m.	1940-1944 között	templom, zászló	?	?	(csoport)	erős tónusú	
36	Gál Bence magángyűjtő	Csiksomlyó – Búcsú-részlet./ C s i k m.	1940-1944 között	templom, felhő	?	?	(csoport)	erős tónusú	
37	Gál Bence magángyűjtő	Csiksomlyó – Búcsu./ C s i k m.	1940-1944 között	templom, zászló	?	?	(csoport)	erős tónusú	
38	okazii.ro internetes felület	Csiksomlyói kegytemplom	1940-1944 között	templom, felhő	-	-	-	lány tónusú	
39	okazii.ro internetes felület	Csiksomlyói búcsu	1940-1944 között	templom, felhő	?	?	(csoport)	erős tónusú	
40	okazii.ro internetes felület	Csiksomlyói kegytemplom	1940-1944 között	templom	-	-	-	erős tónusú	
41	okazii.ro internetes felület	Csiksomlyói kegytemplom	1940-1944 között	templom, oltár	-	-	-	erős tónusú	
42	Gál Bence magángyűjtő	CSIKSOMLYÓ, FŐOLTÁR/ Csik megye	1940-1944 között	templom, oltár	-	-	-	erős tónusú	
43	Gál Bence magángyűjtő	CSIKSOMLYÓ./ C s i k m.	1940-1944 között	templom, kegyszobor	-	-	-	erős tónusú	
44	Gál Bence magángyűjtő	Csiki havasokból/ Csángó pásztor/ Nagy-Hagymás	1940-1944 között	hegyek, felhő	férfi	felőtt	1	lány tónusú	
45	Gál Bence magángyűjtő	-	1940 előtt	hegyek, erdő	férfi és nő	felőtt és gyermek	6	lány tónusú	
46	Pethő Csongor magángyűjtő	Csikország	1940-1944 között	hegyek, erdő	férfi	felőtt	1	erős tónusú	

47	Gál Bence magángyűjtő	Csikszereda és Zsögöd látképe./ C s i k m.	1940-1944 között	erdő, felhő	férfi	felölt	1	erős tónusú	
48	Gál Bence magángyűjtő	Csikszereda és Zsögöd látképe./ C s i k m.	1940-1944 között	erdő, épület	férfi	felölt	1	erős tónusú	
49	Gál Bence magángyűjtő	TOLVAJOSTETŐ. MINTA GAZDASÁG/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	erdő, épület	férfi	felölt	1	erős tónusú	
50	Gál Bence magángyűjtő	Uz- Bence menedékház – Hargita-fürdő/ C s i k m.	1940-1944 között	erdő, épület	-	-	-	erős tónusú	
51	Gál Bence magángyűjtő	HARGITA FÜRDŐ/ Uz-Bence menedékház	1940-1944 között	erdő, épület	-	-	-	erős tónusú	
52	Gál Bence magángyűjtő	Györgypál János villa – Hargita/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	erdő, épület	-	-	-	erős tónusú	
53	Gál Bence magángyűjtő	Sólyom villa – Hargita-fürdő/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	erdő, épület	-	-	-	erős tónusú	
54	Gál Bence magángyűjtő	Sólyom villa – Hargita-fürdő/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	templom	-	-	-	erős tónusú	
55	Gál Bence magángyűjtő	Csiksomlyó – Kegyetemplom./ C s i k m.	1940-1944 között	templom	-	-	-	erős tónusú	
56	Gál Bence magángyűjtő	Csiksomlyó látképe/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	templom	-	-	-	erős tónusú	
57	Gál Bence magángyűjtő	-	1940 előtt	város	-	-	-	erős tónusú	
58	Gál Bence magángyűjtő	Csiksomlyó látképe/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	hegyek, erdő	-	-	-	erős tónusú	
59	okazii.ro internetes felület	Egyeskő	1940-1944 között	hegyek, erdő	-	-	-	erős tónusú	
60	Székely Nemzeti Múzeum archívuma	(Nem ismert.)	1940-1944 között	hegyek, erdő	-	-	-	erős tónusú	A képeslap az Egyeskőt ábrázolja.
61	Eröss Vilmos magángyűjtő	(Nem ismert.)	1940-1944 között	hegyek, erdő	-	-	-	erős tónusú	A képeslap az Egyeskőt ábrázolja.
62	Gál Bence magángyűjtő	Csiksomlyó látképe/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	hegyek, erdő	-	-	-	erős tónusú	
63	Gál Bence magángyűjtő	Kénes gödrök – Hargita./ C s i k m.	1940-1944 között	erdő	-	-	-	erős tónusú	

64	Gál Bence magángyűjtő	Balánbányai havasok/ C s i k m.	1940-1944 között	hegyek, épület	-	-	-	erős tónusú	
65	Eröss Vilmos magángyűjtő	ZSÖGÖD. Jakab Dénes vizimalma	1940-1944 között	erdő, épület	-	-	-	erős tónusú	
66	okazii.ro internetes felület	Gyilkos tó. Reggeli pára	1940-1944 között	hegyek, erdő, tó	-	-	-	erős tónusú	
67	Eröss Vilmos magángyűjtő	Csíkdánfalva./ Állami elemi iskola	1940-1944 között	épület	-	-	-	erős tónusú	
68	Gál Bence magángyűjtő	CSIKSZEREDA VÁROSI SZÁLLÓ/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	épület	-	-	-	erős tónusú	
69	Gál Bence magángyűjtő	CSIKSZEREDA VÁROSI SZÁLLÓ/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	épület	-	-	-	erős tónusú	
70	okazii.ro internetes felület	Csikszereda. Vigadó	1940-1944 között	épület	-	-	-	erős tónusú	
71	Eröss Vilmos magángyűjtő	(Nem ismert.)	1940-1944 között	szoba	nő	fiatal	1	lány tónusú	A Csíki Székely Múzeum első néprajzi kiállítását Csíksomlyón mutatták be 1930-ban. A képeslap az kiállítás egyik szobájáról készült.
72	Gál Bence magángyűjtő	Székely szoba/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	szoba	nő	fiatal	1	lány tónusú	
73	Eröss Vilmos magángyűjtő	Csíksomlyó. Székely szoba	1940-1944 között	szoba	-	-	-	erős tónusú	A Csíki Székely Múzeum első néprajzi kiállítását Csíksomlyón mutatták be 1930-ban. A képeslap az kiállítás egyik

									szobájáról készült.
74	Gál Bence magángyűjtő	Székely szobarészlet./ CSIK MEGYE	1940-1944 között	vetett ágy	-	-	-	lány tónusú	
75	Gál Bence magángyűjtő	Székely szobarészlet./ CSIK MEGYE	1940-1944 között	stúdió	férfi és nő	gyermek	2	erős tónusú	
76	Gál Bence magángyűjtő	Székely gyermekek – Csik-Csomortán./ C s i k m.	1940-1944 között	stúdió	férfi és nő	gyermek	2	erős tónusú	
77	Gál Bence magángyűjtő	Csiki székely leánykák/ C s i k m.	1940-1944 között	stúdió	nő	gyermek	2	erős tónusú	
78	Gál Bence magángyűjtő	ÖREG SZÉKELY ASSZONY/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	stúdió	nő	idős	1	erős tónusú	
79	Gál Bence magángyűjtő	Csikszentdomokos. Góbé tanulmányfej/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	stúdió	férfi	idős	1	erős tónusú	
80	Gál Bence magángyűjtő	CSIKI SZÉKELY/ CSIK MEGYE	1940-1944 között	stúdió	férfi	idős	1	erős tónusú	
81	okazii.ro internetes felület	Csiki lakodalmas menet	1940-1944 között	utca	?	?	(csoport)	erős tónusú	
82	Gál Bence magángyűjtő	-	1940-1944 között	utca	?	?	(csoport)	erős tónusú	A képeslap az 1940. október 8-án megrendezett Ezer székely leány találkozón felvonuló tömeget ábrázolja. A képeslap hátoldalán 3 nyelvű pecsét látható.

83	Gál Bence magánygyűjtő	-	1940-1944 között	színpad	?	?	(csoport)	erős tónusú	A képeslap az 1940. október 8- án megrendezett Ezer székely leány találkozóról egy táncjelenet ábrázol.
84	Gál Bence magánygyűjtő	-	1940 után	asztal	?	?	(csoport)	erős tónusú	A képeslap egy lakodalmi csoportképet ábrázol.
SORSZÁM	FORRÁS	AZ ILLUSZTRÁCIÓK CÍME	KORSZAK						MEGJEGYZÉS
85	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	GYILKOSTÓ	1941	hegyek, erdő, tó, felhő	-	-	-	retusált	
86	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	CSÁNGÓ ORPHEUS A BÁRÁNY-HAVASON	1941	hegyek, felhő	férfi	felőtt	1	retusált	Óriáskép.
87	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	SZENT ANNA TÓ	1941	erdő, tó	-	-	-	retusált	
88	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	TUSNÁDFÜRDŐ	1941	erdő, tó	-	-	1	retusált	
89	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH</i>	SZÉKELY KAPU	1941	székely kapu, kerámia	férfi	gyermek	3	retusált	

	útikalauza)								
90	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	TAVASZ SZÉKELYFÖLDÖN	1941	székely kapu, motolla, kender	férfi és nő	felelő	-	retusált	
91	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	ZSÁKMÁNY A SZÉJELYFÖLDI DÚS VADÁSZTERÜLETEKRŐL: 1. SZARVASBIKA	1941	állat	-	-	-	retusált	
92	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	ZSÁKMÁNY A SZÉJELYFÖLDI DÚS VADÁSZTERÜLETEKRŐL: 2. FAJDKAKAS	1941	állat	-	-	-	retusált	
93	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	ZSÁKMÁNY A SZÉJELYFÖLDI DÚS VADÁSZTERÜLETEKRŐL: 3. HIÚZ	1941	állat	-	-	-	retusált	
94	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	ZSÁKMÁNY A SZÉJELYFÖLDI DÚS VADÁSZTERÜLETEKRŐL: 4. FARKASOK	1941	állat	-	-	-	retusált	
95	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	HARGITA	1941	erdő, felhő	-	-	-	retusált	
96	<i>Erdély északi része és Székelyföld (Az OMIH útikalauza)</i>	EGYESKŐ	1941	hegyek, erdő	-	-	-	retusált	

MEGJEGYZÉSEK:

Az 1940 előtti korszakhoz 11 darab képeslap sorolható.

Az 1940-1944 közötti korszakhoz 72 darab képeslap sorolható.

Az 1944 utáni korszakhoz 1 darab képeslap sorolható.

Gál Bence csíkszeredai magángyűjtőtől **67 darab** képeslap került be az Adattárba.

Erőss Vilmos csíkszeredai magángyűjtőtől **6 darab** képeslap került be az Adattárba.

Pethő Csongor marosvásárhelyi magángyűjtőtől **2 darab** képeslap került be az Adattárba.

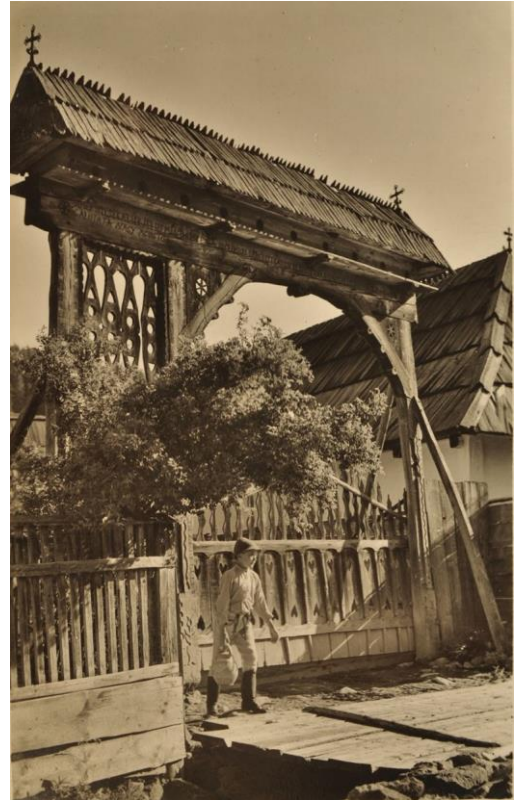
A *Székely Nemzeti Múzeum* archívumából **1 darab** képeslap került be az Adattárba.

Az *okazii.ro* internetes felületről **8 darab** képeslap került be az Adattárba.

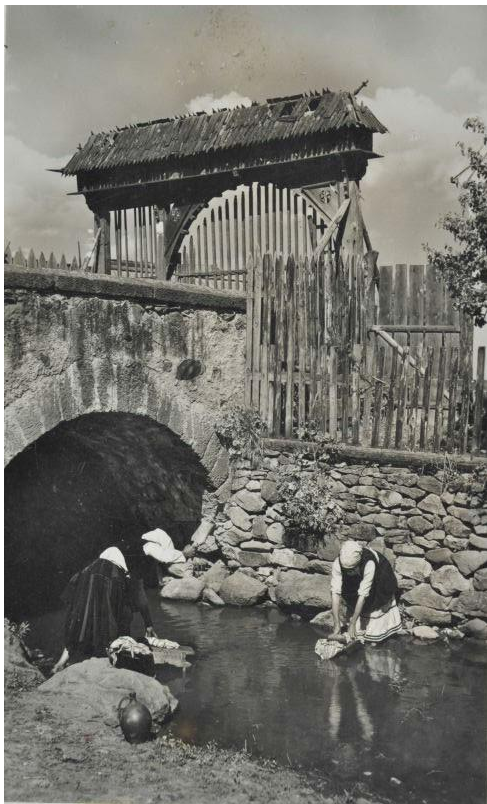
8.2. Az Aladics-képeslapok

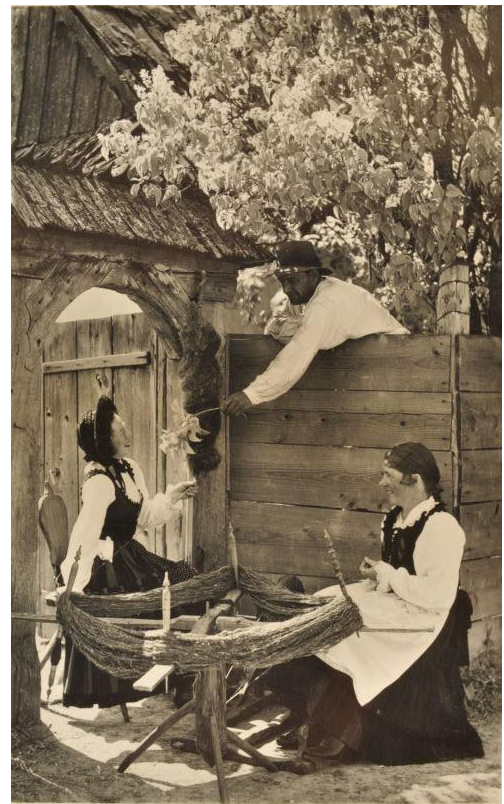
1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

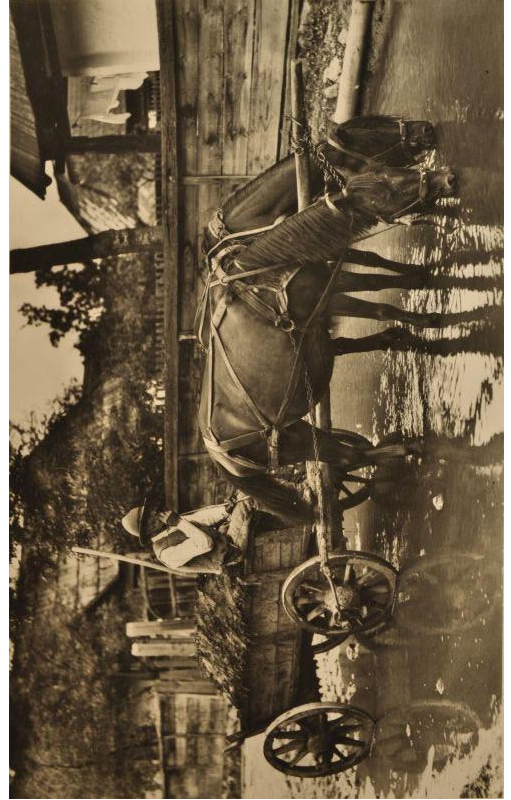
11

12

13

14

15

16

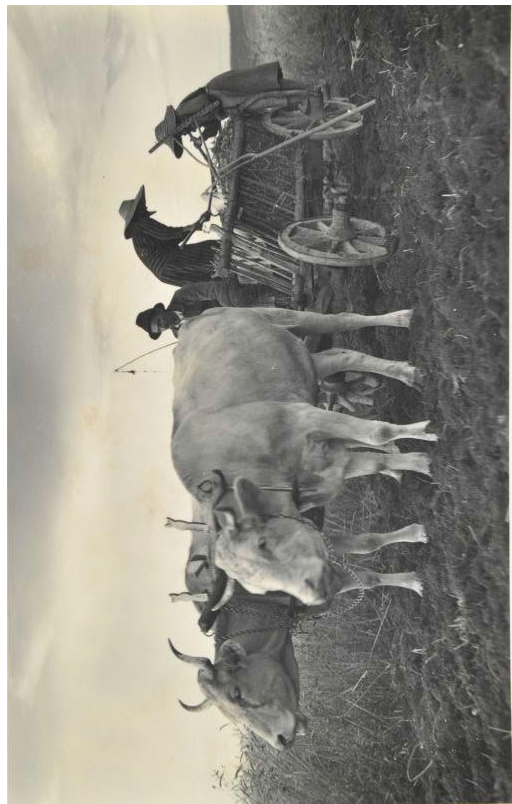
17

18

19

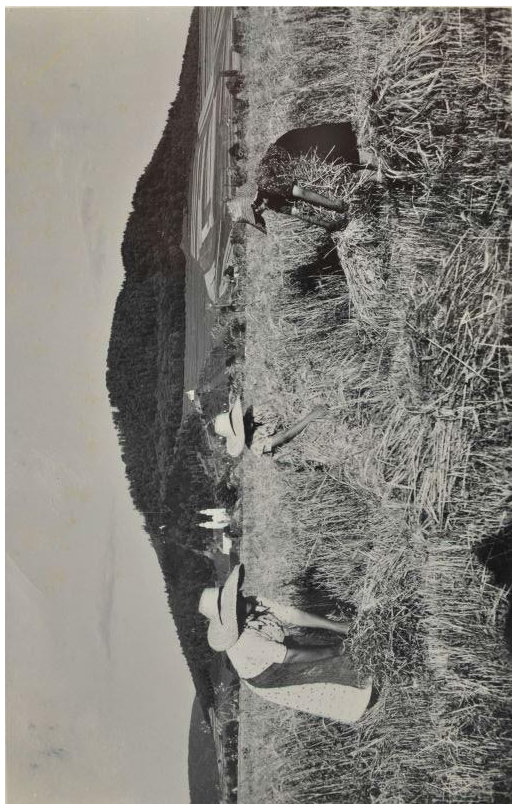
20

21

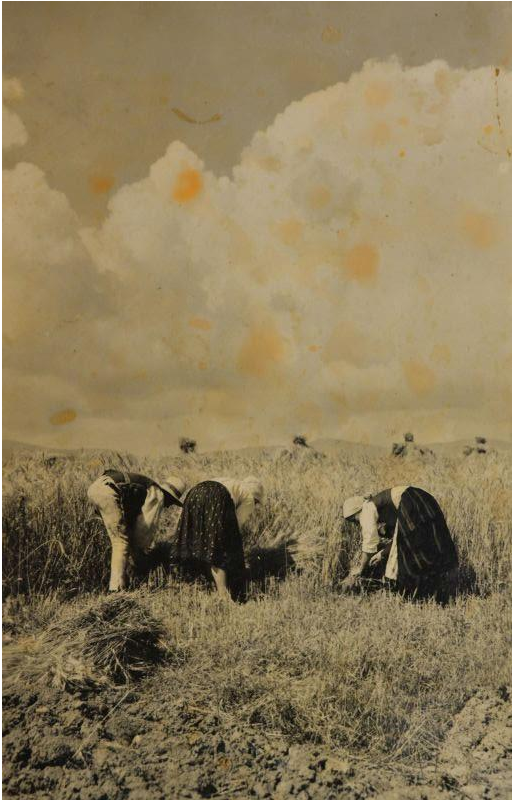
22

23

24

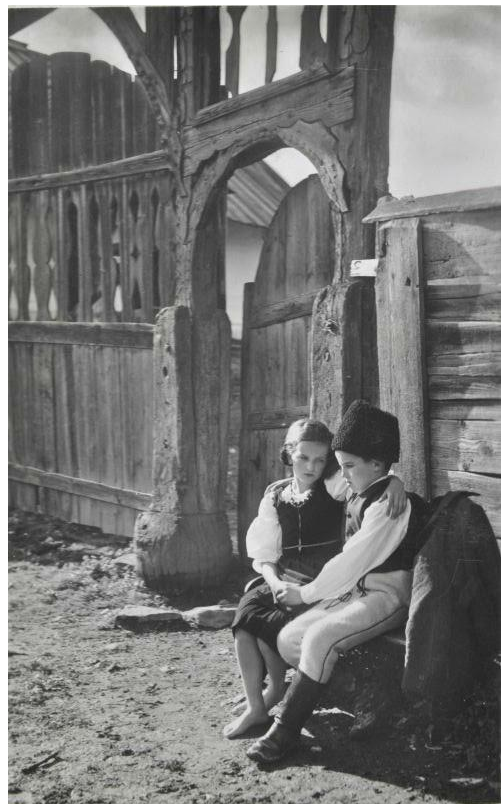
25

26

27

28

29

30

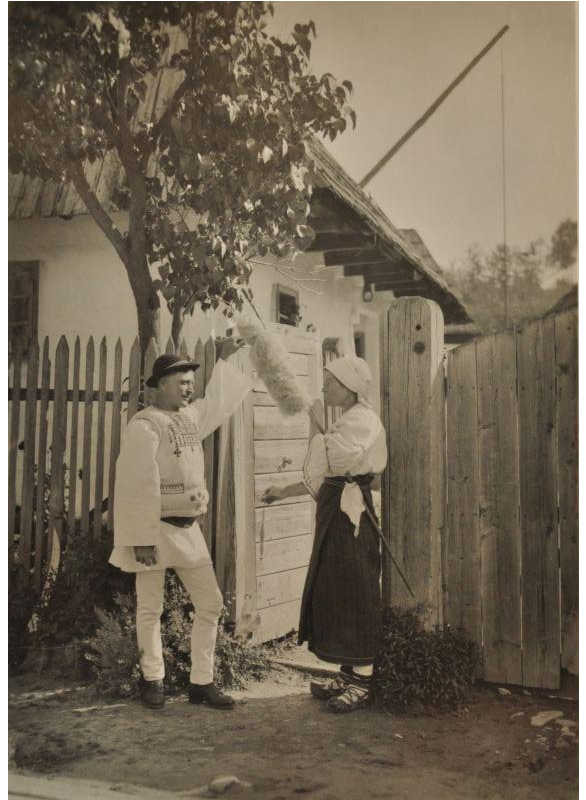
31

32

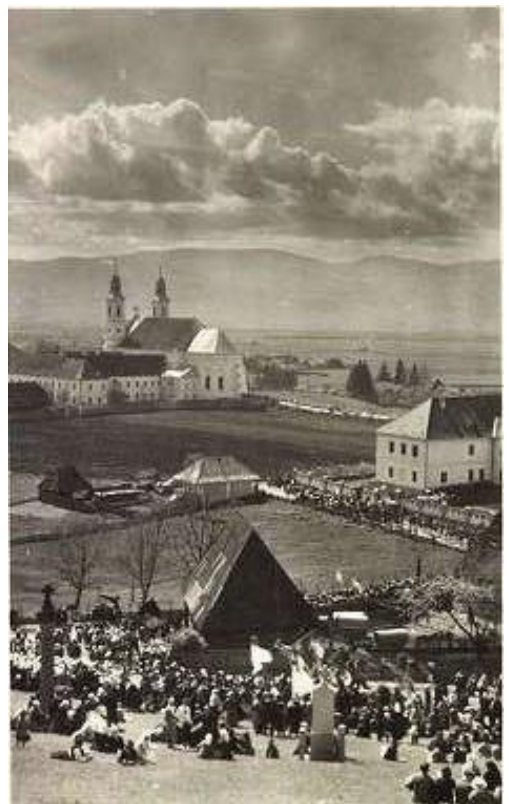
33

34

35

36

37

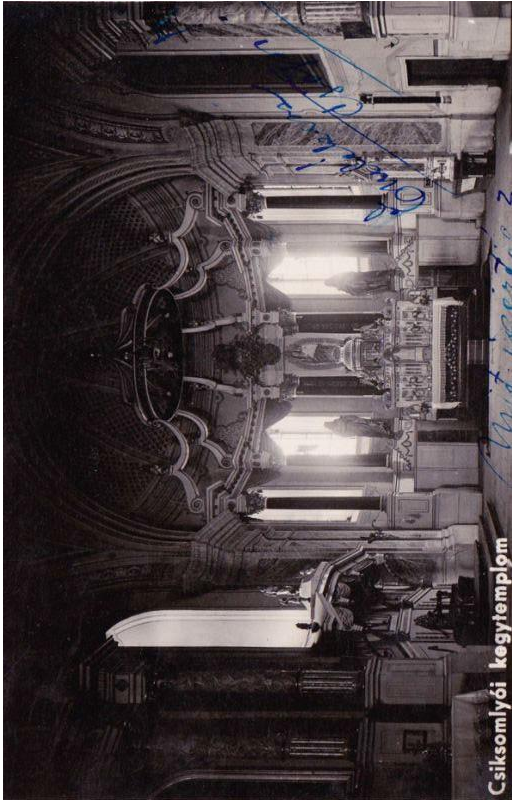
38

39

40

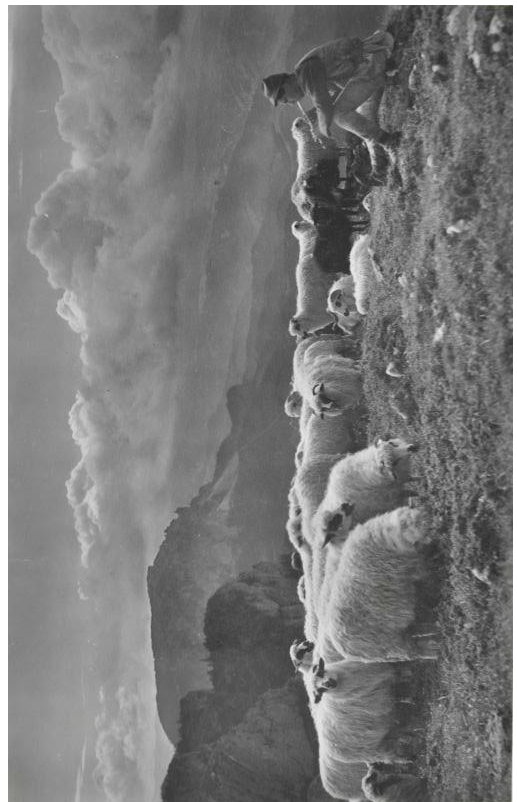
41

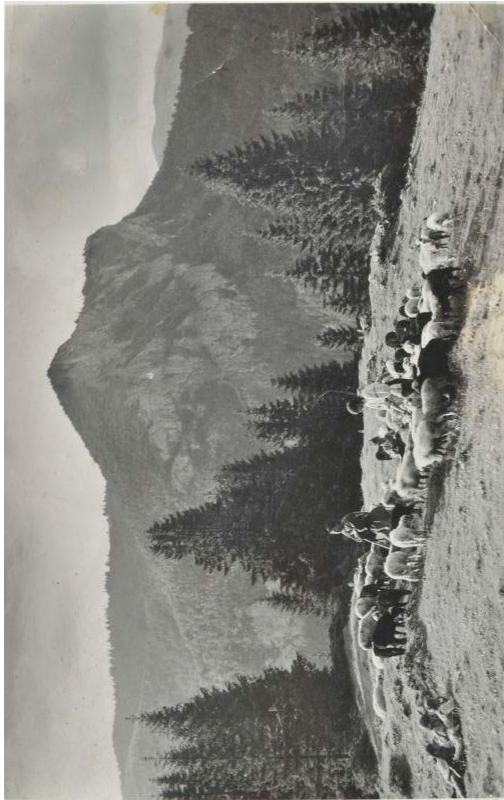
42

43

44

45

46

47

48

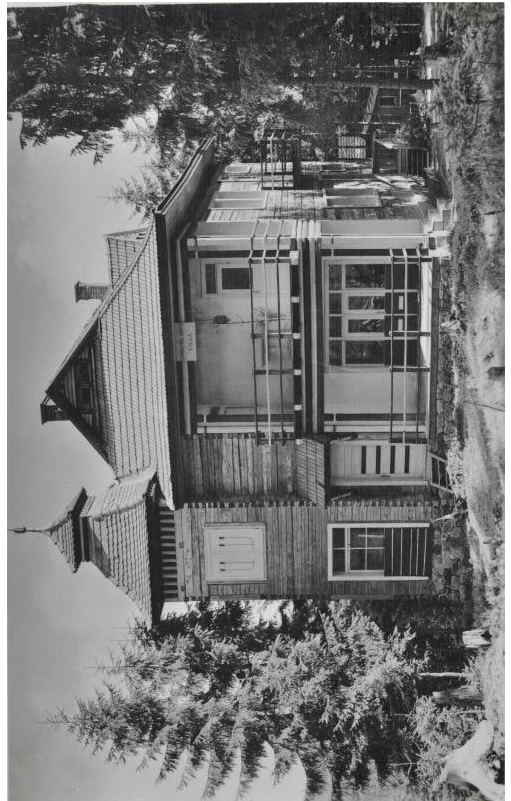
49

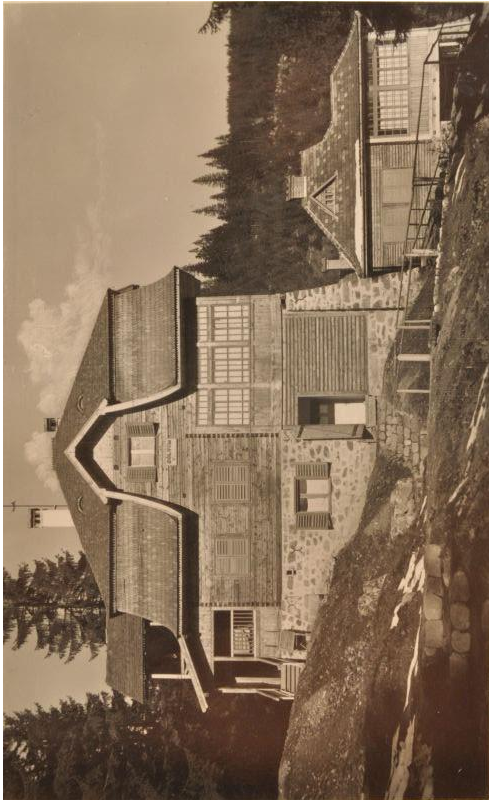
50

51

52

53

54

55

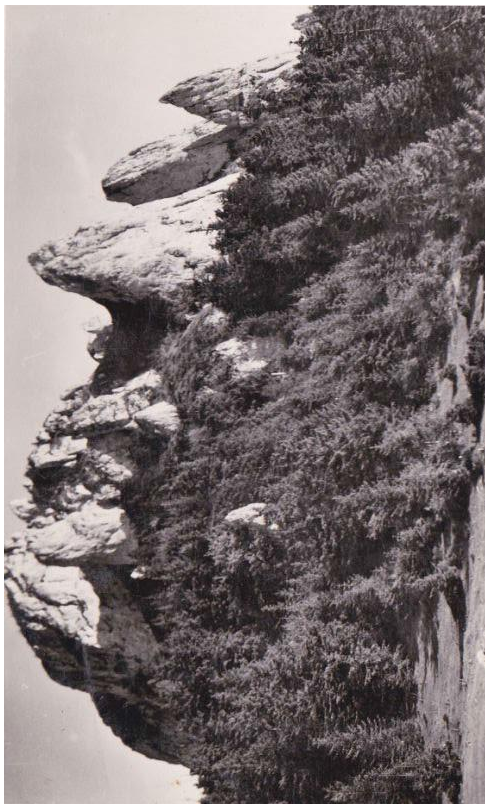
56

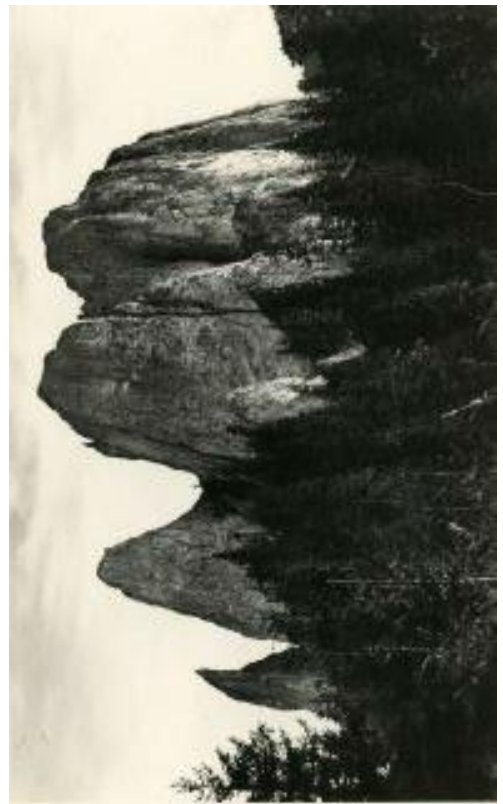
57

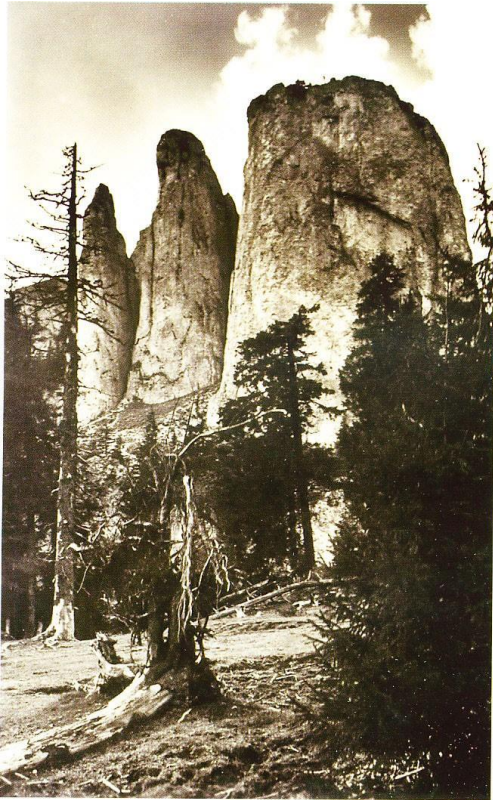
58

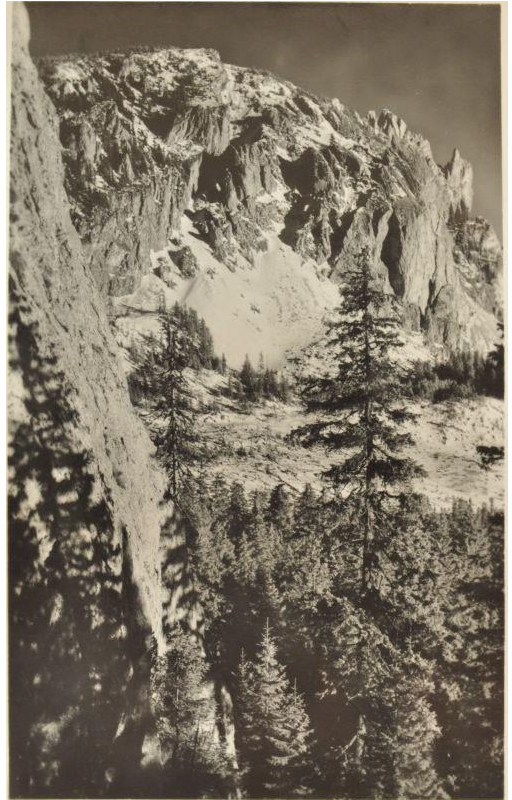
59

60

61

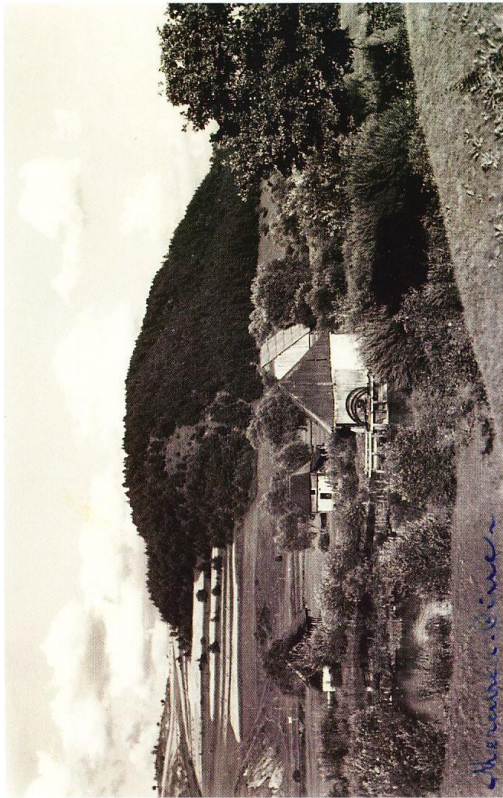
62

63

64

65

66

67

68

69

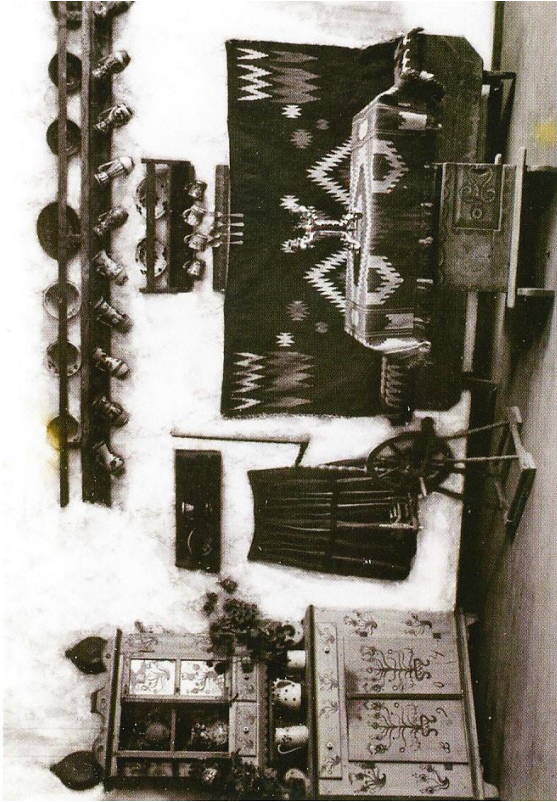
70

71

72

73

74

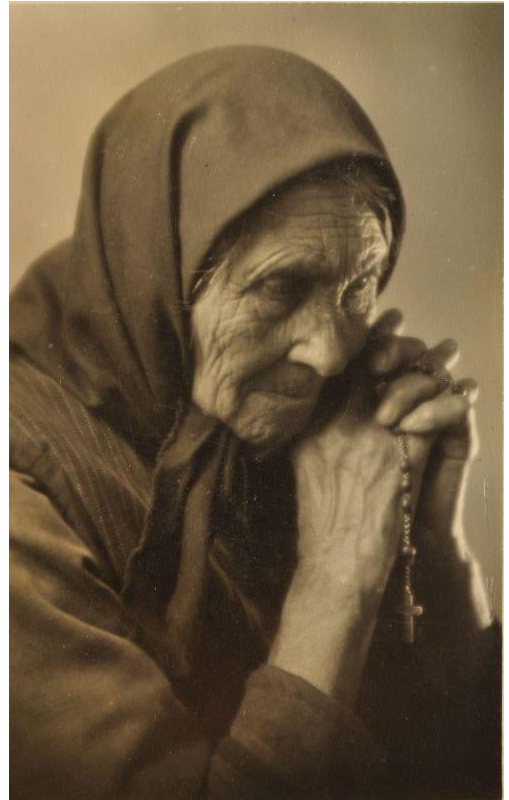
75

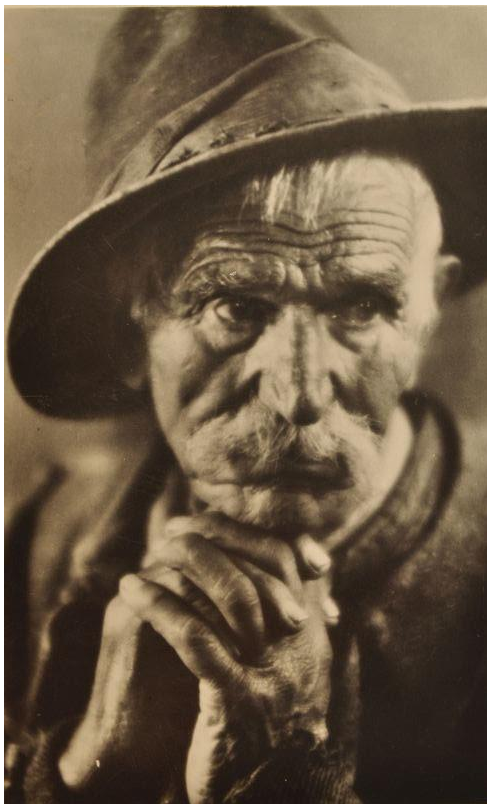
76

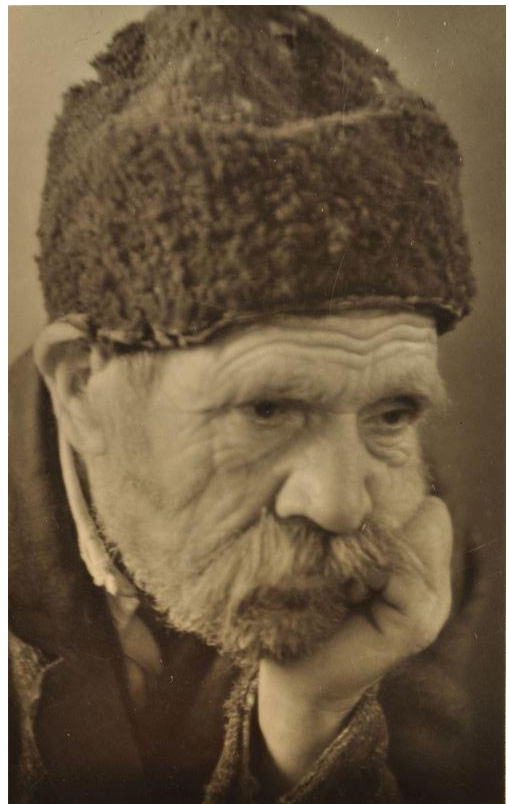
77

78

79

80

81

82

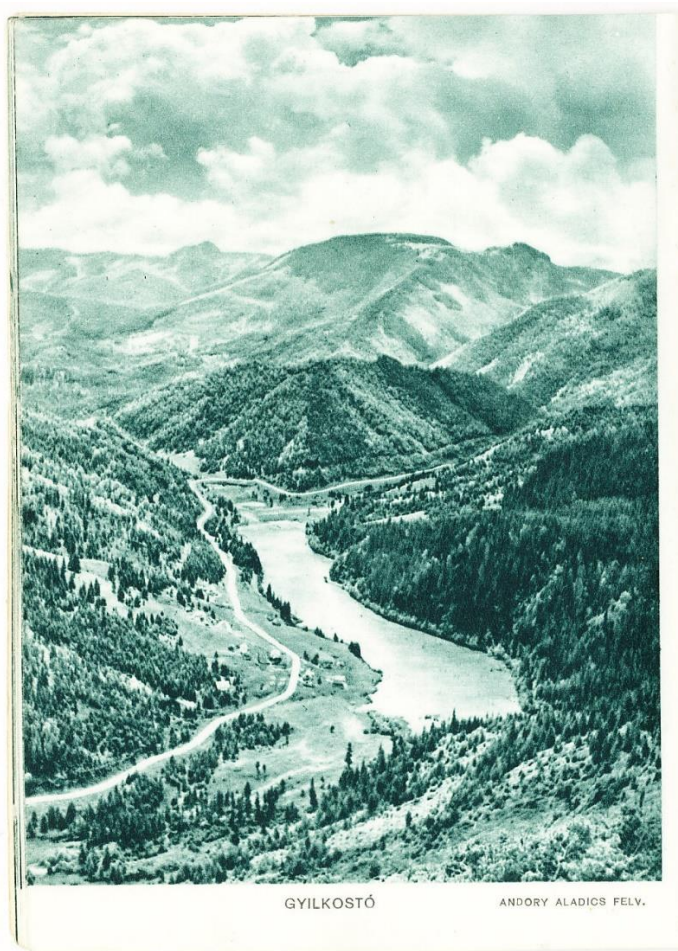
83

84

89

8.3. Az Aladics-illusztrációk

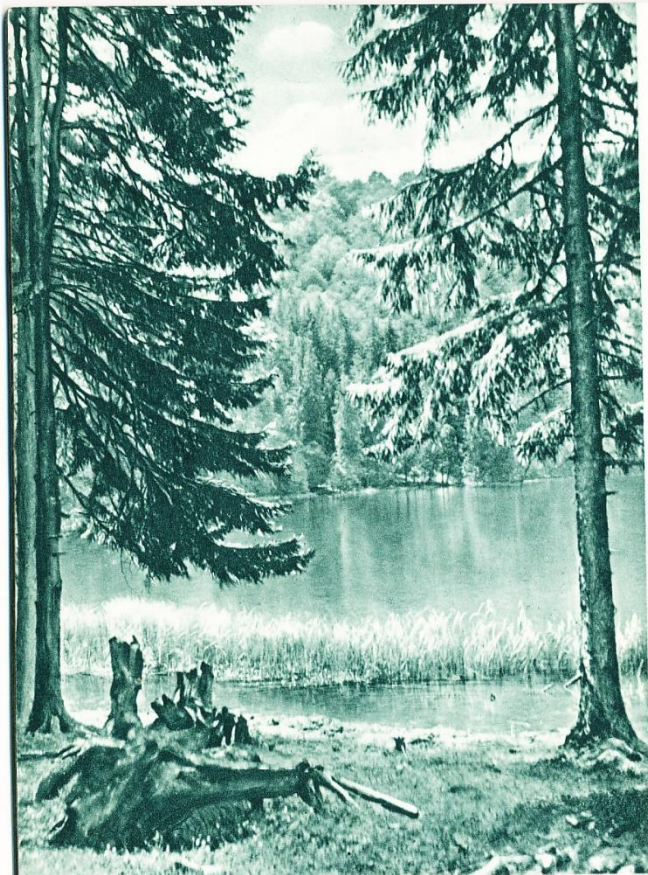

85

86

90

SZENT ANNA TÓ

ANDORY ALADICS FELV.

87

TUSNÁDFÜRDŐ

ANDORY ALADICS FELV.

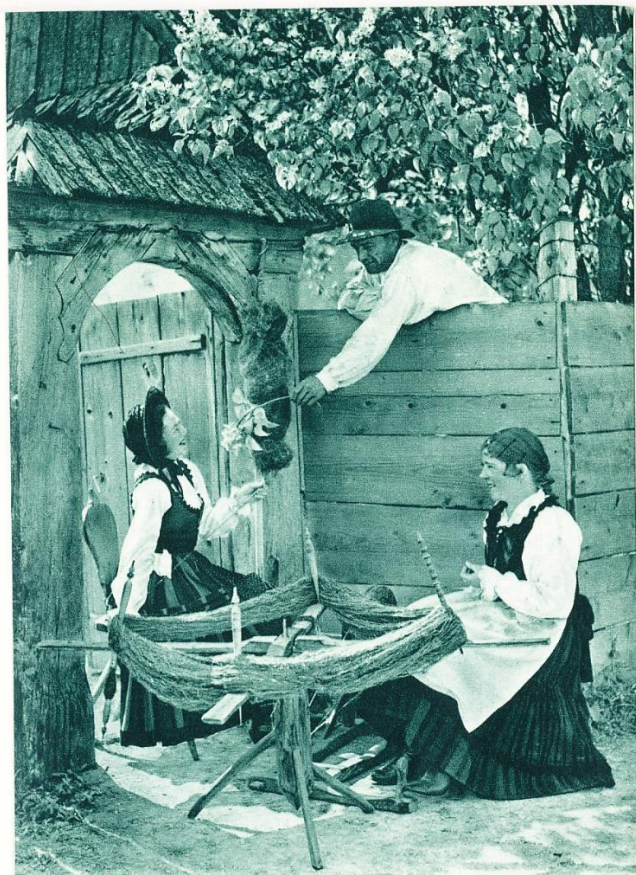
88

SZÉKELY KAPU

ANDORY ALADICS FELV.

89

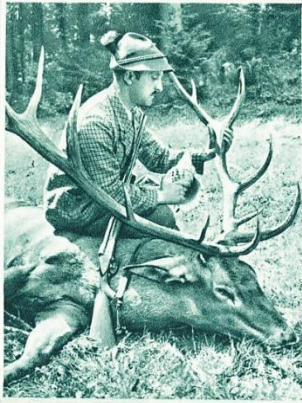

TAVASZ SZÉKELYFÖLDÖN

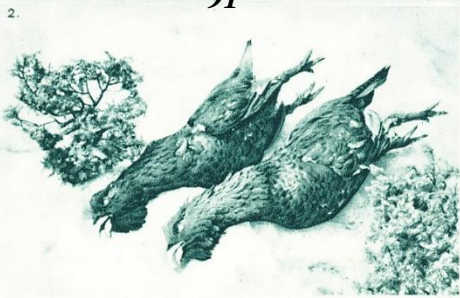
ANDORY ALADICS FELV.

90

91

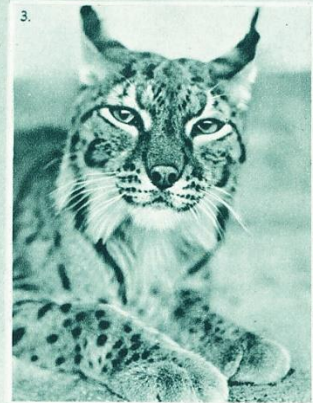

91

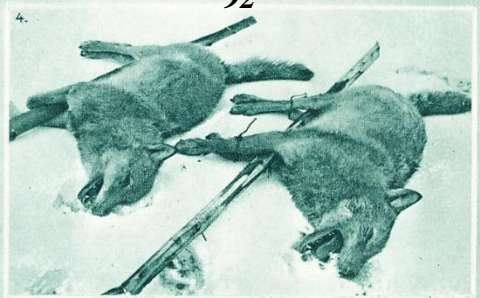

93

1. SZARVASBIKA 2. FAJDKAKAS

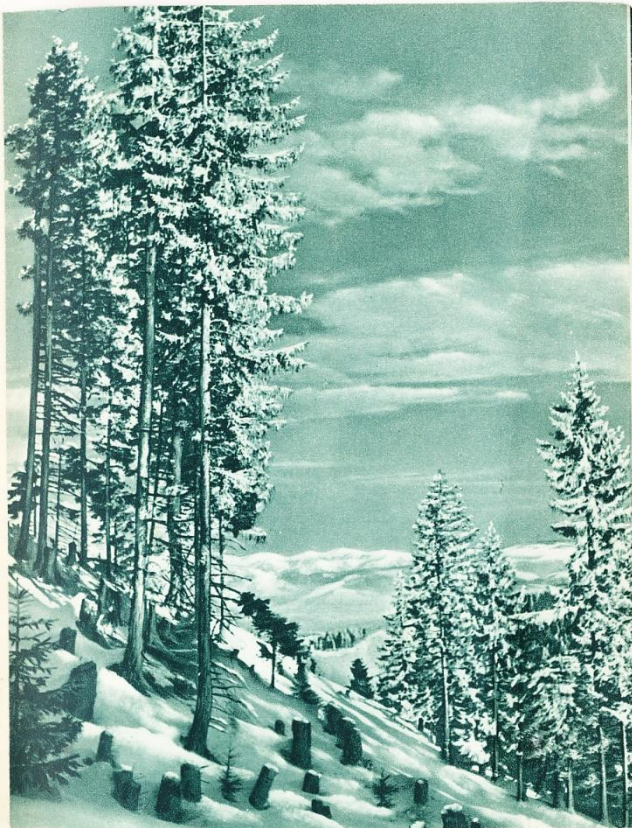
92

94

3. HIÚZ 4. FARKASOK

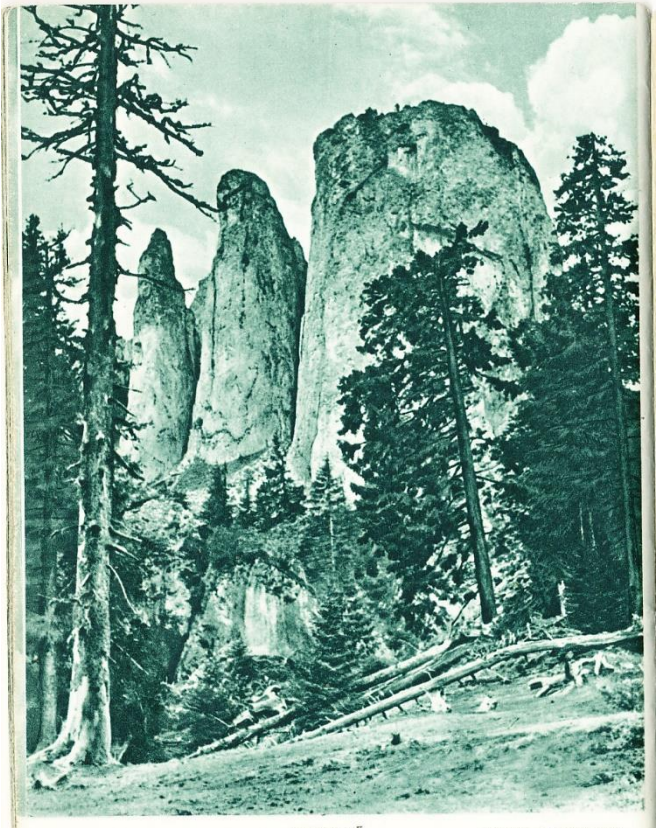
ANDORY ALADICS FELV.

HARGITA

ANDORY ALADICS FELV.

95

EGYESKŐ

ANDORY ALADICS FELV.

96

9. Mellékletek (M)

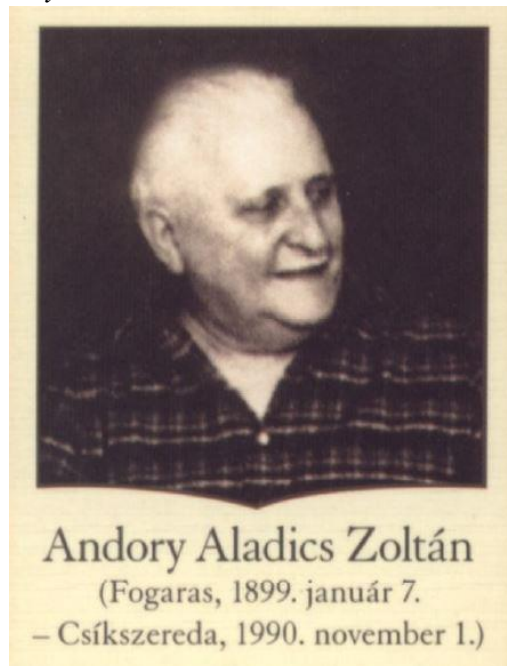
9.1. Marótlaki román népéletet ábrázoló képeslapok

A képslapok forrása: <http://www.morlaca.ro/galerie-foto/carti-postale-vechi/port-popular-cluj-morlaca>

9.2. *A képeslapok készítője: Andory Aladics Zoltán*

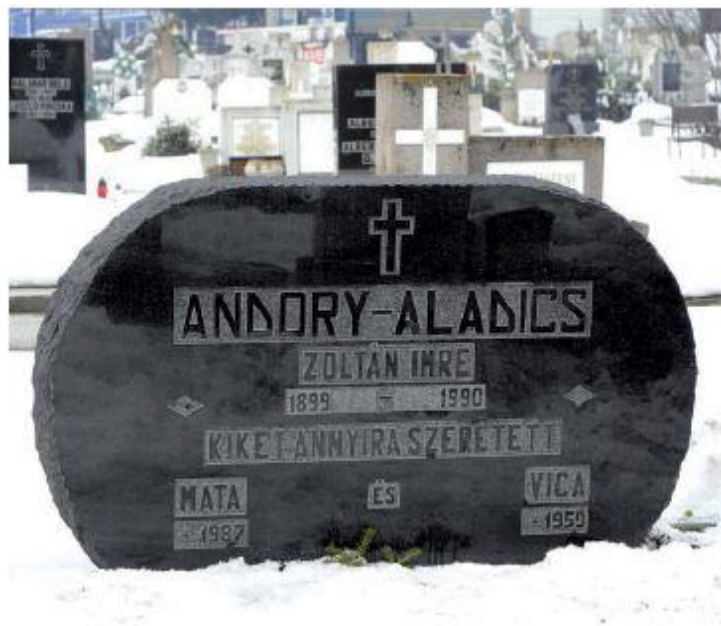
(Andory Aladics Zoltán portréja – a kép forrása: Neves Csíkiak sorozat)

(Andory Aladics Zoltán és második felesége, Mata [Farkas Margit] – a fénykép Gál Bence tulajdona)

(„Foto Electric” fotóműhely – a kép forrása: a Csíki Székely Múzeum fotótára)

(Andory Aladics Zoltán sírhelye – Dobos László felvétele)

9.3. Táblázatok

9.3.1. „Szállodák, penziók és villák” című tájékoztatófüzet jelmagyarázata

JELMAGYARÁZAT	GYAKORISÁG	
	ERDÉLYBEN (összesen 260 szálláslehetőségből)	SZÉKELYFÖLDÖN (összesen 230 szálláslehetőségből)
V. = Villany	216	197 (91,2 %)
K. = Központi fűtés	13	5 (38,4 %)
H. = Folyó hidegvíz (legalább a szobák egy részében)	114	99 (86,8 %)
M. = Folyó melegvíz (legalább a szobák egy részében)	39	33 (84,6 %)
L. = Lift	2	0 (0,0 %)
G. = Garage	28	23 (82,1 %)
Ha. = Hall	58	57 (98,2 %)
É. = Étkezési lehetőség a házban	119	102 (93,5 %)
Kh. = Kávéház	13	6 (46,1 %)
R. = Rádió	24	19 (79,1 %)
Z. = Zene	25	16 (64,0 %)
S. = Strand	4	3 (75,0 %)
Tp. = Teniszpálya	5	4 (80,0 %)
-	19	15 (78,9 %)

9.3.2. „Szállodák, penziók és villák” című tájékoztatófüzet adatai

HELYSÉG ÉS AZ ÜZEM NEVE	TELEFON	NYITVA	Szobák	Ágyak	Fürdőszobák	Jelmagyarázatot l. az 1. old.
			száma			
BÁLVÁNYOS-FÜRDŐ						
Telep szálloda	-	I-XII	8	16	1	É. G. R. S
Szini villa	-	VI-IX	7	14	1	É.
Boros villa	-	VI-IX	5	10	-	-
Szöts villa	-	VI-IX	4	8	-	-
			24	48	2	
BÁNFFY-HUNYAD						
Tigris szálloda	-	I-XII	6	7	-	V. É. Kh. Z.
			6	7	0	
BESZTERCE						
Schneider szálloda	74	I-XII	18	30	2	V. H. G.
Fritsch szálloda	77	I-XII	16	24	1	V. G. É. Z.
Kovács szálloda	-	I-XII	16	24	1	V.
			50	78	4	
BORSZÉK-FÜRDŐ						
Carlton villa	-	VI-IX	22	31	2	V. H. M. G. Ha
Dragomir villa	-	VI-IX	17	26	7	V. H. M. Ha. É. R.
Glória villa	-	I-XII	12	18	2	V. H. M.
Siesta villa	-	VI-IX	17	33	1	V. H. M.
Vera villa	-	VI-IX	12	21	2	V. H. M. É.
Anna villa	-	VI-IX	8	14	1	V.
Bagolyvár villa	-	VI-IX	9	15	-	V. Ha. É.
Barabás villa	-	I-XII	17	28	-	V.
Borka villa	-	I-XII	14	24	-	V.
Borsiczky villa	-	VI-IX	8	12	-	V.
Dóra villa	-	VI-IX	18	34	1	V. Ha.
Flac villa	-	VI-IX	10	17	1	V. G. Ha.

Flóra villa	-	VI-IX	9	17	1	V. H. Ha.
Gróh villa	-	VI-IX	10	17	1	V. É.
Helmig villa	-	VI-IX	12	20	1	V. H.
Iris villa	-	VI-IX	9	18	1	V. H. É.
Köllő villa	-	VI-IX	16	30	2	V. Ha. É.
Marica villa	-	VI-IX	11	18	1	V. H. M. É.
Mélik szálloda	-	VI-IX	17	25	-	V. É.
Nefelejts villa	-	VI-IX	9	16	-	V.
Felső Puskás villa	-	VI-IX	14	24	-	V. Ha.
Remény szálló	-	VI-IX	30	46	-	V. Ha. É. Z.
Szentpály villa	-	I-XII	15	24	-	V.
Zsódi villa	-	VI-IX	6	12	1	V. H. M. É.
Ágnes villa	-	VI-IX	26	46	-	V.
Árpád vendéglő	-	I-XII	6	12	-	V. É.
Belvedere villa	-	VI-IX	13	22	-	V.
Csibi villa	-	VI-IX	13	22	-	V.
Gabi villa	-	I-XII	18	34	-	V. É. R.
Heiter villa	-	VI-IX	12	19	-	V.
Kiss villa	-	VI-IX	12	18	-	V.
Margit villa	-	VI-IX	10	16	-	V.
Alsó Puskás villa	-	VI-IX	7	12	-	V.
Száva villa	-	VI-IX	7	12	-	V.
Szebeni villa	-	VI-IX	17	32	-	V.
Teréz villa	-	I-XII	10	17	-	V. É.
Vadász villa	-	I-XII	7	11	-	V.
Herze villa	-	VI-IX	8	15	-	V.
Lili villa	-	VI-IX	11	20	-	V.
Siklódi villa	-	VI-IX	9	16	-	V.

508

864

25

CSÍKSZEREDA						
Dávid szálloda	-	I-XII	11	15	-	V.
Hutter szálloda	-	I-XII	10	12	-	V. É. Kh.
Európa szálloda	-	I-XII	7	9	-	V. G. É. R. Z.
Központi szálloda	-	I-XII	8	12	-	V.
			36	48	0	
CSÍKSZENTIMRE-FÜRDŐ						
Merza villa	-	VI-IX	8	16	-	É.
Borbát villa	-	VI-IX	7	15	-	É.
			15	31	0	
CSISZÁR-FÜRDŐ						
Fürdőszálloda	-	VII-VIII	22	42	-	É.
			22	42	0	
DÉS						
Hungária szálloda	-	I-XII	20	30	1	V. K. É. Kh. Z.
Európa szálloda	-	I-XII	10	15	-	V. É. Kh. Z.
Klein szálloda	-	I-XII	15	20	1	V. É.
			45	65	2	
ELŐPATAK						
Dutzi villa	-	VI-VIII	29	50	4	V. H. M. Ha. R.
Székely villa penzió	-	VI/15-IX/15	30	50	-	V. G. Ha. É.
Ferenczy villa	-	VI/1-X/15	21	32	-	V. Ha. É.
Unio villa	-	VI-XI	28	52	-	V.
Enyedi villa	-	VI-XI	10	20	-	V.
			118	204	4	
GYERGYÓSZENTMIKLÓS						
Szilágyi szálloda	-	I-XII	10	20	-	V. É. Kh. Z.
Korona szálló	44	I-XII	21	30	-	V. G. É. R. Z.
			31	50	0	
GYILKOS-TÓ						

Berecz villa	-	VI-IX	15	27	2	H. M. Ha.
Csiky villa	-	VI-IX	12	20	1	H. M.
Makkay penzió és dep.	-	VI-IX	18	31	1	H. M. Ha. É.
Thuró villa	-	VI-IX	25	50	2	H. M. Ha. É.
Wagner penzió	-	I-XII	13	21	-	É.
	-					
Havasi gyopár villa	-	VI-IX	10	20	-	V. G. É.
Márk villa	-	VI-IX	10	14	1	H. G.
Márta villa	-	VI-IX	7	14	1	-
Piri villa	-	VI-IX	6	11	-	Ha. É.
Rosenfeld villa	-	VI-IX	23	25	3	H. M. É.
Vechy villa	-	VI-IX	7	14	2	H.
	-					
Alexi villa	-	VI-IX	9	17	-	É.
Giacomosi villa	-	VI-IX	9	17	-	-
Jakabffy penzió és étterem	-	I-XII	4	8	-	É
Kölönte villa	-	VI-IX	7	13	-	-
Vajda panzió	-	VI-IX	8	13	1	É.
Anna villa	-	VI-IX	5	9	-	-
Czohárd villa	-	I-XII	10	18	-	É.
Miklós penzió	-	VI-IX	6	11	-	É.
			204	353	14	
HARGITA-FÜRDŐ						
Aranka villa	-	VI-IX	12	24	-	-
Gyötgypál villa	-	VI-IX	5	8	-	-
Havasi Gyopár penzió	-	VI-IX	7	14	-	-
Hargita villa	-	VI-IX/15	6	10	-	-
Lili villa	-	VI-IX	8	16	-	-
			38	72	0	
HOMORÓD-FÜRDŐ						

Dr. Bakk penzió	-	VI-IX	23	40	2	H. M. É.
Kassay penzió	-	I-XII	18	32	1	H. Ha. É. R.
Hargita villa	-	VI-IX	16	32	-	-
Krotky villa	-	VI-IX	10	14	2	Ha. É. Z.
Rákossy vendéglő	-	I-XII	5	10	-	-
Homoród villa	-	VI-IX	8	16	-	-
Lőrinc villa	-	I-XII	20	33	-	Ha. É.
Mária villa	-	VI-IX	12	20	-	-
			112	197	5	
KÁSZONJAKABFALVA						
Salutáris penzió	-	VI/15-IX/15	20	30	1	H. É. S.
			20	30	1	
KÉZDIVÁSÁRHELY						
Millenium szálloda	28	I-XII	12	15	-	V. É. Kh. Z.
			12	15	0	
KOLBICA-FÜRDŐ						
Seller és Römer penzió	Borgóprund 2	I-XII	40	100	4	G. Ha. É. R.
			40	100	4	
KOLOZS-FÜRDŐ						
Fürdő szálló	-	V/15-IX	33	45	-	V. É. R. Z. S.
Park szanatórium	-	VI-IX	16	26	-	?
			49	71	0	
KOLOZSVÁR						
New-York szálloda	29-62	I-XII	66	95	6	V. K. H. M. Ha. É. Kh. Z.
Siesta szálloda	32-91	I-XII	20	32	20	V. K. H. M. Ha.
Központi szálloda	18-50	I-XII	33	47	4	V. K. H. M. Ha. É.
Hargita szálloda	25-13	I-XII	32	49	1	V. K. H. M. L. Ha.
Park szálloda	22-50	I-XII	34	44	6	V. K. H. M. Ha.

Transszylvánia szálloda	35-62	I-XII	45	60	-	V. K. H. M.
Simplon szálloda	-	I-XII	20	25	1	V. K. H. É. Z.
			250	352	38	
KOVÁSZNA						
Perdi szálloda, vendéglő	-	I-XII	9	12	-	V. H. G. É.
Benke villa	-	VI-IX	9	12	-	V.
Deák villa	-	VI-IX	6	11	-	V.
Hollaky villa	-	VI-IX	4	6	-	V.
Ványolós penzió	-	VI-IX	5	10	-	V. É.
			33	51	0	
MAROSFŐ						
Siesta penzió	-	I-XII	20	50	4	V. Ha. G. É. R. Tp.
Éva penzió	-	I-XII	5	10	-	V. G. Ha. R. Tp.
Berebek penzió	-	VI-IX	5	10	-	Ha.
Stefánia penzió	-	VI-IX	6	12	-	É.
Gréta penzió	-	VI-IX	5	10	-	Ha. É.
			41	92	4	
MAROSHÉVÍZ						
Bánffy für+L162:S164dópenzió	28	V-IX	24	48	1	V. G. Ha. É. Z. S. Tp.
Hungária szálloda	-	I-XII	6	10	-	V. G.
Transszylvania szálloda	-	I-XII	6	8	-	V. G. É. Kh. Z.
			36	66	1	
MAROSVÁSÁRHELY						
Splendid szálloda	251	I-XII	30	42	2	V. K. H. M. Ha.
Transszylvánia szálloda	13	I-XII	34	46	1	V. K.
Hungária szálloda	372	I-XII	16	21	-	V. K. H. M. Kh. Z.
Központi szálloda	536	I-XII	14	19	-	V. K. É. Z.
			94	128	3	
MÁLNÁS-FÜRDŐ						
Anna villa	-	VI-IX	10	20	-	V.

Éva villa	-	VI-IX	9	13	-	V.
Ágnes villa	-	VI-IX	4	8	-	V.
Czintos villa	-	VI-IX	10	20	-	V.
Erzsébet villa	-	V-IX	10	20	-	V. É.
Eugénia villa	-	VI-IX	10	18	-	V.
Gizella villa	-	VI-IX	9	15	-	V.
Idus villa	-	VI-IX	8	12	-	V.
Ilonka villa szálló	-	VI-IX	22	38	-	V.
Szalay penzió	-	I-XII	8	16	-	V. É.
			100	180	0	
OLÁHSZENTGYÖRGY						
Hébe nagyszálló	3	VI-IX	27	50	4	V. G. Ha. É. R. Tp.
Hébe kis-szálló	3	VI-IX	9	20	1	-
Hébe villa	3	VI-IX	14	28	2	-
Scridon villa	-	VI-IX	44	70	-	É.
Csuta villa	-	VI-IX	47	80	1	G. É. R.
Domide villa	-	VI-IX	16	22	-	Ha. É. T.
Márkus villa	-	VI-IX	12	18	-	-
Darabán villa	-	VI-IX	10	18	-	-
Rus villa	-	VI-IX	12	20	-	-
Buja villa	-	VI-IX	8	14	-	-
			199	340	8	
SEPSISZENTGYÖRGY						
Városi szálloda	-	I-XII	15	21	-	V. É. Kh. Z.
Téglás szálloda	-	I-XII	14	17	-	V. É. Z.
Központi szálloda	-	I-XII	6	9	-	V. É.
			35	47	0	
SUGÁS-FÜRDŐ						
Városi épület	-	VI-IX	8	16	-	É. R. Tp.
Gyárfás villa	-	VI-IX	8	16	1	É. R.
Schmidt villa	-	VI-IX	5	10	-	R.

			21	42	1	
SZAMOSÚJVÁR						
Korona szálloda	-	I-XII	7	12	-	V. É. Kh. Z.
Vasuti szálloda	-	I-XII	6	8	-	V. É. Kh. R.
			13	20	0	
SZÁSZRÉGEN						
Városi szálloda	-	I-XII	18	28	-	V. É. Kh. Z.
			18	28	0	
SZÉKELYUDVARHELY						
Budapest szálloda	-	I-XII	12	15	-	V. G.
Kassay szálloda	38	I-XII	9	12	-	V. É.
Szabó Károlyné szállodája	-	I-XII	8	12	-	V. G. É.
Transsylvania szálloda	42	I-XII	10	16	-	V. G. Ha.
			39	55	0	
SZOVÁTA-FÜRDŐ						
Bernády villa	-	VI-IX	4	8	1	V. H. M. G. R.
Birák villa	-	VI-IX	82	113	3	V. H. M. Ha. É. Z.
dr. Gidáli villa	-	VI-IX	12	18	2	V. H. Ha. É. R.
Klein villa	-	VI-IX	16	24	-	V. H. M. É.
Knop villa	-	VI-IX	10	14	-	V. H. G. Ha. É.
Nicoara villa	-	VI-IX	16	23	3	V. K. H. M. G. Ha. É.
Rák villa	-	VI-IX	14	25	3	V. H. M. É.
Rica villa	-	VI-IX	13	20	1	V. H. Ha.
Strucza villa	-	VI-IX	36	46	2	V. H. M. Ha.
Tivoli villa	-	VI-IX	16	26	3	V. H. M. G. Ha. É.
	-					
Alice villa	-	VI-IX	12	22	-	V. H. É.
Anna villa	-	VI-IX	9	16	-	V. H.
Bécsy villa	-	VI-IX	8	11	-	V. H. Ha. É.
Edith villa	-	VI-IX	16	27	1	V. H. É.
Füldő szálló	-	VI-IX	39	64	-	V. H. M. Ha. É. Z.

Garda villa	-	VI-IX	22	30	1	V. H. M.
Gloria villa	-	VI-IX	14	24	-	V.
Gottschling villa	-	VI-IX	16	24	-	V. H. É.
Illyés-Excelsior penzio	-	VI-IX	8	16	-	V. H. Ha. É. R.
Intim villa	-	VI-IX	10	18	1	V. H. Ha. É.
Imi villa	-	VI-IX	6	8	-	V. H.
Karitás-Krisztina-Pax villák	-	V-IX	28	44	1	V. H. É.
Kornélia villa	-	VI-IX	14	25	-	V. H.
Lucia villa	-	VI-IX	16	25	-	V. H. M. G.
Marica villa	-	VI-IX	6	12	1	V. H. M.
Márisko villa	-	VI-IX	5	10	1	V. H. R.
Mici villa	-	VI-IX	9	15	-	V. H. M. Ha.
Olga villa	-	VI-IX	10	15	-	V. H.
Pacsirta villa	-	VI-IX	13	22	-	V. H. M.
Reichardsberg villa	-	VI-IX	9	16	-	V. H. É.
Sándor villa	-	VI-IX	10	15	-	V. É.
Siesta villa	-	VI-IX	17	24	-	V. H. Ha. É.
Splendid villa	-	VI-IX	9	15	1	V. H. Ha. É.
Szabó villa	-	VI-IX	17	21	1	V. H. Ha.
Szent József villa	-	VI-IX	44	78	-	V. H. É.
Szováta villa	-	VI-IX	14	24	-	V. H. M.
Transszylvánia villa	-	VI-IX	30	38	2	V. H. É.
Bercsényi szálloda	-	VI-IX	18	36	-	V.
Csetri villa	-	VI-IX	16	24	-	V.
Egyetértés villa	-	VI-IX	18	27	-	V. H. É.
Hunyadi szálló	-	VI-IX	36	68	-	V. H. É.
Huzella villa	-	VI-IX	6	9	1	V. H. Ha. É. R.
Ibi villa	-	VI-IX	13	22	-	V. H.
István szálló	-	VI-IX	46	72	1	V. H. M. Ha. É. Z.
Margit villa	-	VI-IX	10	18	-	V.

Szőke villa	-	VI-IX	21	31	1	V. H. É.
Terézia villa	-	VI-IX	6	12	-	V.
Erzsike villa	-	VI-IX	7	10	-	V.
Polifka villa	-	I-XII	6	11	-	V.
			833	1316	31	
TUSNÁD-FÜRDŐ						
Albert villa	-	VI-IX	18	33	-	V. H. É.
Astoria szálloda	-	I-XII	37	65	1	V. H. M. Ha.
Emma villa	-	VI-IX	10	20	-	V. H. M. É.
Etel villa	-	I-XII	10	20	-	V. H.
Koczkás penzio	-	I-XII	17	27	-	V. H. É. S.
Natália villa	-	VI-IX	14	26	-	V. H. Ha.
Pauli villa	-	VI-IX	32	57	-	V. H. Ha.
Rákossy villa	-	VI-IX	17	28	1	V. H.
Semen villa	-	VI-IX	32	53	1	V. H.
Újságírók Háza	-	I-XII	11	17	2	V. H. Ha. É.
Amaticia villa	-	VI-IX	11	20	-	V. H.
Anna villa	-	VI-IX	30	54	-	V. H.
Anni villa	-	VI-IX	13	23	-	V. É.
Bánffy villa	-	VI-IX	19	28	-	V. É.
Berta villa	-	VI-IX	15	23	-	V. H.
Debreceni penzio	-	VI-IX	26	49	-	V.H. É.
Elza villa	-	VI-IX	12	23	-	V. G. É.
Géza villa	-	VI-IX	4	8	-	V. H.
Herzog villa	-	VII-VIII	15	19	-	V.
Ida villa	-	VI-IX	14	24	-	V. É.
Irma villa	-	VI-IX	7	13	1	V. H.
Incze villa	-	VI-IX	12	20	-	V. H. Ha.
Kádár villa	-	VI-IX	6	11	-	V. H.

Klára villa	-	V/15- X/15	11	21	-	V.
Laura villa	-	VI-IX	6	9	-	V.
Lidia villa	-	VI/15-IX	9	17	-	V. H.
Lili villa	-	VI-IX	8	12	-	V.
Lucy villa	-	VII-VIII	7	12	-	V.
Manyi villa	-	VI-IX	14	26	-	V. H. Ha. É.
Matild villa	-	VI-IX	12	20	-	V. H. Ha.
Modern villa	-	VI-IX	12	18	-	V. H. É.
Olga villa	-	VI-IX	6	10	-	V. H. Ha.
Olt villa	-	VI-IX	9	17	-	V. H.
Pálffy villa	-	VI/15- IX/15	18	31	-	V.
Ritz villa	-	VI-IX	14	26	-	V. H.
Szabados villa	-	VI-IX	16	32	-	V. H.
Szálloda a 3 huszárhoz	-	VI-IX	26	48	-	V. H. É. Z.
Albertini villa	-	VI-IX	5	7	-	V.
Apor villa	-	VI-IX	11	19	-	V.
Baba villa	-	VI-IX	5	7	-	V.
Bencze villa	-	V-X	6	10	-	V.
Bors villa	-	I-XII	7	11	-	V.
Edít villa	-	VI-IX	8	10	-	V.
Ettinger villa	-	VI-IX	18	30	-	V.
Fragó villa	-	VI-IX	8	14	-	V.
Ferike villa	-	V-IX	8	15	-	V.
Ilma villa	-	VI-IX	9	12	-	V. É.
Künnle villa	-	VI-IX	6	11	-	V.
Margit villa	-	VI-IX	6	10	-	V.
Mariska villa	-	I-XII	5	8	-	V.
Mária villa	-	VI/15- IX/15	31	59	-	V. H.

Nagy villa	-	VI-IX	11	16	-	V.
Remény villa	-	VI-VIII	12	20	-	V.
Rozália villa	-	VI-IX	8	13	-	V. É.
Siesta villa	-	VI-X/15	21	42	-	V.
Strand villa	-	V/15-IX/15	5	10	-	V.
Zakariás villa		VI-IX	15	27	-	V.
Csedő villa	-	VI-IX	8	13	-	V.
Darvas villa	-	V-IX	10	14	-	V.
Farkas villa	-	VI-IX	6	9	-	V.
Julianna villa	-	VI-IX	4	8	-	V.
Mihály villa	-	VI-IX	6	11	-	V.
Mitella villa	-	I-XII	6	11	-	V.
Papp villa	-	VI-IX	6	12	-	V.
			801	1389	6	
UZONKA-FÜRDŐ						
Papok háza	-	VI-IX	13	24	-	É.
Borbáth villa	-	VI-IX	3	6	-	É.
Lőrincz villa	-	VI-IX	4	8	-	É.
Sándor villa	-	VI-IX	2	4	-	É.
Molnár villa	-	VI-IX	2	4	-	É.
			24	46	0	
MINDÖSSZESEN:			3787	6294	147	

9.3.4. „Szállodák, penziók és villák” című tájékoztatófüzet tartalomelemzésének kivonata

HELYSÉG (Zárójelben a szállodák, penzók és villák száma)	Szobák	Ágyak	Fürdőszobák
	száma		
*BÁLVÁNYOS-FÜRDŐ (4)	24	48	2
BÁNFFY-HUNYAD (1)	6	7	0
BESZTERCE (3)	6	7	0
*BORSZÉK-FÜRDŐ (39)	508	864	25
*CSÍKSZEREDA (4)	36	48	0
*CSÍKSZENTIMRE-FÜRDŐ (2)	15	31	0
*CSISZÁR-FÜRDŐ (1)	22	42	0
DÉS (3)	45	65	2
*ELŐPATAK (5)	118	204	4
*GYERGYÓSZENTMIKLÓS (2)	31	50	0
*GYILKOS-TÓ (3)	204	353	14
*HARGITA-FÜRDŐ (5)	38	72	0
*HOMORÓD-FÜRDŐ (8)	112	197	5
*KÁSZONJAKABFALVA (1)	20	30	1
*KÉZDIVÁSÁRHELY (1)	12	15	0
KOLBICA-FÜRDŐ (1)	40	100	4
KOLOZS-FÜRDŐ (2)	49	71	0
KOLOZSVÁR (7)	250	352	38
*KOVÁSZNA (5)	33	51	0
*MAROSFŐ (5)	41	92	4
*MAROSHÉVÍZ (3)	36	66	1
*MAROSVÁSÁRHELY (4)	94	128	3
*MÁLNÁS-FÜRDŐ (10)	100	180	0
OLÁHSZENTGYÖRGY (10)	199	340	8
*SEPSISZENTGYÖRGY (3)	35	47	0
*SUGÁS-FÜRDŐ (3)	21	42	1
SZAMOSÚJVÁR (2)	13	20	0
SZÁSZRÉGEN (1)	18	28	0
*SZÉKELYUDVARHELY (4)	39	55	0
*SZOVÁTA-FÜRDŐ (49)	833	1316	31
*TUSNÁD-FÜRDŐ (64)	801	1389	6
*UZONKA-FÜRDŐ (5)	24	46	0
ÖSSZESEN: 32 (260)	3787	6294	147

MEGJEGYZÉSEK:

A *-al jelölt helységek az útikönyv Székelyföld-definíciója szerint a régióhoz tartozó területek.

A 32 felsorolt helység közül 23 székelyföldi, ami a helységek összességének 71,8 %-át jelenti.

A 260 szálláslehetőség közül 230 székelyföldi, ami az szálláshelyek összességének 88,4 %-át jelenti.

A tursita befogadóképesség összértékéből (6294) 5366 személy befogadását Székelyföld adja - ez a teljes turista kapacitás 85,25 %-át jelenti.

A Borszék-fürdőn (39), Szováta-fürdőn (49) valamint Tusnád-fürdőn (64) található szálláshelyek az erdélyi szálláshelyek összességének 58,46 %-át adják.

9.4. Az OMIH útikalauzának Erdély-térképe

